

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

1 - 7 februarie 1995

3

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Cultura în vremea lui Ceaușescu

(pag. 9)

OAMENI CARE AU FOST

(pag. 12 - 13)

Lupta cu absurdul

(pag. 3)

Polemici cu Alex. Ștefănescu

(pag. 10)

Povești de (și cu) SHARON STONE

(pag. 17)

Viena între raze laser

(pag. 21)

SORIN TITEL evocat de MIRCEA HORIA SIMIONESCU

(pag. 13)

Soarta cărților

ÎNAINTE de a avea o soartă în posteritate, cărțile au una în actualitate. S-ar putea scrie o istorie a culturii prin prisma interesului față de carte și a felului în care cărțile ajung la cititorii lor. În primele decenii ale secolului trecut, tinerii boieri care se instruiseră în străinătate își cumpărau cărțile de care aveau nevoie. Tîrgoveții cu oarecare dare de mină se abonau la bibliotecile publice. S-au păstrat, în corespondența lui Kogălniceanu, de exemplu, informații prețioase despre primul mod de difuzare a cărții. Cataloagele de lectură ale cîtorva biblioteci, de asemenea, păstrate ne vorbesc despre gusturile burgheziei românești în materie de carte. O vreme editorul era și librar. O parte din colecțiile de carte de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX a fost rodul colaborării dintre editor și librar.

Regimul comunist și-a avut politica proprie de carte. Cartea era ieftină, în tiraje mari, așa dar accesibilă. Bibliofilia a dispărut aproape complet în aceiași ani. Anticariatele au cunoscut o perioadă glorioasă la un moment dat, cînd din bibliotecile particulare confiscate s-au scurs spre vînzare sute de mii de volume intruabile în librării, fiindcă nu puteau fi reeditate. La răscrucea anilor '50-'60 am cumpărat toate *Criticile* (ediția definitivă) ale lui Lovinescu cu 5 lei bucata, deși Lovinescu nu se găsea în bibliografia școlară sau universitară. Ceva mai tîrziu, difuzarea cărții avea două circuite separate. Pe lîngă acela "popular", exista posibilitatea de a cumpăra unele ediții mai bune, complete, care cuprindeau texte nerecuperate oficial, prin înscrierea pe liste. Ediția integrală a *Operei lui Eminescu* de G. Călinescu nu s-a aflat niciodată în librării. În anumite instituții "selecționate", între care Universitatea, tirajul neoficial al

cărții s-a vîndut pe astfel de liste.

După 1989 s-au întîmplat cîteva lucruri care au schimbat radical comerțul de carte. Au apărut, mai întîi, editurile private, care, cu excepția *Humanitasului*, nu și-au creat și rețeaua proprie de difuzare. Între editorul privat și librarul de stat s-au născut unele tensiuni. Nimeni nu știe astăzi cu precizie de unde poate cumpăra o carte tipărită la o editură particulară. În al doilea rînd, garanția științifică a editării nu mai poate fi oferită decît de foarte puține edituri, unele încă de stat, altele particulare. Nivelul traducerilor, al condițiilor grafice și al editării propriu-zise a scăzut considerabil. Marta Petreu arăta cu limpezime, într-unul din numerele trecute ale revistei noastre, cum poate compromite o ediție Blaga pe marele poet și filosof. *Cronica edițiilor* a lui Z. Ornea oferă aproape săptămînal mostre de incorectitudine în editare. Trebuie spus că așa ceva era de neconceput în timpul comunismului. În al treilea rînd, și deobicei din rațiuni pecuniare, nu se mai poate urma o politică editorială serioasă: puțini editori, de exemplu, își asumă riscul unor serii de *Opere* complete (nerentabile!). Seriile începute mai demult au fost, cu mici excepții, abandonate. Aparatul critic, excepțional înainte, la edițiile critice (azi dispărute aproape cu totul) nu se mai regăsește. În fine, prețul cărții a crescut de cîteva sute de ori. Cartea a devenit un lux, chiar mai înainte ca edițiile de lux să-și facă reparația pe piață.

Dificultăți inerente, desigur. Dar anumite soluții practice vor trebui găsite, atît de editori, cît și de librari, pentru că nu poate exista o cultură națională fără o politică națională de carte.

CONTRAFORT

de *Mircea
Mihăiteș*

Un clown, doi clowni

IN TRE aștepta lucruri oribile pe care ni le coace puterea (de n-ar fi decât legiferarea nelegiurii, prin semnarea acordului cu parteneri atât de pătați de noroi încât nu-i va spăla întreaga apă a oceanelor: P.U.N.R. - caritas, P.S.M. - moscova și P.R.M. - balamuc), între politica de răfuială și abuzurile incredibile, între tâlhăriile la drumul mare, artizanul dezasterului național, Ion Iliescu, a mai făcut o ispravă de pomină.

E ceva illogic în acțiunile dragului nostru prezident: credincios Moscovei pînă în măduva oaselor, el piruetează plin de avînt numai și numai spre Occident. De parcă fastuosul avion prezidențial care-i poartă de colo-colo ambițiile ar avea busolele încremenite pe punctul cardinal Vest. Pentru cineva neinițiat în bizara mentalitate balcanică, e greu de priceput de ce un comunist înrăit ține morțiș să pozeze în campion al democrației. Și de ce dl. Iliescu se apără ca de cel necurat de acuzațiile de neo-, para- sau pro-comunism.

La urma urmelor, ce e atât de rău în a fi comunist? Și mai ales comunist român? Și ce dacă, de la înființarea sa, în 1921, P.C.R.-ul a fost un partid al trădătorilor de țară? Și ce dacă membrii săi au ajuns la putere cu ajutorul tancurilor sovietice? Și ce dacă, o jumătate de secol, comuniștii au schingiuit, exterminat sau "doar" au imbecilizat un popor întreg? Și ce dacă marile căpetenii comuniste au fost monumente de incompetență și cinism, cînd nu de-a dreptul criminali sadea? Cine se mai încurcă astăzi în astfel de amănunte? Astăzi, cînd comuniștii, internaționaliști prin definiție, au devenit și naționaliști, dovedind, o dată în plus, că nu știu ce vorbesc.

Dl. Iliescu a pus însă capac, prin comportamentul său illogic, oricărei fățarnicii. Condamnînd, de ochii lumii, nelegiuirile extremiștilor, el nu e, în cele din urmă, decât complicele și garantul lor. Premiat de către Adrian Păunescu, răsfățat cu hazosul titlu de "omul politic al anului" (de ce nu, la urma urmelor? nu e dl. Iliescu coleg de lauri cu Academia Cațavencu?!), îmbrățișarea dintre cei doi a avut ceva morbid: stabilirea instantanee a consensului între inși în egală măsură legați de grotesc-tragica dispariție a lui Ceaușescu. Unul dintre ei, rimătorul Păunescu, e, pînă în ziua de azi, apărătorul cel mai aprig al memoriei infernalului personaj. Celălalt, Ion Iliescu, e beneficiarul numărului unu al morții violente a dictatorului.

Că nu e nici o logică în îmbrățișarea păunescian-iliesciană n-ar fi atât de supărător. În fond, lipsa de caracter a bărcanului e atât de multilateral dezvoltată, încît și-ar vinde și mama pentru mai puțin decât o îmbrățișare a celui care, pentru un om de onoare, ar trebui să fie dușmanul său numărul unu. Ciudat e că Ion Iliescu se com-

place, în forme tot mai dezgustătoare, într-o conviețuire pe care o denunță cu un patos înduioșător.

Să fie dl. Iliescu atât de disperat încît să nu mai vadă altă salvare - pentru sine și pentru țară - decât în șleahta ticăloșilor de care se înconjoară ca într-o cetate a infamiei? Să fi uitat el deja că lui Vadim Tudor nici nu i se uscaseră balele de atîta lins al ceaușetilor, cînd s-a năpustit să-i "denunțe" lumii întregi pentru fărădelegile comise - inclusiv la adăpostul meterezelor de rime adulate care țîșneau din tuțărul lui Eugen Barbu cu o spontaneitate înfricoșătoare? Să fi uitat dl. Iliescu de tratamentul aplicat de bucureștenii scîrbiți de abjecțiile lui Păunescu și de scuipatul nimicitor în care l-au îngropat în fața ambasadei S.U.A.? Oricine altcineva în afara celui care se autodefiniște cu mîndrie "Porcul" (jignind blînda specie a suinelor) s-ar fi sinucis pe loc ori s-ar fi ascuns de ochii lumii pînă în ziua de apoi. Departe de bărcan asemenea gînduri. El nu se astîmpără. El se visează parlamentar de respirație europeană și filantrop distribuitor de diplome. Dar să nu fi simțit dl. Iliescu, în momentul îmbrățișării cu haidamacul ceaușist, că o parte din scuipatul plin de oroare al celor care-l țintuiseră pe înfricoșatul Păunescu la un fel de zid al infamiei, a trecut și asupra sa?

Există gesturi care nu trebuie făcute nici în ruptul capului. Există oameni care te dezonorează prin simplul fapt că le accepți prezența. Și există o limită în toate. Însă echidistantul nostru prezident pare să nu știe asemenea lucruri. Nici nu prea a avut unde să le învețe. Bolșevismul ce i-a fost turnat cu pîlnia din fragedă pruncie nu se încurcă în astfel de amănunte. Cu atât mai puțin putea să le învețe la Moscova. Sau de la colegii săi din diversele comitete centrale. N-avea - să recunoaștem - ce să deprindă de la Bîrlădeanu și Marțian, de la Verdet și Ceaușescu decât discutabila artă a îmbrobodirii.

Dacă în decembrie 1989 dl. Iliescu a putut să-i înșele pe români, avînd abilitatea să-i propulseze în prim-plan pe activiștii din rîndul al doilea și să-i ascundă pe cei de rangul întîi prin cămările Cotroceniului, astăzi el renunță la orice prudență. În al șaselea an al crypto-dictaturii sale, el ni se înfățișează așa cum e în realitate: un substitut perfect al lui Ceaușescu, un mărunț politician secretat de dogma bolșevică, dar ros de uriașe ambiții de mărire.

Din nefericire pentru el (dar și pentru noi), recuzita ieftină a îndoielnicului spectacol pe care-l dă e mereu trădată de prezența sulfuroasă a triștilor clowni plodiți de somnul rațiunii ceaușiste.

POST-RESTANT

de *Constanța
Buzea*

DACĂ nu vă puteți reprimă de atîta timp sentimentalismul, care transformă de regulă amărăciunile sufletului în regretabile dulcęgării, dacă nu puteți pune frâu tentației de a poetiza minor zidind pe hîrtie, una după alta, strofe zadarnice și agramate precum acestea: *Sunetul clopoțelului ar adia/ Prin păru-ți tău, ca o rămurea/ Atinsă de boarea viforului/ În anotimpul alb al anului, fără să roșiți și fără să vă pese de consecințe, atunci la ce bun să vă mai spunem, a cîta oară, cu menajamente sau fără, că nu aveți șanse deloc și nicăieri?* (Pănescu Octavian-Alin, București). ● Sigur că sinceritatea, chiar dacă are meritul de a ne descărca pe moment de tensiuni și energii negre, ea nu rezolvă, singură, aproape nimic. Cît despre complexul de care ați pomenit, el are, în cel puțin două variante, leac, și dv. îl cunoașteți și îi puteți proba eficacitatea. Copilul cu necazuri sfârșește, de cele mai multe ori, în a se retrage într-un adolescent iluzoriu apărut de versurile sale. Dacă la școală el se pasionează de studiul limbii și literaturii, adică dacă citește mult și scrie corect gramatical, este imposibil să nu-și dea seama și singur de valoarea lui, de chemarea lui. Față cu dușmănia și răutatea lumii, retragerea în poezie ar fi un bun refugiu, un loc în care să vă simțiți din cînd în cînd la adăpost. Dacă veți scrie mediocru, propriile dv. versuri vă vor rezerva necazuri în viitor, vă asigur. Vă trebuie mult curaj și trebuie să fiți decisă pornind să aflați adevărul propriu și să-l faceți cunoscut și altora. Pentru vîrsta pe care o aveți, versificați frumos, dar nu poate fi vorba deocamdată de publicare. Se vede că vă place Eminescu. Continuați cu încredere. Drumul e lung. (Panciu Andreea Ileana, Oltenița). ● Păcat de zbaterile atît de dramatice ale metaforelor, păcat, iarăși, de stările poetice bune pe care, însă, le exploatați prost, în versuri grandilocvente, în uimitoare beții de cuvinte, în catastrofice găselnițe lingvistice! Cum să înțelegem, de pildă, *ochii subțiți*, sau acest vers gol de la un capăt la altul: *Am spus că neant e peștera destinului în haosul etern?* Între toate, mai puțin contaminat, și chiar recuperabil, este poemul *Peșteri*. (Micu Marian, București) ● Dacă între timp v-ați revăzut, îmbunătățind poemele trimise nouă anul trecut, aveți acum posibilitatea de a vă confrunța noile variante cu forma lor inițială (ușor defectuoasă), confirmându-ne prin aceasta justetea mai vechilor noastre obiecții pe text. Dacă însă le-ați lăsat intacte, cu scăderile de tot inadmisibile la un om cu idei întotdeauna interesante și cu gustul lapidarității în sânge, nu este pentru noi indiciul că veți primi cu căldură observațiile și, cu atît mai puțin, sugestiile. Totuși...Luînd, ca semn de recunoaștere, pentru un poem fără tilu, un vers la întâmplare, de pildă *Dar vederea e un asemenea zbor*, el se descalifică din start prin aceea că e flagrant nichitian. *Sila* ar fi un poem perfect, credem, dacă recurgeți la serviciile unui verb mai fericit la nivelul primului vers. *Sete* și *Evoluție* sunt revelația grupajului. *E frumoasă luna/ Galbenă/ Pătată de umbre/ Cînd întreagă/ Cînd începută/ Ca o femeie/ Ce dansează dezbrăcîndu-se/ Deși plină/ Seamănă mai degrabă a ochi scos/ Ochi obosit/ Cu sânge încheag/ Pe față./ E frumos cerul/ Albastru/ Cu zboruri/ De păsări și nori/ Cînd ne uităm unul la altul/ Eu și cerul/ Cînd ne mirosim prospețimea/ De nenăscut/ A fiecăruia./ E frumoasă iubita mea/ Iubită frumos*. Între cele tulburătoare, cu mici imperfecțiuni însă, atît de ușor, în fond, de remediat: *Pun două căni cu apă pe masă...* (minus verbul *a umezi*, din strofa a treia, și atît de stîngaci formulat versul al doilea din ultima strofă); *Asemănarea dintre un sunet căzînd și o piatră căzînd...* (meditați puțin la oportunitatea verbului *a răsări* lângă, paradoxal, nu-i așa, *lumină*; *Eu am un deget arătător, Axiomă de toamnă, Confuzie* (ușor nichitiană, iarăși, cea de a doua). Și cu foarte multe defecte de formulare, uneori dizgrațioase, poema *Mîncam singur*, (vedeți versurile 5,13,17,18,21,22!). (Alexandru Radu, București).

Editată de către:

România literară

- **Fundația "România literară"** director general Nicolae Manolescu;
- **Ion Rațiu;**
- **cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă**

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Fireșcu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliiu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu, Mihai Grecu. Culegere: Georgeta Gheorghiu, Valeria Vasile

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

Lupta cu absurdul

DIN cei șaptezeci de ani pe care i-a împlinit recent (la 26 ianuarie), Nicolae Balotă și-a petrecut zece ani în închisoare, ca deținut politic. Și nu la orice vârstă, ci, aproximativ, între treizeci și patruzeci de ani, atunci când un intelectual se află în plină afirmare. Zece ani... Ne-am obișnuit să rostim cu ușurință asemenea cifre, dar dacă noi înșine am sta în închisoare nu zece ani, ci zece zile, am considera că asupra noastră s-a abătut o mare nenorocire.

Zilele trecute, un post de televiziune particular a difuzat o discuție cu doi ofițeri superiori de Securitate, care bagatelizau tragedia trăită de scriitorii români în timpul comunismului, susținând că, de bine de rău, aceștia au supraviețuit, au creat și că unii dintre ei au și colaborat cu autoritățile. Mare nerușinare! Și mare a fost și vina ziaristului (de altfel, celebru) care, luând parte la discuție, nu a protestat! Dacă ar fi să folosim drept contraargument lista, numai lista scriitorilor care au fost asinași sau torturați ca pedeapsă pentru convingerile lor (iar uneori ca pedeapsă doar pentru superioritatea lor intelectuală, incompatibilă cu stilul grobian de viață promovată de partidul comunist) și tot am avea câștig de cauză în fața oricărei instanțe morale. Iar dacă am mai și însuma anii de detenție trăiți de scriitori - mii de ani de detenție, ceea ce înseamnă o uriașă "gaură neagră" în spațiul creației literare din România -, am realiza tabloul aproape complet al dezastrului produs de comunism în domeniul literaturii (doar "aproape complet", pentru că, după opinia mea, chiar și scriitorii care s-au lăsat "convinși" să "colaboreze" trebuie considerați victime ale sistemului; mă refer, bineînțeles, la scriitori talentați, ca Nicolae Labiș sau Titus Popovici, care au avut numai de pierdut din alianța cu ocupanții - sovietici și români - ai României).

Știu că poate fi considerată o lipsă de tact evocarea, la o aniversare, a unei perioade întunecate din viața sărbătoritului. Dar cred că este oricând prefera-

bilă lipsa de tact unei sărbătoriri convenționale, cu atât mai mult cu cât o asemenea sărbătorire seamănă cu amnezia surzătoare propusă populației de cei care conduc în momentul de față țara.

După ce a ispășit și ultima parte a pedepsei - domiciliu forțat într-o comună de pe malul Dunării, Lătești -, Nicolae Balotă a apărut în literatura română ca un erudit gata format. Cultura sa depășea cu mult și granițele României, și epoca, constituind o adevărată performanță intelectuală, un miracol. Când și cum învățase un ostatec ceea ce oameni aflați în libertate nu reușesc în mod obișnuit să învețe - iată o întrebare care nu poate fi anulată de nici un răspuns. Pentru oricâte explicații "tehnice" ni s-ar da, tot n-am înțelege cum poate avea cineva resursele morale necesare pentru a-și cultiva spiritul în condiții cu totul și cu totul ostile.

În schimb, este oarecum de înțeles și o privim cu satisfacție, ca pe o revanșă a binelui împotriva răului, productivitatea scriitorului din anii când nu i s-a mai interzis să publice. Cărțile sale reprezintă un triumf al spiritului. Citirea lor atentă - de către un tânăr, să spunem - echivalează cu urmarea cursurilor unei facultăți umaniste. Iată această bibliografie impresionantă:

Euphorion, eseuri, București, Editura pentru literatură, 1969, *Labirint*, eseuri critice, București, Editura Eminescu, 1970, *Urmuz*, monografie, Cluj, Editura Dacia, 1970, *Despre pasiuni*, eseuri, București, Editura Albatros, 1971, *Lupta cu absurdul*, studiu, București, Editura Univers, 1971, *Umanități*, eseuri, București, Editura Eminescu, 1973, *De la Ion la Ioanide*, studii despre prozatori români ai secolului XX, București, Editura Eminescu, 1974, *Jakob Burckhardt - un umanist modern*, monografie, București, Editura Albatros, 1974, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, București, Editura Minerva, 1974, *Arte poetice ale secolului XX - ipostaze românești și străine*, București, Editura Minerva, 1976, *Universul prozei*,

"În ultimii ani, nu o dată ai mei s-au amuzat pe socoteala presupusei mele asemănări la chip cu trei personalități diverse, toate - bineînțeles - celebre. Fiecare în felul ei: mama mea găsea că semănă când cu Papa Paul VI, când cu Șahinșahul Persiei. Ea n-ar fi admis, firește, că aș putea semăna uneori (cum socoteau în schimb Bianca și Ștefănel, nu fără a face haz de asta) cu comicul Louis de Funès (...)

Poate, totuși, oricare ar fi reticențele unei mame în a-și vedea fiul în pielea unui saltimbanc, cel cu care îmi vine uneori să-mi asemăn masca este mai curând paiata de Funès. Aceasta nu pentru că aș avea vreo atracție deosebită pentru umorul furibund, pentru agitația de apucat a acestuia, ci pentru că oricât de alte mi-ar fi firea și forma mentis (iată o expresie de pedant pe care saltimbancul n-ar fi rostit-o în veci), totuși măcar particip la condiția Clovnului, comună tuturor celor ce au ceva comun cu arta."

articole de critică literară, București, Editura Eminescu, 1976, *Arta lecturii*, eseuri, București, Editura Cartea Românească, 1978, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, Editura Eminescu, 1979, *Scriitori maghiari din România, 1920-1980*, eseuri, București, Editura Kriterion, 1981, *Mapamond literar*, studii, București, Editura Cartea Românească, 1983, *Parisul e o carte*, eseuri, memorii, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.

Am fost pus în dificultate încercând să definesc scrierile lui Nicolae Balotă: eseuri, studii, articole, monografii, memorii... De fapt, este vorba de unul și același gen de discurs, cu mare capacitate integratoare, practicat de autor indiferent de "subiectul" tratat. Citind versurile lui Tudor Arghezi sau privind *Poarta sărutului* a lui Brâncuși, aducându-și aminte de tinerețea petrecută la Cluj sau plimbându-se prin cimitirul Montparnasse din Paris, Nicolae Balotă nu face decât să folosească una sau alta din intrările în catedrala culturii. "Subiectele" sunt de fapt pretexte. Adevăratul scop al tratării lor îl constituie valorificarea culturală a existenței. Atitudinea solemnă, uneori sacerdotală a eseistului marchează tocmai această intrare într-un alt spațiu, calitativ diferit de cel al vieții de fiecare zi.

Nicolae Balotă face ordine în jungla de mesaje a lumii, aduce lumina raționalității în obscuritatea manifestărilor omenesti iraționale - de la cele instinctuale și până la cele artistice. Este un raționalist care nu sacrifică însă complexitatea existenței, ci o face inteligibilă și suportabilă. Exegeza sa (exegeza a unei opere de artă sau a unei trăiri, n-are importanță), departe de a fi simplificatoare, activează memoria noastră culturală, creează o reprezentare simfonică a condiției umane.

Nicolae Balotă, umanist european, sustras circumstanțelor biografice potrivnice, este un erou civilizator. "Răzbunarea" sa constă într-o luptă cu absurdul, absurd printre ale cărui produse secundare se numără și călăii tinereții lui, niciodată numiți.

Alex. Ștefănescu

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

CLASAMENT. Revista "Le Nouvel Observateur" (catehism hebdomadar al stângii luminate și al intelectualității narcisiste) a avut - în primul număr din ianuarie - o idee ingenioasă: întocmirea clasamentului persoanelor celor mai influente din lume, al celor cu reală capacitate de decizie. Prin urmare, primii 50 - cei mai puternici, oamenii de care depinde soarta a milioane de oameni. Rezultatele investigației, întreprinse cu profesionalism și răbdare, sînt pe cît de surprinzătoare, pe atît de terifiante.

Să precizăm: nu e vorba de cele mai bogate ființe din lume (pe acestea le cunoaștem cu toții, de ani de zile, de cînd "Fortune" publică tot timpul lista lor actualizată, în ordine financiară descrescîndă, pînă la numărul 1.000), ci de cele mai influente; uneori, ce-i drept, acestea sînt bogate, altele posedă doar mici averi, aacompanate însă de o enormă putere concretă.

Lista celor 50 dă frisoane oricărui om normal. Grupul se

compune din mari specialiști în finanțe (în număr de 11), din jurnaliști temuți, patroni de mari publicații (8), din savanți în domenii de vîrf, aflați în fruntea unor celebre institute de cercetare (6), din specialiști în ordinatoarele (9), din șefi de servicii secrete și șefi mafioți, deseori uniți în una și aceeași persoană (6), în sfîrșit, din creatori de modă și produse de frumusețe (10). Între cei 50 - doar două femei: o jurnalistă și avocată feministă din Statele Unite (figură simultan lesbiană și nimfomană, producătoare de teroare, inventatoarea celebrului concept *sexual harassment*) și o altă figură, cu un nas de circa 25 de centimetri, specialistă-patroană în parfumerie.

Între cei 50 - nici un scriitor, filozof, sculptor sau pictor, nici un regizor, nici un actor, nici un savant propriu-zis, adică fără putere administrativă. Nici măcar vreun politician, pentru că ei depind integral de "cei 50". Singurul "om de artă" de pe listă ar fi Stephen Spielberg, *factotum* la Hollywood, dacă vorba *artă* alăturată inventatorului dinozaurilor renăscuți n-ar reprezenta ea însăși un abuz. Să mai adăugăm că vîrsta tuturor monștrilor de

mai sus se situează, matematic, între 50 și 65 de ani.

Lipsa totală de strălucire a numelor din acest *top club* dă măsura exactă a tristeții lumii în care trăim. Nici o briză de spiritualitate nu adie în acest univers. Cum să nu regreți un secol al XVII-lea, în care Newton avea o autoritate mai mare decît regele Angliei, iar Racine dădea sfaturi, pertinente și mai ales urmate, celui mai puternic rege din lume? Cum să nu regreți un secol al XVIII-lea, în care Goethe era prim-ministru, iar o superbă femeie de douăzeci și trei de ani, inteligentă și cultivată, marchiza de Pompadour, decidea aproape totul în Franța? Și cum să nu regreți Evul Mediu și Renașterea, cînd titlurile și averile se moșteneau, iar un tînăr de douăzeci de ani putea ajunge în fruntea țării sau a unui teritoriu imens, conducînd milioane de oameni cu imaginația, entuziasmul și generozitatea proprii vîrstei?

Adică întreținînd și multiplicînd - ca tînăr fericit ce era - cea mai prețioasă avere umană: *speranța*.

Actualitatea culturală

Cine este Melania?

ÎN SEARA zilei de 19 ianuarie, în sala mare a Teatrului de Stat din Arad, a avut loc premiera spectacolului cu piesa *Melania și ceilalți* de Alex. Ștefănescu, în regia lui Sabin Popescu. Spectacolul, realizat în colaborare cu Teatrul Român-American din București, a fost interpretat de Ovidiu Ghinița, Dorina Darie, Constantin Florea, Emilia Dima Jurcă, Adriana Ghinița, Ioan Peter, Ovidiu Balint. La reușita sa au contribuit și muzica semnată de Ilie Stepan, decorurile concepute de Doru Păcurar și, mai ales, supervizarea asigurată de cunoscutul regizor Alexa Visarion.

Publicul, format în majoritate din tineri, a aplaudat minute în șir după căderea cortinei. De-a lungul ultimilor cinci ani, piesa a mai fost prezentată ca spectacol-lectură de Teatrul Giulești, ca teatru radiofonic de Radiodifuziunea Română și ca music-hall de Teatrul "Fantasio" din Constanța. La Arad, ea a devenit spectacol de teatru propriu-zis.

Succesul piesei se explică, probabil, prin amestecul de tandrețe și umor care place atât de mult publicului de azi. Și se mai explică prin identitatea personajului feminin menționat în titlu, identitate pe care însă n-o divulgăm. Persoanele care doresc să afle cine este Melania sunt rugate să...urce în vagoane și să plece la Arad. (D.H.)

Design - frumusețe și eficiență

MARTI, 17 ianuarie, în Sala de Consiliu a Institutului de Arhitectură Ion Mincu, a avut loc conferință de presă anuală a revistei *Arhitect Design*, "revistă de construcții și arte vizuale", ce a aniversat și doi ani de la apariție. Conferința s-a bucurat de prezența unor distinse personalități din domeniul artei, arhitecturii și designului ca: Ștefan Lungu - vicepreședinte al Uniunii Arhitecților Români, Andrei Pănoiu - autor a numeroase studii de arhitectură și istorie a artei, Radu Vișan - președintele Centrului Român de design, Vlad Calboreanu - artist plastic, designer-arhitect, Adina Draica - redactor șef la *Romanian Book News*, Octavian Ionescu - director executiv la Fundația pentru Dezvoltare Locală și Servicii Publice. Dialogul a fost condus de Arpad Zechi - redactor șef, Dan Adrian și Gabriel Pascariu - membri ai redacției. După intervențiile lui Andrei Pănoiu și Radu Vișan, conferința s-a transformat într-un vehement rechizitoriu împotriva kitsch-ului cultural din societatea românească de tranziție. Andrei Pănoiu a exemplificat cum opere de arhitectură veche țărănească, conservate cu multă trudă în Muzeul Satului încă de pe vremea lui Gusti, sînt astăzi ținte sistematice ale unor acțiuni de demolare. "În incinta muzeului, un strung sătesc și o moară au fost demontate acum doi ani și acum zac printre bălării; o casă țărănească a fost supraetajată și transformată în restaurant, după scurt timp a luat foc; din altarul unei bisericute de lemn s-au furat icoane". În altă intervenție, Radu Vișan și Arpad Zechi au subliniat că "Design-ul înseamnă frumusețe și eficiență. Din păcate, casele țărănești contemporane sînt copii ale apartamentelor din Centrul Civic".

În opinia publică ceea ce se întîmplă în arhitectură și design-ul românesc nu are nici un ecou din cauza celor 50 de ani de agresiune culturală. Pentru stăvilirea acestei aagresiuni este nevoie de sensibilizarea ziarelor de mare tiraj care pot atenționa opinia publică românească mult mai eficientă decît o revistă prea specializată cum este *Arhitect Design*, au concluzionat și redactorii și participanții. (M.D.)

Cele nouă doamne ale tapiseriei românești

O EXPOZIȚIE de "Broderie, colaj și structură textilă" intitulată "Expresii textile" a fost deschisă la începutul lunii ianuarie la Galeriile "Simeza". Cele nouă plasticiene: Georgia Lavric, Ileana Balotă, Lena Constante, Mariana Macri, Maria Băndăraș, Livia Căltia, Anca Setan, Georgeta Adam-Hildor și Olga Birman-Sabău abor-

dează în lucrările expuse teme biblice, folclorice, medievale în tehnici care îmbină tradiționalul cu avangardismul. Așa cum remarcă și criticul de artă Adrian-Silvan Ionescu, în catalogul expoziției, "aceste nouă doamne ale tapiseriei românești moderne au înscris, prin această expoziție, o nouă pagină cu valoare perenă în istoria artei". (M.D.)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Sorin Titel (primul din stînga) alături de colegii de la *România literară*.

Institutul intercultural Timișoara

ACTIV din 1992, *Institutul Intercultural Timișoara* (director: Victor Neuman, secretar: Marcel Tołcea) se înfățișează la acest început de an, cu un interesant Proiect-Program vizînd o perioadă mai întinsă. Am reținut, din cuprinsul acestuia, temele Colocviilor anuale: Pedagogia multiculturală a plurilingvismului - 1995; Dimensiunea pluriculturală în predarea și învățarea istoriei - 1996; Religiiile în calitatea lor culturală - 1997; Educația prin presă într-o perspectivă interculturală - 1997; Cum sînt reprezentate minoritățile în muzeele europene; Sensul cunoașterii și recunoașterii pluralismului etnic, cultural și politic - 1998; Ostilitatea față de pluralism generatoare de xenofobie și rasism - 1998.

Panoul decorativ

LA GALERIILE Orizont, tînăra plasticiană textilistă, Carmen Crăciun Panaitescu expune 14 panouri decorative avînd ca suport pictură și grafică - iar ca efect - tapiseria - Lucrările expuse, realizate pe o țesătură dură de in sau cîneapă și pictată manual, ne introduc în fascinanta lume a oniricului geologic, a poeziei formelor și culorilor. Așa cum sublinia și Gheorghe Achitei, prezent la vernisajul din 10 ianuarie: "roșul, ruginiul, ocrul, griul și pămînturile arse se situează în niște tainice vecinătăți ce încîntă privirea". (M.D.)

Lansări de carte

● Vineri, 13 ianuarie a.c., la librăria "Lucașfăruș": *Mîna care scrie* de Irina Mavrodin, volum de eseuri apărut la Editura Eminescu. Au prezentat cartea: prof. Romul Munteanu, prof. Mihai Zamfir și, din partea editurii, Nelu Oancea și Mariana Ionescu.

● În aceeași zi la librăria Sadoveanu: romanul *Remember* de Ioana Postelnicu, Editura Albatros. Au vorbit: Eugenia Tudor Anton, Dumitru Micu și Dan Tărchilă. Din partea editurii: Georgeta Dimisianu.

● Vineri, 20 ianuarie a.c., la Casa Scriitorilor: *Mountolive*, poezii de Dan Laurențiu, Editura Eminescu. Au vorbit: Laurențiu Ulici, Ștefan Aug. Doinaș și, din partea editurii, Mariana Ionescu. Actorul Victor Rebengiuc a citit poezii din volum.

CALENDAR

19.01.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)
19.01.1917 - s-a născut Georg Scherg
19.01.1919 - s-a născut C.A. Munteanu
19.01.1921 - s-a născut Ioan Istrati (m. 1977)
19.01.1933 - s-a născut George Băiculescu
19.01.1933 - s-a născut Victor Teleucă
19.01.1943 - s-a născut Ion Nicolescu
19.01.1981 - a murit Catinca Ralea (n. 1930)
19.01.1985 - a murit Ovid-Aron Densusianu (n. 1904)

20.01.1757 - s-a născut Ioan Cantacuzino (m. 1828)
20.01.1818 - a murit Dimitrie Țichindeal (n. 1775)
20.01.1908 - a murit D. Ollănescu-Ascanio (n. 1849)
20.01.1918 - s-a născut Ion Frunzetti (m. 1985)
20.01.1931 - s-a născut Vasile Băran

21.01.1919 - s-a născut Lőrinczi László
21.01.1921 - s-a născut Alexandru Sever
21.01.1927 - s-a născut Petru Creția
21.01.1928 - s-a născut Filip Mironov
21.01.1933 - s-a născut Gheorghe Blănuș
21.01.1942 - s-a născut Grigore Albu Gral

22.01.1810 - s-a născut Grigore Alexandrescu (m. 1885)
22.01.1888 - s-a născut Cora Irineu (m. 1924)
22.01.1907 - s-a născut Valeria Sadoveanu (m. 1985)
22.01.1928 - s-a născut Pánek Zoltán
22.01.1936 - s-a născut Mihai Negulescu
22.01.1984 - a murit Ana Carenina Iordănescu (n. 1900)

23.01.1878 - s-a născut C. Săteanu (m. 1949)
23.01.1914 - s-a născut Nicolae Caratană (m. 1992)
23.01.1920 - s-a născut Létay Lajos
23.01.1928 - s-a născut Mircea Horia Simionescu
23.01.1932 - s-a născut Irimie Străuș
23.01.1940 - s-a născut Ileana Mălăncioiu
23.01.1944 - s-a născut Valentin Tașcu
23.01.1981 - a murit Gheorghe Agraviloei (n. 1906)
23.01.1982 - a murit Majtényi Erik (n. 1922)

24.01.1889 - s-a născut Victor Eftimiu (m. 1972)
24.01.1919 - s-a născut Nicolae Nasta
24.01.1927 - s-a născut Teofil Bușecan

25.01.1931 - s-a născut Ion Hobana
25.01.1934 - s-a născut Val Gheorghiu
25.01.1945 - s-a născut Tudor Marin
25.01.1951 - s-a născut Eugen Gheorghiu
25.01.1985 - a murit George Ciudan (n. 1921)
25.01.1991 - a murit Xenia Stroe (n. 1916)

26.01.1920 - s-a născut Marcel Aderca
26.01.1925 - s-a născut Nicolae Balotă
26.01.1931 - s-a născut Hedi Hauser
28.01.1935 - s-a născut Corneliu Sturzu (m. 1990)
26.01.1941 - s-a născut Adi Cusin

27.01.1909 - s-a născut Petre Pascu
27.01.1920 - s-a născut Vladimir Ciocov (m. 1986)
27.01.1923 - s-a născut George Mărgărit (m. 1961)
27.01.1936 - s-a născut Dumitru Tampei
27.01.1947 - s-a născut Vasile Sălăjan
27.01.1948 - s-a născut Iulian Filip
27.01.1985 - a murit Ioan Massoff (n. 1904)
27.01.1985 - a murit Ionel Pop

28.01.1927 - s-a născut Gheorghe Grosu
28.01.1878 - s-a născut Mihail Cosma (m. 1922)

29.01.1871 - s-a născut Gheorghe Brăescu (m. 1949)
29.01.1885 - s-a născut Paul Constant (m. 1981)
29.01.1896 - s-a născut Mihai Moșandrei (m. 1993)
29.01.1956 - s-a născut Matei Vișniec

Brașovul din Pacific

Poemele poetului ● O moarte simbolică ● Ultimele
poezii inedite: 1042 de catrene ● Naivul avangardist
● Senzualitate onomastică ● 1+1=3 și alte adevăruri
poetice ● "Coji de ananas și portocală"...

Ștefan Băciu - *Peste o mie de catrene. Sub Timpa din... Honolulu*. Ed. Aldus, Brașov, 1994, 294 p., preț neprecizat.

ÎN 1935, Premiul scriitorilor tineri al Fundațiilor Regale îl obținea, la 17 ani, brașoveanul Ștefan Băciu, cu volumul *Poemele poetului tinăr*. Îndrăzneala titlului stă în imperfecțiunea lui tautologică - "poemele poetului" - și tocmai pe aceasta o va păstra Ștefan Băciu în câteva din volumele ulterioare: *Poemele poetului pribeag* (Mexico, 1963), *Poemele poetului Ștefan Băciu* (Madrid, 1972), *Poemele Poetului Singur* (Honolulu, 1980), și în titlurile antologiilor apărute în țară după 1990. *Poet-poem* sînt constantele unei identități cu destule variabile. Plecat din țară în 1946 și călătorind într-o mulțime de țări exotice, Ștefan Băciu se stabilește în 1964 la Honolulu. Legătura "tipărită" cu țara, reluată în 1991, nu va mai dura nici doi ani. Moartea sa, la începutul lui 1993, este dintre cele simbolice, nu prin cine știe ce frază memorabilă rostită, ci prin împrejurările în care s-a petrecut. Ele nu fac decît să-i confirme principala

caracteristică poetică, ubicuitatea. Ștefan Băciu a murit în două timpuri și în două locuri deodată: de Sf. Ion, pe 7 ianuarie, la București, și de Bobotează, pe 6 ianuarie, la Honolulu. În zorii zilei de 7 ianuarie sora lui, Ioana, primea la București un telefon de felicitare din Honolulu și pierdea la un moment dat vocea fratelui ei, fără să știe că nu legătura telefonică e de vină.

Ultimul volum de poezii inedite ale lui Ștefan Băciu e editat, tot simbolic, în orașul său natal, la Brașov. (Zilele acestea trebuie să apară la Editura Eminescu și unul, inedit de "cronici"). Ediția este excelent îngrijită de Ioana Băciu Mărgineanu, care alege titlul și scrie o frumoasă prezentare a versurilor fratelui ei. Volumul cuprinde 1042 de catrene numerotate (alături de altele, nenumerotate), transcrise din XVIII caiete rămase de la poet. Cartea reprezintă, fără îndoială, cel mai bogat și mai unitar *jurnal în versuri* al unui scriitor român, căci fiecare catren concentrează o zi din ultimii ani ai vieții poetului. Desene și gravuri ale unor artiști aparținînd, într-un fel sau altul geografiei sale poetice, o scurtă biografie și o bibliografie impresionantă completează volumul.

Am avut curiozitatea să caut articole și poeme ale lui Ștefan Băciu în revistele interbelice la care a colaborat sau a fost redactor (*Univerul literar*, *Gândirea*, *Rampa*, *Bis*, *Arta nouă*) și am găsit în ele exuberanță și chiar intemperanță, un vag sentimentalism, multă culoare și, desigur, forță poetică. Obsesia memoriei se simte la el încă de la douăzeci de ani. Aceste trăsături se regăsesc și în catrenele din jurnalul brașoveanului de la Honolulu, poate în proporții schimbate și mai bine ținute sub control. Se adaugă nostalgia pentru Brașovul anilor '30, cînd, își va aminti el zece ani mai tîrziu, (*Gândirea*, aprilie) "purtam șosete și pantaloni scurți, eram jucător de fotbal, iar pe masă, între bile și sfiori, aveam și cîteva poezii".

Specie destul de neglijată în literatura română, catrenul are puține realizări notabile pînă la Ștefan Băciu (o excepție sînt cele zece poeme din ciclul *Catrenele fetei frumoase* ale lui Blaga). Mai bine

Fragedul cufăr

CAM la două-trei săptămîni, mama mă băga cu tandrețe într-un cufăr uriaș. Îmi amintesc zîmbetul ud, victorios, ce-i lingea fața frumoasă, anunțîndu-mă dulce că astfel îmi desăvîrșeam educația de adevărat cavalier. Auzeam scrișnetul fin al zăvoarelor de argint, muzica cheilor în lacătele de aur. Interiorul era de mărimea odăilor strîmte. Lîngă un perete aveam culcușul alcătuit din perne umplute cu puf de gîscă, șaluri vechi de lîna afumată, perdele întregi, rufării intime, feminine, rupte, mototolite, încheiate nimicitor. Alături, în farfurii de cleștar cu margini rujate, bucate preparate lasciv de Empampa. Mai găseam lumînări de ceară roșie, cărți cu viețile Sfinților Părinți, albume de heraldică. Mîncam, citeam, dormeam, priveam îndelung blazoanele feerice. Nevoile firești le confisca un recipient de porțelan albastru. Nu știam niciodată cît timp voi sta închis. Prezența mea în castel, în anumite perioade, devenea indezirabilă. Cînd mi se da drumul, mama, întotdeauna obosită, șovăitoare în mișcări, cu glasul abia șoptit, îngîna rugăciuni interminabile de iertare. Pete vinete îi împodobeau obrajii surpați, gîtul alb, brațele rotunde. Mă obișnuisem. Sufletul meu căpătă, încetul cu încetul, crini, flămuri, coifuri, turnuri, îngeri, lumină. Îndeosebi o nesfîrșită lumină răbdătoare; mănunchi de raze subțiri bănuind, căutînd, pipăind, posedînd puritatea grea, candoarea misterioasă a unei copilării perlate echivoc de lacrima uterină.

decît oriunde, în volumul de catrene se cristalizează, prin concentrare, trăsăturile care fac ca poezia lui Ștefan Băciu să fie atît de ușor de recunoscut. La limita dintre arta naivă și arta de avangardă, tablourile lui valorifică expresivitatea imperfecțiunii (mai ales prozodice), a simplității (inclusiv "rimele ca papagalii") și, în același timp, îndrăzneala combinației novatoare. Cum se realizează acest insolit amestec? Suprapunînd două realități "naive", poetul obține o suprarealitate. Peste desenul fin al unei străzi brașovene se așază hîrtia de calc cu desene de palmieri și flori din Hawaii, astfel încît ochiul percepe atît realitățile distincte cît și amestecul.

Voluptatea onomastică a lui Ștefan Băciu nu are egal în literatura română. Numele proprii țin loc de epitețe, țin loc de descriere și dau impresia de senzualitate sonoră într-o poezie de fapt lipsită de senzualitate. Rimele acestor catrene (majoritatea banale rime încrucișate) sînt salvate de rețeaua fosforescentă a toponimelor: Postăvar/for, Azuga/gluga, El Salvador/sbor, Costa Rica/frica, Brazilia/vanilia, Șaguna/luna, București/unde ești?, Quito/risipit-o, Sibiu/tîrziu etc. Rareori înțîlnim monorima: Bazargic/Balcic/ibric/nimic (262) sau Bach/șah/ "ah!"/krach (665). Cu o singură ploaie și mai multe toponime, poetul construiește o imagine diluviană: "Plouă la Dărste, plouă la Noua/plouă la Maui, plouă la Paoa/Plouă la Covasna, plouă în La Habana" (...) (912 A).

Tot onomastic se nasc și cele două spații, atît de îndepărtate pe hartă, realități pe care poetul le percepe simultan: Brașovul (cum numai copiii știu să-l cunoască, mai ales dacă una din intrările casei e în aleea de sub Timpa) și țările, insulele și arhipelagurile exotice (cum

numai un "pribeag" le poate ști și iubi). Străzile orașului natal, Strada Lungă, Strada Neagră, Strada Furcilor, Strada Castelului (Care a dat și numele unui volum optzecist), După Iniște, Strada Porții (astăzi Republicii!) apoi Scheii, Piața Sfatului, colinele Warte, Timpa, Cetățuia, bisericile și oamenii locului se amestecă insesizabil și inseparabil cu solarele San Juan, San Pedro Tula, San José, Panama, Tahiti, Hawaii, Argentina, Ubatuba, Mandragora (Grupul surrealista din Chile, n.a.), parcul Francisco Morázán (Tegucigalpa, n.a.).

Catrenele lui Ștefan Băciu sînt inegale valoric, fie banale, fie surprinzătoare, cu teme și nume obsedante. Ele copiază sensul zilelor căutate de autor. Ușile deschise, cărțile închise și mai ales faptul că "încă mai sunt atîtea de spus" din catrenul 160, scris la 21 februarie 1990, sînt numai un exemplu al leit-motivelor poetului. Dar elementele concrete ale versurilor se ordonează mereu puțin altfel și accentele se mută. Poetul este cînd *homo sentimental* («La Coroana» cu Emil Cioran/șvaru-l văd în fața mea pe masă/ a trecut o jumătate' de secol ca un an/ vîntul toamnei singur bate pe terasă" (48), cînd un ingenios *homo ludens*: "Noica potrivește cu doica/ lapte ce i-a dat la supt/ cu scoica și poate cu noi ca:/ne-am ars, sfișiat și rupt" (1002). Cînd un resemnat: "Sînt singur cu mine/ bolnav și bătrîn/ n'am mîță nici cîine/ și nu am stăpin" (1001), cînd un orgolios cinic: "Sora mea - hirtie/ fratele meu - condei/totul e greșit:/ 1+1=3" (964). Aritmetica poeziei e întotdeauna alta.

Un lung șir de portrete transformă adesea "jurnalul" în memorii poetice: Blecher, Blaga, Paul Păun, Geo Bogza, Ion Pillat, E. Lovinescu, Apunake (Grigore-Cugler) și, printre ei Ștefan Băciu. Iată-l pe unul din marii exilați: "La Brașov sosea cu skiul în zăpadă/ aplecat pe-a tinereții balustradă/ o iubea pe-Olguța, pe Papini, gloria/prieten vechi: Vintilă Horia". Aceasta este singura urmă lăsată de o zi de primăvară, din mai 1992.

În catrenele lui Ștefan Băciu nu există dramă. Observația e uimitoare dacă ne gîndim că poetul a trăit în spațiul nou dobîndit și a scris (a visat) în cel pierdut. Între cele două, harta arată o distanță maximă. De fapt scindarea eului poetic al lui Ștefan Băciu nu s-a produs pentru că toată poezia lui o neagă, împacă spațiile și epocile, creează un Brașov-Pacific în care poetul se simte întotdeauna acasă. Cu seninătate va putea scrie le 7 ianuarie 1990.

Ce-a rămas din viața mea?
Coji de ananas și portocală.
Munți de vise. Fum. O stea.
sub aurora boreală.

Peste exact trei ani catrenul devine testament, iar rima din versul al treilea își schimbă semnificația.

Un început

RECENT apărut *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale* al lingvistului și profesorului Ivan Evseev încearcă (și reușește, adeseori cu brio) să se constituie într-un început de drum în domeniul atît de generos al decriptării de simboluri. Vorbim de un început de drum pentru că acest important segment al hermeneuticii a fost destul de dezavantajat în anii trecuți. Autorul însuși mărturisește în *Cuvînt înainte* că ideea unei astfel de lucrări i-a venit "cu peste două decenii în urmă", dar că politica editorială a împiedicat apariția studiului său. Explicații sînt mai multe, în primul rînd intervenția cenzurii în toate domeniile socotite "primejdioase".

Ivan Evseev lărgeste sfera domeniului simbolisticii, introducînd în dicționarul său și elementele de arhetip cultural. Vom găsi aici explicații pentru termeni precum *ascensiune*, *hexagramă*, *ruine*, *albatros* ș.a., ceea ce mărește cercul potențialilor cititori. Autorul dă și date referitoare strict la spațiul românesc, unele preluate din lucrările unor cărturari și folcloriști care s-au ocupat de semnificațiile simbolice din spațiul cultural autohton (D. Cantemir, B.P. Hasdeu, S. Manguica), iar altele provenite din studiile personale

(autorul - profesor la Universitatea din Timișoara - este un reputat specialist în hermeneutica și semiotica formelor tradiționale). Lucrarea lexicografică a lui Ivan Evseev, prima de acest tip apărută la noi, cuprinde un număr de 500 de cuvinte, de la A și ABRACADABRA pînă la ZILELE SĂPTĂMÎNII.

Ce se poate totuși reproșa *Dicționarului* lui Ivan Evseev? Credem că o anumită limitare la nivelul superficial al prezentării, fapt recunoscut și de domnia sa atunci cînd, în *Cuvînt înainte*, precizează: "Neajunsurile prezentului dicționar, pe care le simte cel mai bine autorul său, ca și deficiențele ce le vîr remarcă, probabil, și cititorii săi cei mai îngăduitori, vor putea servi unei critici de specialitate menite să încurajeze elaborarea unei lucrări mai reușite, atît de trebuincioase culturii românești prezente și viitoare". Sîntem convinși că așa se va întîmpla și că *Dicționarul* lui Ivan Evseev este un excelent prim reper. (George Șipoș)

Un poem din secolul XXI

PUBLICAREA în ediție româno-engleză a poemului *Zid și neutrino* nu este întâmplătoare. Poemul a avut deja succes în Occident, în versiuni datorate unor entuziaști iubitori de poezie mai mult sau mai puțin calificați ca traducători, astfel încât trebuia să existe și o traducere - într-o limbă de largă circulație - realizată de autorul însuși.

Succesul internațional al poemului se explică prin combinația de știință și literatură. Așa cum există proză științifico-fantastică există și poezie științifico-fantastică. Numai că autorul român depășește cu mult nivelul simplului SF, creând un fel de știință himerică, o poezia a secolului douăzeci și unu.

zumzetul găzelor, el urmărește modul cum "arcul electric hașurează o albină".

Terminologia tehnico-științifică, departe de-a avea în poem o funcție decorativă, se integrează firesc-nefiresc de firesc - în limbajul poetic, devine o neașteptată sursă de lirism:

"ochii neutrinici plopii/
macerați de ciment/ în galaxia
de idei sintetice/ privesc prin
ochelarii de protecție/ cuvântul/
întrupat din miliardele de
virgule/ un vârtej de texte îmi
pare orașul/ cu turnuri muzi-
cale".

Sensibilitatea futuristă este foarte bine pusă în evidență de limba engleză:

"neutrinic eyes the pop-
lars/ macerated by cement/ in
the galaxy of synthetic ideas"
etc.

Almanah liric

CRISTIAN POPESCU se declară nemulțumit de fermecătorul său volum de debut, *Cuvânt înainte*, publicat în 1988 la Editura Cartea Românească (volum modificat la vremea respectivă în conformitate cu sugestiile unui redactor de carte excesiv de precaut în raporturile cu cenzura). El își pune în schimb mari speranțe într-o carte recentă, cu titlul *Arta Popescu* ("aș dori ca ea să fie considerată drept *prima mea carte*"). Ironia soartei face însă ca tocmai opera de care se simte înstrăinat (sentiment pe care nu se poate să nu i-l respectăm) să fie superioară, prin lirism, celei despre care crede că îl reprezintă.

Cuvânt înainte era un efluvii de poezie, o revărsare de tandrețe față de care cenzura se dovedise neputincioasă, așa cum porțile unei închisori, oricât de bine zăvorâte, nu pot opri o adiere de parfum. *Arta Popescu* nu mai are o asemenea putere de seducție. Poate fi admirată, fără îndoială, pentru gradul înalt de elaborare artistică,

Cristian Popescu, *Arta Popescu*, poem, 1987-1993, București, Societatea "Adevărul" S.A., 1994, 176 pagini, 2000 lei.

pentru ingeniozitate, pentru anumite cruzimi rafinate, dar admirată...la rece.

Autorul valorifică, demonstrativ, texte nepoetice (de exemplu, texte din *Cartea recordurilor*), parodiază psalmi, regulamente, necroloage, poezii populare, studii, reportaje etc. etc., pune în scenă o întreagă comedie a literaturii, dar prin cultivarea excesivă a livrescului se îndepărtează de acea *feerie a vieții de fiecare zi* cu care i-a cucerit cândva pe cititori. *Arta Popescu* este un fel de almanah de poezie capabil mai curând să producă un moment de divertisment (fie el și de înaltă ținută intelectuală) decât să emoționeze.

Viziune cu Gabriela Negreanu

GABRIELA NEGREANU, cunoscută pentru atitudinea ei independentă, care a transformat-o în timpul lui Ceaușescu într-un editor indezirabil și într-un cetățean incomod, face și din poezie o formă de provocare, un instrument de distrugere a confortului semenilor. Poemele din *Viziune cu logofagi* sunt, cele mai multe, rechizi-

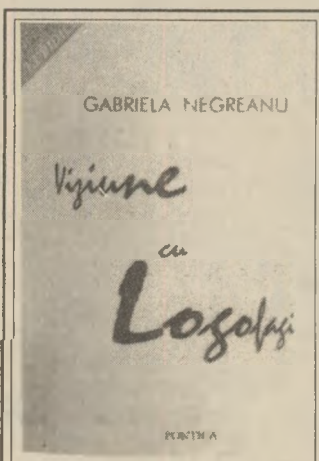
torii scurte și tăioase la adresa meschinăriei și imposturii. Poeta are o mândrie intratabilă, care o face să se scuture cu un frison de silă de orice atingere cu cei din jur:

"aveam parcă o misiune eroică... /dar mă-ndoisem de mine//și toate lighioanele/ pământului, toți sașii, gușaii, idioții și chiorii, toți paraziții puși pe/dospire, toate urâtenile, toată/fauna mișelească/ și/până și limbricii livizi/îmi dădeau sfaturi" (*Bolgie*).

Sentimentul dominant al autoarei este că provine dintr-o altă lume și că existența ei pe pământ reprezintă o decădere:

"Uneori, când stau la coadă la aprozar, îmi amintesc/de originea mea extraterestră. /Îmi scot pălăria în fața găinarilor, a mercenarilor, și mă gândesc/că spiritul meu îi detestă. (*Academicieni în zori*)

Această lipsă de... socialitate a personajului liric

Gabriela Negreanu, *Viziune cu logofagi*, versuri, Editura Pontica, Constanța, 52 pagini, 900 lei.

pare de multe ori doar un fel de acreală și nu are legătură cu literatura. Se întâmplă, totuși, câteodată ca veninul să cristalizeze și să ne încante-cu sclipirea sa verde-albastră:

"Aparatul meu s-a stricat/aparatul meu nu mai emite semnale/el doarme somnul greu și profund/al interstițiilor animale//sunt un motan o ploscă o scurgere/a electricității din cerul de sus/mă umflu, mustesc, șiroiesc/pe corp buretos și abstrus//parcă-aș cădea de pe-un balcon pe altul/într-un univers aiurit/iar gravitația-mi retează saltul/funambulesc și pleostit//mă-mpiedic, - de mine, obiect fără gânduri,/ atârnat și uitat-am deplin/minunatele, simplele, clarele/ structuri care mă conțin" (*Înger căzut*).

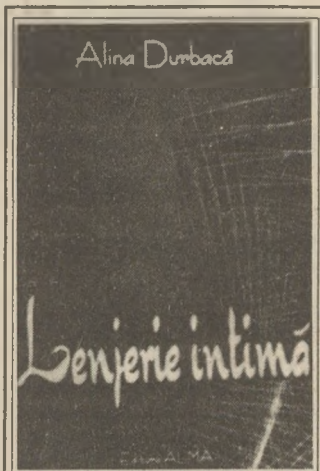
Ce se-ntâmplă la Galați?

LA GALAȚI încep să se manifeste în serie autoare foarte talentate. Încep să se manifeste în serie autoare care nu sunt deloc de serie, ca Daniela Vlasie, Ioana Dimache, Mădălina Toma.

Fenomenul, straniu, neverosimil și... neliniștitor, ca aterizarea unui OZN, se consacră prin debutul editorial al Alinei Durbacă.

Alina Durbacă, născută (bineînțeles) la Galați, la 7 ianuarie 1970, și-a publicat primele versuri în *Slast*, a mai colaborat la *Luceafărul*, *Astra*, *Convorbiri literare*, *Amfiteatru*, *Ramuri*, *Tomis*, iar în prezent lucrează ca redactor la ziarul *Viața liberă* (de unde altundeva decât din Galați. Volumul care constituie cartea sa de vizită, intitulat cu aplomb *Lenjerie intimă*, se remarcă printr-o atitudine estetică emancipată. Autoarea nu se simte coplesită de poezia de până la ea și nici nu pare obsedată să țină pasul cu poezia din vremea ei. Lipsită de complexe, ea recurge la orice mijloc de exprimare, cu condiția s-o exprime repede și integral. Poezia sa este un amestec de ardoare și blazare. Poeta - aceasta este impresia în timpul lecturii - și-ar da și viața numai ca să spună totul despre sine, dar dacă dorința nu i s-ar împlini într-o secundă, ar ridica din umeri și ar renunța să mai facă vreo încercare.

Țâșniri de poezie eșuate repede în proză, mesaje lapidare și de multe ori lacunare, gesturi licențioase abia schițate ascunse imediat în faldurile pudorii, declarații duioase transformate pe neașteptate în observații sarcastice și, mai ales, un etern reproș la adresa umanității, care nu-și respectă promisiunile făcute poetei pe vremea când voia s-o convingă să se nască - din asemenea fulgurații și contradicții se consti-

Alina Durbacă, *Lenjerie intimă*, versuri, Editura Alma, Galați, 1994, 64 pagini, 800 lei.

tuie poezia Alinei Durbacă. O poezie având ceva din dinamica unei flăcări care mistuie repede-repede o bucată de ziar.

Cărți primite la redacție

● Mircea Eliade - *EROTICĂ MISTICĂ ÎN BENGAL*. Studii de indianistică (1929-1931). Cuvânt înainte de Mircea Vulcănescu. Ediție îngrijită și prefață de Mircea Handoca. (Editura Jurnalul literar, 256 p., 3200 lei).

● Nicolae Breban - *AMFITRION*, roman, (Editura Du Style, volumul I, "Demonii mărunti", 398 p., 4000 lei, volumul II, "Procuratorii", 444 p., 4400 lei, volumul III, "Albăra", 620 p., 5600 lei).

● Anastasia Iordache - *ION I.C. BRĂȚIANU*. Monografie, colecția "Historia".

(Editura Albatros, 592 p., 2500 lei).

● Dinu Sikiu-Cartior - *ALTARE ROMÂNEȘTI LA PARIS*. Volum apărut în colecția "Diaspora". (Editura Evenimentul, 208 p., preț nespecificat).

● *LEGIILE LUI MURPHY*. Culegerea are la bază selecția de murphy-sme publicată în 1991 de "Editura Sapiens" (Editura Universal Dalsi, 160 p., 2200 lei).

● Mircea Ivănescu, Iustin Panța, *LIMITELE PUTERII SAU MITUIREA MARTORILOR*, versuri. (București,

Editura Litera, 1994, 176 p., 3400 lei).

● Dinu Săraru, *CRIMĂ PENTRU PĂMÂNT*, roman. (București, Editura Eminescu, 1994, 240 p., 3500 lei).

● Ion Scorobete, *BARICADA CU ÎNGERI*. (Timișoara, Editura Hestia, 1994, 64 p., preț neprecizat).

● Ion Stratan, *DESFACEREA*, versuri. (București, Editura Eminescu, 1994, 104 p., 1300 lei).

● Dan Dănilă, *PARCUL SALVAT*, versuri. (Sibiu, Editura Hermann, 1994, 76 p., preț neprecizat).

Un vechi client al feministelor

ZARVA făcută de feministe e atât de mare, panica lor atât de stridentă încât pare închipuită și aproape nu-ți mai poți imagina cum arată dușmanul lor de moarte, acela pe care îl acuză în permanență, retrogradul, exploatatorul, obscurantistul, într-un cuvânt *falocratul*. O simplă curiozitate, pe care, iată, Editura Albatros ne-o satisface punându-ne la dispoziție traducerea (cam stângace și greoaie, din păcate) cărții lui Anatole de Monzie *Văduvele abuzive*. *Crime feminine împotriva spiritualității*. O carte care dacă ar fi ceva mai convingătoare și mai puțin vehementă, ar fi un binevenit contrapunct la exagerările feministe de tot felul. Așa cum e concepută însă, ea este de un umor involuntar colosal, o diatribă inflamată și pur retorică la adresa tuturor văduvioarelor istoriei, care în loc să se recăsătorească și să-și vadă înaintea de viața lor, își consacră nemernica existență terfelirii bunului renume al nobilului lor soț răposat. După un capitol introductiv foarte documentat, în care remarcă în trecere de cîtă atenție publică s-au bucurat todeauna *văduvele*, spre deosebire de *văduvi*, pe care nimeni nu i-a băgat niciodată în seamă și nu le-a dedicat opusuri artistice, Anatole de Monzie ajunge la concluzia că oricît de demne de dispreț ar fi văduvele frivole, ele sînt oricum preferabile

mari oameni, asta e pentru că probabil nu a avut suficiente date ori spațiu, sau cine știe, poate imensul dezgust care deja îl cuprinsese l-a împiedicat să continue. Anatole de Monzie are de rezolvat o chestiune personală cu toate aceste detestabile soții: "Urăsc femeia care întinează o memorie față de care prietenia sau admirația mea (sublinierea noastră) se constituie în paznici de veghe". Contesei Tolstoi îi reproșează faptul că ea remarcă mirosul neplăcut al ilustrului ei soț, cînd ar fi trebuit să se lase îmbătățită doar de aroma geniului său literar, chiar și cînd geniul era în cămașă de noapte. Lou Salomé îl enervează pentru că are nesimțirea ca atunci cînd Nietzsche îi declamă dragostea lui, ea să-și ia mental notițe pentru viitoarea biografie. Monzie suferă sincer pentru marii lui prieteni, agresați de soțiile lor, pe care la rîndul lui se simte obligat să le nimicească. Rezultatul e o carte simpatică, ba chiar înduioșătoare, pentru că dacă stai să te gîndești, s-ar putea ca nedreptatea scandalooasă a istoriei să continue (deh, istorie, carevasăzică sex feminin) și pînă la urmă tot vreo Cosima Wagner să rămîna celebră, în locul bietului Anatole de Monzie.

O carte plină de învățăminte

PUBLICATĂ la Paris în 1981, încercarea de tipologie narativă a profesorului olandez Jaap Lintvelt este pentru publicul românesc cea mai "la zi" lucrare din domeniul naratologiei. Cît de bogată este tradiția celor care s-au arătat interesați de chestiunea *punctului de vedere* în roman, fie aceștia teoreticieni ori chiar scriitorii înșiși o demonstrează pertinent Mircea Martin în studiul introductiv pe care îl semnează, dar și Lintvelt însuși, în cel de-al treilea capitol al cărții dedicat principalelor abordări de tipologie narativă. Grosso modo, Lintvelt merge pe linia lansată de Gerard Genette, căreia îi aduce însă multe nuanțări și corecturi, ceea ce îi permite să selecteze cele mai interesante observații dintr-un număr mare de studii aparținînd altor teoreticieni. Deși profund original, modelul profesorului olandez este în același timp rezultatul unei impresionante erudiții de specialitate, asimilată și controlată în mod creator.

Ca și Genette, Lintvelt pornește de la stabilirea a două forme narative de bază: *narațiunea heterodiegetică* și *narațiunea homodiegetică*. În primul tip, centrul de orientare al cititorului este asigurat de perspectiva naratorului, în vreme ce în al doilea, personajul - pe care Lintvelt îl numește spre a evita confuziile *actor* - oferă punctul de vedere. Această distincție narator/actor, care pentru Genette nu era relevantă teoretic, constituie opoziția funcțională fundamentală pentru tipologia

descrișă de autorul olandez. Ea îi permite lui Lintvelt să alcătuiască un model comprehensiv cu următoarele paliere: narațiunea heterodiegetică cu subtipurile ei: a) *auctorial* (în care centrul de orientare se situează în narator dar nu și în actor); b) *actorial* (cînd punctul de vedere aparține unui actor,

putea replica lui Lintvelt este că în cazul unei cărți cum e *Viața Mariannei* distincția narator/personaj este aparentă, în realitate fiind vorba de un singur individ care își asumă deliberat roluri diferite, în speță de un *personaj* care își arogă comportament de narator. Reproșul e însă neîntemeiat dacă ținem seama de faptul că toate cercetările naratologice vizează forma, suprafața, imanența textului și nu structura lui de adîncime, unde anumite diferențe se pot atenua sub dominația unor sensuri transcendente. După cum remarcă și Mircea Martin în prefață, naratologia alcătuiește o *sintaxă* a textului, de cele mai multe ori ignorîndu-i *semantica*. Un neajuns, categoric, pentru că există riscul simplificării în sens negativ a textului. Revenind însă la Lintvelt, motivul pentru care ajunge el la cele două subtipuri ale homodiegeticului este generat nu de neglijarea conținutului, ci de propriul său aparat conceptual, care presupune obligatoriu prezența naratorului. Ca și naratologii germani ori anglo-saxoni, Lintvelt recunoaște existența autorului concret și a autorului implicit, dar în plus el admite *caracterul mediat* al oricărei situații narrative; fără a prelua absolutismul lui Föiger și Stanzel, care văd în narator *instanța tipică* a textului narativ literar, și teoreticianul olandez pornește de la premisa că naratorul există todeauna, chiar dacă în forme mai puțin ortodoxe.

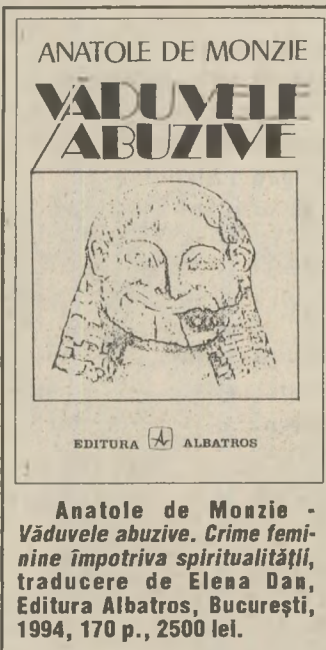
Am zăbovit mai mult asupra unei chestiuni de detaliu din modelul lui Jaap Lintvelt pentru a încerca să-i surprindem raționamentele, mai importante în ultimă instanță decît simpla reproducere a unei scheme abstracte. Mai există cîteva particularități ale acestui model, care îl diferențiază de cele anterioare. În primul rînd, distincția dintre perspectiva narativă, legată de subiectul-perceptor și *profundimea perspectivei*, care se referă la *cantitatea de cunoștințe* asupra obiectului perceput. Raportată la subiectul-perceptor, percepția în textul narativ poate fi externă sau internă, în vreme ce din punct de vedere al perspectivei, ea e limitată sau ilimitată. O mai veche prejudecată dărmată de studiul lui Lintvelt este cea a repartizării persoanelor I și a III-a: teoreticianul demonstrează că ele nu pot fi "arundate" obligatoriu numai unui anumit tip de narațiune, ci trebuie privite ca date textuale susceptibile de valorizări diferite.

Prin faptul că își elaborează un aparat conceptual pe baza căruia stabilește un model teoretic destinat studierii unor structuri abstracte, cartea lui Jaap Lintvelt intră în domeniul poeziciei. Ambițiile autorului sînt însă mult mai mari, el vrea în același timp să dea o metodă critică, aptă de a fi aplicată în analizarea unor realizări concrete. Și chiar își testează metoda, în două analize remarcabile, la un roman de Mar-

guerite Duras și două povestiri de Guy de Maupassant. Aceste ultime capitole ale cărții, de altfel cele mai vii și mai interesante, dovedesc cît de util și de cuprinzător este modelul teoretic; dar ca și Leo Spitzer, Jaap Lintvelt poate fi liniștit: metoda lui e greu de "furat", pentru că oricît de clară și logică ar fi schema, pentru aplicarea ei e nevoie de acea inventivitate și inspirație pe care teoreticianul nu le poate conceptualiza. E un adevăr de care Lintvelt e cu siguranță conștient, dovadă motto-urile din Fielding, care îi contrapunctează ironic toată cartea.

Poezie și psihanaliză

ESEURILE lui J.-B. Pontalis, deja cunoscut cititorului român ca autor al *Vocabularului psihanalizei*, vor contrazice obișnuitele așteptări pe care le avem din partea unui psihanalist. El renunță de astă dată la clasicele analize, la tipicele și riguroasele raționamente, pentru a specula liric pe marginea unor concepte fundamentale: *visul* și fascinația pe care o exercită el, *transferul* și *cuvîntul*. Pontalis face de fapt în această carte o subtilă critică/comentariu a operei lui Freud, zăbovind asupra diverselor cazuri abordate de acesta, dar chiar și asupra unor formule devenite deja celebre, pe care le investighează...psihanalic, descoperind în ele o intenționalitate ascunsă, difuză, dar esențială pentru teoriile lui Freud. În mare măsură eseurile acestea sînt construite pe baza celebrei proceduri a punerii în abis, a răsfrîngerii psihanalistului în oglinda propriilor sale

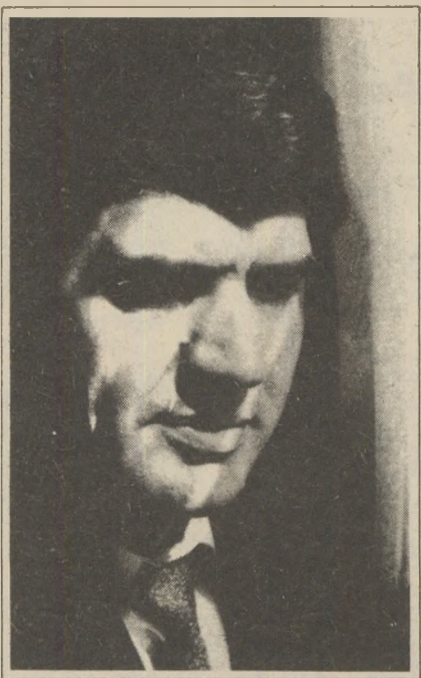
netrebnicelor care profită și după moarte de fostul lor bărbat, exploatîndu-i numele, opera, intențiile rămase neîmplinite. "Victimele" lui Monzie sînt marile consoarte din istoria omenirii, Thérèse Levasseur, concubina de o viață a lui Rousseau, Marie-Louise, împărăteasă a francezilor și "văduvă blestemată", Caroline Massin, Xantippa lui Auguste Comte, soția lui Claude Bernard, doamna Mialaret-Michelet, Stanzi Mozart, Cosima Wagner, contesa Tolstoi, contesa von Hatzfeld și Lou Salomé. Dacă nu le-a inclus în cartea sa pe absolut toate nevestele de

și nu naratorului) și c) *neutru* (așa-numita *cameră*, perspectivă nur obiectivă care înre-istrează mecanic și nepărtinitor totul, fără a mai folosi filtrul conștiinței naratorului ori actorului). Și narațiunea homodiegetică ține cont de disjuncția narator/actor, astfel încît și în cadrul ei apar următoarele două variante: narațiune homodiegetică auctorială și narațiune homodiegetică actorială. În acest punct descoperirea lui Lintvelt este cu adevărat remarcabilă, pentru că homodiegeticul fiind prin definiție tipul narativ centrat pe personaj (pe actor), era greu de conceput un subtip homodiegetic axat pe narator (!). Ceea ce pare la prima vedere o contradicție în termeni e de fapt un raționament simplu și eficient. Lintvelt are în vedere romanele "autobiografice" de tipul *Viața Mariannei* al lui Marivaux, în care personajul e cînd naratorul propriei sale vieți, și atunci se plasează într-un timp al *prezentului scrierii*, privindu-și retrospectiv viața ca și cum ar fi a unui străin și beneficiind de o înțelegere superioară, completă, a evenimentelor consumate *odinioară*, într-un *trecut al trăirii*; dar alternativ el poate decide să rămîna la simplul statut de personaj, identificîndu-se perfect cu cel care era în anumite perioade ale existenței sale, abandonînd total cunoașterea și asumarea experiențelor ulterioare. Așadar particularitatea subtipurilor homodiegetice auctorial și actorial este că ele apar adeseori împreună în același roman, fapt deloc surprinzător dacă ne gîndim că purismul teoretic al tipologiilor narative se aplică rareori în practica literaturii. Ceea ce i s-ar

tehnici, a reconstituirii subiectului gînditor din felul în care percepe el ego-urile pacienților. Capacitatea de reflexivitate a psihanalistului - de prea multe ori redus fie la ipostaza de simplu clinician fie la aceea de obscur teoretician - mi se pare a fi marea descoperire a lui J.-B. Pontalis, oferită cititorilor într-o carte de un mare rafinament intelectual.

Radu CANGE

În acest oraș
unde slugile scuipă
pe puritatea mea...

În acest oraș
voi m-ați condamnat
la moarte.

Numele

Pentru ce atâta grabă,
când barca are
încă nevoie de apă
și aripa de aer?
Pentru ce atâta grabă,
când funia are încă
nevoie de un stâlp?
Vă întreb, oare pentru
ce atâta grabă, când simt
că mor și voi mi-ați uitat
până și numele?

Pentru mai multă siguranță

Simt cum moartea
mi se așază în oase
ca într-un prea
confortabil fotoliu.
Tinerețea mea o atrage
- parcă ar simți că
sufletu-mi nu vrea
să moară anonim -.
Încă, se pare, nu mi-am
spus ultimul cuvânt.
Și totuși, ea se așază
ca o bătrână pe un
scaun în troleibuz,
pentru a fi sigură că nu-i
va lua locul nemurirea.

Cumpănă

Îmi aduc aminte
de clipele puține
care îmi mai rămăseseră.
Moartea chiar îmi trimisese
ultima ei invitație.

Să mă fi răzvrătit,
ar fi fost, desigur, un nonsens.

Ea mă aștepta,
înconjurată de libertatea ei
neagră.

Eu, ținut pe un steag înclinat -

pat coborător,
eram în cumpănă.

Dacă nu acum,
atunci când?

El, Măine...

E o moarte de gumă,
știi, e o moarte de gumă.
Cine se-mbracă-n cuvinte
ca-ntr-un vestmânt
de moarte, cine?
Bătrânul se plimbă nepăsător,
totuși îl macină
un cancer al ideii,
iar noi jucăm un teatru
perfect și absurd - paradoxal.
Ce vrei, ne-am intrat în rol
fără să ne dăm seama.
T.r.a.t.a.m.e.n.t.u.l.
nu face nici cât o clipă moartă.
Parcă miroase a stârv, nu-i așa?
ne întrebăm...
Dar cine știe, poate în noi
zace o moarte mult mai roză...

Pietate

Versuri am să
depun la
mormântul tău,
pe-o gură de rai.

În liniștea liliacului
primăvara nevăzută
se odihnește.

Un drum

...Acest dans
lent al morții;
Și pâna neagră
sfâșiată
atârând în zdrențe;
Oamenii ce băjbăie
un licurici absurd;
măinile lor ce se împreună -
un pod pe care
ea trece maiestuos.

Sacrificiu inutil

Fragilitatea...
Și bestia rupse
din obrazul ei

carne
pentru a potoli
gloata.

Viață

Pereții s-au scorjit.
Apar, rând pe rând,
fosilele viselor,
tinerețea nebună
exacerbată în nimicuri,
șopârta speranței
care ne-a lăsat
doar coada
de care suntem mândri
și antidotul de a nu ne
îndrăgosti la prima vedere.
Un lanț invizibil consolidează -
vai, ce tehnic spus - oribila
noastră viață.

Nu ne rămâne decât
de a face din lanțul acesta
un leagăn pentru a ne da huța
proverbiala inconștiență.

Nu putem

Aici stăm
cu omul necunoscut
între noi.
Nu putem citi gândurile lui
bolnave care-și caută loc
în sufletele noastre.
Nu putem să facem nici
măcar un gest pentru
a ne ascunde de singurătate.
Nu putem schița decât
șoaptele, oarbe șoapte,
ascunse de teama hienelor
ce mișună printre noi.

Cetatea

Moarte,
ca mâinile împreunate,
ura și demnitatea
pândindu-se-n
cetate.

Vers

Același
călare pe
mătrăguna
timpului.

Scrisoare din Arles

Nehotărârea -
pasăre speriată
în raza întinericului.
Un cutremur
se pare s-a întâmplat
dar nu a fost decât
o banală zbatere de vânt.

Asemenea visul
nefixat pe paleta
mea de pictor.
Aici în Arles, nisipul hohotitor
îmi descărnează culorile.
Aici în Arles, mă bat cu o
moară de vânt
care se învârtește în ființa mea.

Poem

Și totuși,
numai lebăda neagră
alunecă, alunecă
ziua în amiaza mare
pe răbdarea noastră.

Fără cer

De pe stele
a început să cadă tencuiala.
Cărămizile cerului
zâmbesc perfid.
În târg,
cineva a încercat
să-l cumpere
pe Dumnezeu.

Statuia de fildeş

O tristețe
mă înconjoară,
o lume a tăcerii.
Singurătatea mă șuieră,
șarpe veninos.
Pe nesimțite,
respectul pentru
moarte se prefăce
în statuie de fildeş.

Condamnare

În acest oraș
unde nimeni
nu mă iubește...

Acolo unde versul atinge lapidaritatea inscripției, poezia lui Radu Cange devine sigilară. Atunci, poetul se apropie cel mai mult de sine însuși, iar cititorul are senzația unui arheolog care separă strat de pământ de strat de pământ ca să descopere un capitel, o coloană, o bucată de friză și, uneori, un misterios epigrafi de oracol. (Cezar Baltag)

Radu Cange: un poet pornit "de jos", nu doar în sensul că a practicat meseria manuală și că s-a confruntat îndelung cu greutățile brute ale vieții, dar și în sensul unui început pur, al unui "grad zero" moral. Am putea preciza: un poet-muncitor, însă unul care dezmințe răspicat, prin destinul și prin convingerile sale, sclerata demagogie "muncitorească" a regimului comunist. Nimic convențional, prefabricat în textele lui. El se uimește la fiecare pas și-și complică uimirea prin ea însăși. Versurile par niște însemnări, înfrigurat-stângace, ale genuității. Ceea ce nu înseamnă că nu poartă și o ten-

siune a amărăciunii, însă a unei amărăciuni proaspete, cum căderea stropilor de ploaie care desenează pe un sol deja noroios. Frugalitatea acestor stihuri devine nu o dată densă, printr-o inocentă tendențiozitate a suferinței ce se mărturisește cu o pudoare imagistică. Antiretoric, Radu Cange pare a-și duce palma la gură, temător că asociațiile lui vor avea un oarecare răsunet: "Zilele trec tirându-se/peste cocoșa anului/cum valurile apei/peste trupul înecat". Sau: "o goarnă/anacronică aduce /știri false". Sau: "asemeni unui artist/plictisit de arta sa/ploaia leagă cerul de pământ". Așa cum ne încredințează el însuși, Radu Cange ține de speța singuraticilor: "Nu putem să facem nici măcar/un gest pentru a ne/ascunde de singurătate". Dar ce e singurătatea, dacă nu o continuă tentativă de a-și asuma existența pe cont propriu, adică a o descoperi și, la nevoie, inventa? Iar descoperirea/invenția existenței, la această treaptă dezarmată, neajutorată, mă tem că seamănă deseori cu poezia, până la indistinție. (Gheorghe Grigurcu)

Katherine Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*. Traducerea de Mona și Sorin Antohi. Ed. Humanitas, 1994.

AM CUNOSCUȚ-O pe d-na Katherine Verdery în anii optzeci, avînd cu d-sa două întâlniri în sălile cu microfoane ale fostei Academii de Științe Sociale și Politice, dintre care, una, pe un ger cumplit de iarnă ceaușistă, s-a desfășurat chiar în camera, ceva mai încălzită, a șefului cu protocolul al acelei instituții. Un fluid de camaraderie intelectuală s-a stabilit, din capul locului, între noi. D-na Katherine Verdery era (și este) profesor de antropologie la Universitatea John Hopkins (Baltimore) din SUA și era (mai este) efectiv îndrăgostită de fenomenul românesc. Publicase o carte despre satul transilvan, vorbea perfect românește, cu un ușor accent ardelean, puneă întrebări precise care demonstrau cunoașterea mecanismelor noastre instituționale, și se pregătea să scrie un studiu (o altă carte) despre cultura românească sub Ceaușescu. Mi-a făcut această mărturisire nu la locul întâlnirii noastre oficiale ci, după aceea, la o cafea, cînd discuția noastră a căpătat, de îndată, un aer confratern. Discuția aceasta a noastră ultimă s-a concentrat asupra protocronismului care, mi-a mărturisit interlocutoarea, se afla în centrul de interes al viitoarei sale cărți. Serioasă, riguroasă și promptă în tot ceea ce face, d-na Verdery și-a scris cartea, a publicat-o în țara ei și, acum, cu sprijinul generos al Editurii Humanitas (ce ne-am face fără această editură?), cartea ei apare și în românește.

Am citit cu interes cartea d-nei Katherine Verdery cu gândul de a o comenta. Merită cu asupra de măsură. Să spun mai întâi că această carte e scrisă pentru un public savant american (sociologi, politologi, antropologi) și, de aceea, intrarea în temă are, de obicei, un prea pronunțat caracter expozitiv, pentru a-l familiariza pe cititor cu contenciosul problemei. Dar

Cultura, în vremea lui Ceaușescu, între compromis și rezistență

dincolo de asta, cu cîtă participare afectivă am citit această carte, intuitivă, în două scări, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*! Toate trăirile, bătațiile acelor ani optzeci le-am rememorat cu durere, obidă dar și - de ce n-aș spune-o? - cu satisfacția participării, pe baricade, într-o înfruntare pentru apărarea culturii care a fost dramatică. Și deși cartea e scrisă la rece, fără aproape nici o undă afectivă, autoarea mărturisind explicit că se ocupă numai de valorile culturale intrate în conflict, studiul acesta de peste 350 de pagini recrează o epocă și o atmosferă cu tot dramatismul lor conținut. Împărțită în două părți și șapte capitole, cum spuneam sobre pînă la răceală și de o perfectă obiectivitate (deși se simte bine unde înclină balanța opțiunilor autoarei), cartea începe cu secțiunea consacrată cadrelor (socio-politico-culturale), pentru ca a doua să analizeze cazuri. Aici, în partea întâi a cărții, e schițată și analizată istoria evoluției culturii sub Ceaușescu, dar și condițiile în care produsul cultural era elaborat pînă a deveni bun public. Tot aici e inserată (nu pentru noi care am trăit-o ci pentru cei ce vor veni după noi și pentru cititorul american) chiar și o schiță a etapelor politicii culturale a PCR, cu schimbările ei capricioase și reacția organizată a rezistenței scriitoricești. "Vulnerabilitatea scriitorilor nu numai față de controlul partidului - scrie autoarea - ci și față de forțele pieței a contribuit poate la formarea unei opoziții mai deschise la sfîrșitul anilor '80 în rîndul scriitorilor decît printre istorici".

De tot interesul mi s-a părut a fi ideea autoarei că deraparea naționalistă a regimului ceaușist venea pe un fond al unei tradiții, abil și falsificat utilizată. Întotdeauna la intelectualii români, datorită împrejurării că țara ne-a fost așezată la întretăierea a trei imperii contropitoare, ideea națională a stat în centrul atenției: "A fi producător de cultură în România, a fi intelectual, a însemnat mult timp a avea un rol central în definirea națiunii române față cu ea însăși și în fața lumii". De aceea, autoarea și-a axat cartea, cum spune d-sa, "pe politica intelectuală în jurul ideii de identitate națională". După anihilarea preponderenței sovietice, PCR a urmărit să se legitimizeze, folosindu-se de con-

ceptul de Națiune și de ideea națională, pe care pretindea că le apără pînă la identificare. Ceaușescu a dus această tendință la exacerbare, naționalismul în politica de stat și în cea culturală devenind o cauză afișată cu ardoare, din care nu lipsea și o evidentă fraudă: ambalarea în înveliș naționalist (un adevărat național-socialism) a dictaturii sale personale. Autoarea mai adaugă că PCR a adoptat politica apărării valorilor naționale și "sub presiunea altora, mai ales intelectualii, pe care el nu-i putea angaja în altă manieră". Această din urmă precizare, la care autoarea ține în chip special, ar deosebi - precizează d-sa - argumentele ei de ale altor sociologi și politologi. Inteligență e observația că discursul marxist a fost decisiv deformat de acela al Națiunii și că naționalismul prevalent, sporit în anii '70 și '80, a politizat întregul cîmp al producției culturale. Reacția, din partea intelectualilor, nu a întârziat să se producă. Au reapărut mai vechile înfruntări între indigeniști (tradiționaliști) și europenizanți (moderniști), fiecare dintre părțile în dispută pretinzînd că reprezintă adevăratele valori naționale. PCR s-a identificat cu opțiunea indigenistă, punînd accent (împreună cu culturicii și intelectualii reprezentînd această orientare) pe valori locale, pe tradiționalism, respingînd modelele occidentale. "Pentru indigeniști, observă autoarea, fascismul anatemitizat de Nae Ionescu era acum acceptabil, dar Lovinescu, în mod hotărît, nu". Simptomatic i se pare autoarei tentativa sociologului Ilie Bădescu de a-l transforma pe Eminescu în protomarxist. "Lucrarea lui Ilie Bădescu transformă un personaj clar identificat cu dreapta națională într-un adept vizionar al stîngii, și o face într-un stil declarat indigenist". Și, adaugă, constatînd uimită, "tentativa de a face din Eminescu un sociolog radical, absolut demn de a fi inclus printre precursorii gândirii marxiste românești - cu alte cuvinte, apropierea genealogică a lui Eminescu pentru marxism și pentru sociologie". Sau, pentru Ilie Bădescu, "Eminescu este un Marx român, care a oferit primele teorii ale capitalismului periferic", altfel spus se propune, prin Eminescu, "un marxism localizat".

De fenomenul indigenismului se leagă și teoria protocronismului,

socotită și de autoare "printre cele mai puternice manifestări ale ideologiei naționale sub Ceaușescu - poate chiar ideologia de bază a celui regim...". Ba chiar, crede autoarea, "răspîndirea protocronismului a fost semnul luptei pentru putere în interiorul instituției literare". Întreaga înfruntare între protocroniști și antiprotocroniști e reconstituită cu migală și cu perfectă obiectivitate a exegetului științific. Dar lectura acestor pagini voit glaciale este făcută, pentru cine a trăit în tranșeele bătliei, cu emoție concentrată. Toată campania protocroniștilor, instrumente ale politicii culturale ale PCR, împotriva Uniunii Scriitorilor (la pag. 182 se spune limpede: "Efortul de a controla Uniunea Scriitorilor a fost chestiunea cea mai importantă exprimată prin protocronism") viețuiește aici în sobrele analize sociologice. E dreptă această observație: "Obiectivul reproșurilor protocroniste nu era o restructurare a societăților, ci o tentativă de a distruge, printr-o retorică «marxistă indigenizată», o organizație dominată de o altă facțiune, menținînd activ reputații și standarde de valoare pe care acuzatorii voiau să le răstoarne. Ceea ce predomina în contextul politic mai larg era contrariul absolut al democratizării și descentralizării". Protocronismul se definește a fi pentru sociologul care este d-na Verdery, un studiu de caz, elocvent pentru politica culturală a PCR. Acesta pentru spațiul literaturii. Un altul este cel din domeniul istoriografiei, ca modalitate de a o așeza total sub controlul PCR. Studiul de caz e constituit din momentul Horea, care, din răscoală, devenise revoluție. Ipostazele simbolice ale acestui caz de simptomatologie culturală le întruchi-pează, pe de o parte, David Prodan, autorul extraordinarei monografii în două volume consacrată răscolei lui Horea (așa se și intitulează cartea) și, pe de altă parte, obediștea Ștefan Pascu, autor al unei cărți, comandată de partid, care transformă răscoala în revoluție. Studiul de caz e, aici, reconstituit cu savoare, autoarea trăindu-l efectiv ca participantă, d-sa fiind o admiratoare a savantului care a fost David Prodan. În sfîrșit, al treilea studiu de caz e cel al școlii filozofului Constantin Noica, relația dintre profesor și pălînișeni. Întrucît, constată autoarea, Noica se păstra într-o ambiguitate bivalentă, binișor calculată protocroniștii îl revendicau drept al lor iar discipolii săi l-au apărut, salvîndu-l Asemenea celorlalte două, și acest studiu sociologic de caz are parte de spațiul unui întreg capitol. Și el e, dir unghi sociologic, afit de bine surprins în toată a sa fenomenologie încît e bogat în sensuri lămuritoare. I-a reproșat inteligenței autoare excesiv didacticism. Cartea are o introducere care descrie cartea, și o concluzie care o rezumă inutil. Aceeași modalitate e utilizată și în cadrul fiecărui capitol: o autodescriere și un rezumat concluziv cumva pentru fixarea didactică. Altminteri, cartea, cum spuneam e de tot interesul și, ca document d epocă, trebuie citită. Peste ani această carte va deveni un extraordinar instrument de lucru pentru reconstituirea politicii culturale a unei întregi epoci.

CRONICA
EDIȚIILOR

de
Z. Ornea

Etnografia în vreme de ciumă

NUMĂRUL 1 al revistei *Datini* a apărut în aprilie 1993. În prezent publicația - condusă de Victor Parhon - a ajuns la numărul (dublu) 6-7. Deși se zbate în cea mai neagră sărăcie, ca atâtea alte instituții de cultură, redacția reușește să producă o revistă de specialitate de înaltă ținută, fără nimic din amatorismul și retorica patriotardă cu care ne-au agasat ani la rînd "etnografii" din Cîntarea României.

Într-un articol scris cu luciditate și inevitabilă tristețe, Victor Parhon enumeră dovezile lipsei de grijă a României față de românii din afara granițelor. În final, autorul se întreabă: "Să țină această precară condiție a românii pămînteni din afara granițelor țării nu numai de dezastruoasa noastră politică națională, ci chiar de «specificul național»?"

În sumar mai figurează un studiu dens - semnat de Ion

Ghinoiu - despre personajele din mitologia populară care ajung la bătrînețe și moarte în perioada echinocliului de primăvară, o expunere de principii, riguros argumentată, a lui Vasile Savonea în legătură cu modul cum ar trebui organizată o expoziție de artă populară, un mic album cu fotografii în culori reprezentînd covoare superbe țesute de o țărăncă din zona Buzăului, Adela Petre, o prezentare a principalelor exponate din Muzeul Țării Crișurilor, o suită de materiale documentare despre modul cum este înfățișat Vlad Tepeș în tradiția populară românească, o culegere de reproduceri fotografice ale unor încântătoare icoane pe sticlă pictate de artiști naivi, un dicționar de termeni de etnografie și folclor - rubrică realizată de Andrei Bucșan - ca și multe alte texte (știri, reportaje, interviuri) bogat ilustrate. Revista, realizată cu nerv publicistic, se citește cu plăcere chiar și de nespecialiști. (Al. Șt.)

Titus Popovici, clasic și după moarte

A M FOST întrucâtva întristat citind pe prima pagină a revistei la care sunt întotdeauna onorat să colaborez din când în când, numele scriitorului Titus Popovici, însoțit de fotografie, iar dedesubt, specificația: gușa trădătoare! Fusese însă o tipică lectură infidelă: era vorba de două articole diferite, la mare distanță de pagini. Întristat, căci despre defuncții, dacă nu poți vorbi de bine, e consult să taci, iar de curând dispărutul aparținând copios acestei categorii, avea un suveran drept la liniște postumă, la cea mai deplină tăcere.

Nu aceasta a fost însă opinia unui critic pe care, de altminteri, îl stim foarte mult și de ale cărui sentințe țin seama, când este să mă orientez. Dl. Alex. Ștefănescu vede în Titus Popovici, decedat septuagenar, un Nicolae Labiș al prozei noastre, o promisiune pierdută a premiului Nobel - nou și regretabil ghinion național - artist care n-ar fi fost absurd să creeze o operă pe măsura celei a lui Lev Tolstoi. Și ce e drept, acordându-i o șansă mai mică decât prozatorului rus, mort la o vârstă patriarhală, destinul i-a jucat o festă lui Titus Popovici, răpindu-i tocmai anii în care l-ar fi putut ajunge din urmă pe rivalul de la Iasnaia Poliana. Iar compensația pe care i-au adus-o scriitorului român vreo patruzeci de filme după scenariile sale - dintre care unele cu mii de figuranți! -, filme de inspirație occidentală, cum ni se atrage atenția (ca factură!), nu poate fi omologată în istoria literaturii, cum ne spune dl. Alex. Ștefănescu, precum nici în aceea a producției de celuloid, am adăuga noi, dar cu siguranță în aceea a afacerilor strălucite. Amuțit de tânăr ca scriitor (de

ce? la ce?), și tocmai de aceea asemuit cu Nicolae Labiș - despre care însă știm precis de ce -, Titus Popovici ne-a oferit o "imensă surpriză", tipărit, în 1990 un "extraordinar" roman, *Cutia cu ghete*. Crezusem noi că nu mai era cumva în stare? Fusesem atât de naivi încât să credem că nu va mai scoate capul în literatură? Ce fel, atunci cu surpriza - imensă cum a fost? Deducem că ar putea proveni din împrejurarea că numitul roman ce dobândește nota maximă a criticului ar constitui "cel mai bun roman despre viața românilor în timpul lui Ceaușescu".

O perioadă când, afară de scenariile amintite, scriitorul a mai condus o publicație de vânat și pescuit, ce-i favoriza pasiunea, în cele din urmă fatală, și pe care de rând muritorii n-o pot exercita decât în anumite sezoane legiuite ale anului. În fapt, în cea din urmă confruntare, un iepure răzbutător și anonim l-a răpus pe vânătorul cel dibaci, dacă e să luăm de bune relatările presei. Ca în desenele animate am spune, dacă evenimentul n-ar fi atât de grav. Literaturii române, un iepure rescatat i-a retezat speranța la premiul Nobel, după eșecurile unor alți doi mari perdanți, Zaharia Stancu și Eugen Barbu. (Contrar multor afirmații, Lucian Blaga n-a fost niciodată propus!).

Cele două romane publicate în tinerețe de către Titus Popovici certificau suprema calitate "de a compune, din numai câteva cuvinte, imaginea unor oameni în mișcare". Înțelegem, acum, din care motive s-a aclimatizat așa de fericit prozatorul cu cinematograful. În

romanele sale, personajele parcă ies din pagină (sublinierea lui Alex. Ștefănescu). Ies și unde se duc? Pe, din nefericire, tâșșanul unei propagande turbate. Criticul o spune deslușit în treizeci de rânduri - sau treizeci și opt -: ideologia pe care a servit-o prozatorul - folosesc din nou cuvintele criticului - a putrezit, compromițându-i iremediabil cele două romane de tinerețe. Era, să o spunem noi, putredă de la început și ar fi fost într-adevăr extraordinar ca artistul așa de cultivat să n-o fi știut din primul ceas! El a fost unul din stâlpii stalinismului în literatura română, fapt de pe urma căruia a tras foloase toată viața, cu mari onoruri politice și larg acces la beneficii. (Ah! lupta cumplită, la începutul anilor '70, între el și Eugen Barbu, care nu avea, pe atunci, decât cinci milioane de lei la CEC - lei vechi, ca să zic așa - încât simțea cea mai vie nevoie să pătrundă în cinematografie, cu scenarii, firește. Lucrăturile, pările, nervii, până să pătrundă la plăcinte E.B.!). Foloase - și câte ar mai fi dobândit Titus Popovici până la și după sfârșitul mileniului, dacă n-ar fi experimentat o inedită metodă de vânătoare, din mers, precum comunismul, în isprăvile sale tehnice.

În acest punct, criticul își pune întrebarea: ce s-ar putea salva din stufoasele romane "false scrise cu talent". De ce să fie salvat așa ceva, dacă nu dintr-o estetică a rămășițelor? Se propune o antologare de texte, fragmente, momentul, de pildă în care, paragon de lașitate, profesorul Suslănescu "se împletici și căzu... etc, etc". Cu sau fără aceste nes-

timite recuperate, tragedia pe care cu toții am trăit-o în timpul lui Ceaușescu, înlăuntrul sau în afara Comitetului Central, își găsește cronicarul în persoana prozatorului, în ultimul lui roman. Și un nou citat, naturalist, sec, dar în fine... așa i s-a scris lui Titus Popovici, ca el să fie cronicarul epocii lui Ceaușescu, după ce același conducător iubit - parafrază deseori utilizată în narațiune - îl împiedicase, interzicându-i un interminabil serial la televiziune, să-și completeze suma. Nu se mulțumește cu puțin cel conștient de talentul său!

Vreo altă judecată asupra operei și vieții lui Titus Popovici nu aflăm în articolul dlui Alex. Ștefănescu. Am scris *judecată* în indoitul sens al cuvântului. Firește, criticul este stăpân pe opiniile sale și liber să deguste ce-i place, alegându-și momentul exprimării. Concomitent, cei ce au depus mărturie despre prozator și cineast, înfățișându-ni-l ca pe un perfect oportunist, practicând cu înverșunare și de timpuriu delațiunea și autor de scenarii pentru că ele se dovedeau cu mult mai remuneratorii decât prozele, au a se căi și a se ruga pentru păcatele lor. Criticul care ne-a oferit o nouă lectură a operei lui Titus Popovici numai de asta s-a ocupat, și bine a făcut. Luăm act că a dat notă mare unui tendențios și iresponsabil autor foarte mediocru, pe care-l va scoate din uitare doar anecdota, în răstimpuri. Pentru unul și pentru altul, sincere regrete...

Barbu Cioculescu

Cîteva cuvinte despre Vasile Voiculescu

Stimată redacție

Spre alimentarea apetenței polemice a rafinatului cerc de cititori ai *României literare*, vă cer îngăduința de a-mi publica textul alăturat.

Țin să-l asigur pe distinsul critic Alex. Ștefănescu de prețuirea mea, în pofida divergențelor de opinie pe care am simțit nevoia să le dau publicității într-o manieră, sper, suportabilă din partea domniei sale...

ÎN NUMĂRUL 39/1994 al *României literare* (pp. 10 - 11) am fost incitat "la o nouă lectură" a scrierilor celui numit undeva de Vladimir Streinu "copac austral cu frunzișul în cer". Înainte de toate: mulțumesc.

Alex. Ștefănescu - d-sa este autorul acelei a doua părți de articol critic - scrie despre proză: "În realitate, capodoperele (lui Vasile Voiculescu) sunt altele" (subl. mea, M.F.) decît, adaug, *Pescarul Amin*, *Loștrița*, *Căprioara din vis*, *Ultimul Berevoi*, *Sakuntala*; și mai la vale, despre versuri: "Deși adresate divinității, ele sunt departe de binecunoscuta (de către cine? - nota mea, MF) stare de beție mistică (...). Se caracterizează (lirica religioasă voiculesciană de la mijlocul deceniului șase), dimpotrivă, prin luciditate și conține chiar, uneori, o critică a ideii de Dumnezeu".

Bizuindu-mă pe inteligența (critică) a cititorilor (avizați) ai acestor rînduri, (mă) întreb; de ce *altele* să fie capodoperele voiculesciene și nu *și altele*? Argumentele lui Alex. Ștefănescu "în mod naiv, critica literară consideră capodopere exact acele povestiri pe care autorul însuși le-a scris cu emoția creării unor capodopere (...)" etc) nu mă conving. Sugestia ("dătătoare de fiori") nu poate fi criteriu suprem, iar dezamăgirea subiectivă a criticului față de transformarea povestirii fantastice în poveste ideologizată (sic) e sortită să rămână o părere singulară în concertul hermeneutic de ieri și de astăzi referitor la creația lui Vasile Voiculescu. Am considerat (și consider și-n acest caz)... *naivă* tocmai minimalizarea cu orice risc a

unor valori (quasi) unanim apreciate spre a se face trecerea la saltul encomiastic al altora! În speță, m-a nemulțumit înscrierea la grămadă a unor proze extraordinare sub sintagma "mitologizare grandilocventă" urmată de sublinierea (justificată, desigur!) a unor "similitudini cu proza lui Mircea Eliade" (în cazul nuvelei *Iubire magică*), a unei atmosfere neliniștitoare și-a echivocului tulburător (în *Viscolul*) ori a unor sugestii, să zicem, la modă vizînd "plăceri homosexuale" (sic!) (în *Chief la mînăstire*). Judecății logice exclusiviste, implicînd relația asimetrică (NU a, CI b), îi prefer, în cazul operei lui Vasile Voiculescu, judecata logică presupunînd relația simetrică (SI a, SI b). Prin urmare, capodopere voiculesciene sînt atît *Iubire magică*, *Viscolul*, *Lipitoarea* sau *Chief la mînăstire*, cît și *Pescarul Amin*, *Loștrița*, *Ultimul Berevoi* ori *Sakuntala*. În ce privește alegoria epică intitulată *Căprioara din vis*, ea constituie, cum s-a argumentat pînă și în manualele de școală, o subtilă "ars poetica".

Deși materialul critic la care mă refer a fost elaborat "la o nouă lectură", nu conține, din păcate, nici o referire la fantastică proză de pionierat în literatura noastră *Lobocoagularea prefrontală*, cu atîta grijă evitată de editorii și de criticii dinainte de Revoluție. Datată 27 iulie 1948, ea a indexat neiertător totalitarismul din interiorul unei țări proaspăt cîntărite de bolșevici, profetizînd similar celebrului și mult comentatului roman 1948. Încă o punte, de data aceasta prin intermediul prozei, către literatura engleză! Dar dacă Vasile Voiculescu - poetul, prin gestul său temerar de a prelungi opera de sonetist a lui William Shakespeare iscase un soi de arc voltaic sfidînd limite spațio-temporale, prozatorul, folosind alte mijloace operează *simultan* cu confratele său englez George Orwell o radiografieră a cumplitului fenomen totalitarist. Prin final, cele două opere diferă esențial: "Lupta era încheiată. (J.Winston) se învinse definitiv. Îl iubea pe Marele Frate", scrie occidentalul, în timp ce răsăriteanul ortodox, temporar înfrînt ("Radiocoagularea stîrpi pe loc și acest nou camuflaj al duhului răzvrătit în om"), termină

optimist: "Dar duhul evacuat vagabondează prin lume și își caută, chinuînd neconținut pe bieții oameni, alt locaș". (De observat, pe lîngă ironie - o constantă stilistică a nuvelei -, ce uriașă deschidere operează prezentul etern la prozatorul român!).

Propoziții juste, pe alocuri memorabile aflăm despre poezia lui Vasile Voiculescu ("Extraordinară voință artistică", "stil îndrăzneț și decise" etc.), excepțînd fraza pe care am citat-o deja. Nu putem uita, criticînd creația poetică voiculesciană, că autorul a fost un trăitor creștin incandescent, putîndu-se face analogii, în ceea ce-l privește doar cu monahii ori cu preoții harismatici. E știut, de asemenea, că tocmai frecventînd "Rugul aprins" a "schimbat asceza în martiriu" (P.M. Gorcea). Or, din poezii precum *Nebunul*, *Prizonierul*, *Graalul* (editate și reeditate) sau din *Crucea - înălțare*, *Crucea-remediu* etc. (inedite, apărute recent) mărturisește o credință vie, fără istov urcătoare. Nu încap în creația sa în versuri negările sau provocările (atee), "critica ideii de Dumnezeu" ș.a. Chiar scoasă din context, varianta citată de Alex. Ștefănescu (*Nu știu dacă Te iubesc...*), datată "Joi, 27 Septembrie 1956", (ca și *Zac pe-un gunoi lăuntric...*, *N-am de-o leghe pasul...* ori *Mîna* - aici aflăm, pe lîngă dată, adausul: "București, în parc") stă cheazășie. E aici nu o "critică a ideii de Dumnezeu", ci o (auto)critică a condiției umane! Poetul, în speță, se privește într-un soi de oglindă cercetîndu-și sufletul fără cruțare, amintind cuvîntul stareșului Macarie de la Optina, încheiat prin "Din toate cele pomenite pînă aici, vād că sînt mîndru, neînfrînat, lipsit de credință, ne iubitor de Dumnezeu și ne iubitor de aproapele". Cu alte cuvinte, dacă e critică în poezia citată, ea vizează "ideea de om"! Nu tocmai fericit aleasă de Alex. Ștefănescu, poezia - minune! - mărturisește amețitoarea exigență de sine a lui Vasile Voiculescu despre care Șerban Cioculescu a știut rosti un suprem elogi; numindu-l "blîndul crucificat al poeziei românești".

Mihai Floarea

Ion Ioanid

Anchetat și anchetator

cîndva într-o imobilitate ciudată, iar mijloacele de percepție ale lumii din jur, care i-au mai rămas, sunt cele ale unui orb: "I-am putut număra (pe deținuții aflați într-o încăpere apropiată), urmărind la ora mesei zgomotul polonicului care lovea în marginea fiecărei gamele cînd se împărțea mîncarea". (105)

Experiența celor opt ani de închisoare îi permite, în acel subsol lugubru al Securității din Timișoara, să găsească o serie de soluții de supraviețuire. Descrierea minuțioasă a interiorului celulelor ne destăinuie o omenescă vocație de cunoaștere pentru cel ce nu are decît un unic decor, fiind obligat să rămînă zile și luni cu ochii ațintiți asupra pereților sordizi ai cuștii sale.

Existența din penitenciarul Securității din Timișoara a lui Ion Ioanid se împărțea între "orele de claustrare în celulă" și cele pe care le petrecea "pe scaunul din camera de anchetă". (49) Erau două preocupări contrastante: în primul rînd, să își păstreze sănătatea, totodată mintea limpede, pentru a aprecia cum se cuvine tot ceea ce i se întîmpla în cursul zilei și pentru a răspunde anchetatorului în așa fel încît să nu compromită pe ceilalți sau să-și dezvăluie propria vină. Apoi, atunci cînd se afla în fața anchetatorului, să-și schimbe fizionomia și să-și improvizeze un alt trecut, pentru a se salva pe sine și, bineînțeles, pe confrății săi. O înfățișare pe care și-o compunea lucid, cu care apărea și gardienilor sau eventualilor delatori. Or, din acest rol, jucat cu un talent de care se minuna el însuși, făceau parte și manifestările unui bolnav de inimă, o simulare premeditată, conjugată cu refuzul de a răspunde la anumite întrebări sau de a replica într-un mod nedorit de anchetator, ceea ce, în mod obișnuit, ducea la sancțiuni brutale din partea tortionarilor.

În volumul IV al cărții *Inchisoarea noastră cea de toate zilele* ne sînt descrise relațiile lui Ion Ioanid cu acest anchetator, Aurel Jerca din Turnu Severin, a cărui atitudine, mod de a gîndi și limbaj erau inspirate de poziția partidului comunist român, iar ale acestuia, la rîndu-i, de relațiile dintre Uniunea Sovietică și restul lumii libere, îndeosebi Statele Unite. În momentul în care Nichita Hrușciiov părăsește conferința de la Paris, la 16 mai 1960, și sovieticii doboară avionul american U2, atitudinea organelor de securitate românești se schimbă cu 180 de grade și anchetatorul își arată adevărata brutalitate.

Cele două aspecte ale ofiterului de Securitate, prietenos, mergînd pînă la confidențe politice inconformiste, amabil, oferind acuzatului țigări și chiar posibilitatea extragerii unei măsele dureroase, sau, după schimbarea politicii sovietice,

dușmănos, cu o pedanterie administrativă de călău bine plătit, sînt descrise de Ion Ioanid pe pagini de profundă analiză.

VIAȚA celui anchetat și a anchetatorului se reduceau, în mare măsură, la această confruntare, la această luptă între două interese, ilustrînd competiția între două mentalități, două lumi. Ion Ioanid lupta pentru libertatea sa și a altora, iar celălalt pentru împlinirea unor obligații profesionale - în realitate criminale - pe care le lua foarte în serios, așa cum ne dăm seama din felul cum cercetează, ordonează și sintetizează actele din dosarele care îi sînt încredințate. Între Aurel Jerca și victima sa are loc un joc lucid, ca de șah, cu strategii premeditate, înaintări și retrageri, pierderi și cîștiguri, pe care Ion Ioanid le descrie cu excepționala sa memorie. Acest joc psihologic între anchetator și victimă duce la situații ciudate, în care primul oferă, în mod interesat, privilegii, pe care celălalt, în mod ipocrit, le respinge: "Bănuindu-l că de fapt voia să mă audă spunîndu-i că mi-e frig sau că nu-mi ajunge mîncarea, pentru a-mi descoperi slăbiciunea și a mă șantaja apoi, propunîndu-mi remedierea lipsei în schimbul unei atitudini cooperative în anchetă, mă străduiam să nu-i dau această satisfacție. Dimpotrivă chiar, de fiecare dată îi declaram că mi-ajunge mîncarea și că nu am a mă plînge de regimul celular." (42) De asemenea, cînd i se propune să stea cu mai mulți anchetați în celulă Ion Ioanid refuză, afirmînd că "este greu să conviețuiești cu alții într-un spațiu atît de restrîns" (52), deși dorea din inimă să nu mai fie singur.

Acest agresiv dialog al surzilor este continuat pe planuri și din unghiuri diferite, fiecare urmărind exasperarea adversarului și, implicit, pierderea controlului, desfășurării după plan a anchetei sau a răspunsurilor, sau, în culmea exasperării, destăinuiri imprudente.

Anchetatorul își dă seama că era, la rîndu-i, obiect de analiză și investigație psihologică, intuiește chiar această incomodă egalitate cu victima. Gardianul devenea și el "un cobai care se expunea unei atît de atente supravegheri din partea noastră, încît, în portretul pe care i-l stabileam, erau surprinse cele mai discrete și subtile trăsururi". (18)

Comportarea lui Ion Ioanid față de gardieni se lega de mersul anchetei și de procesul aflat la capătul detenției din Securitate. Făcea efortul "de a le cîștiga încrederea" (10), solicitîndu-i cît mai rar, arătîndu-se disciplinat, pentru ca atacurile de inimă pe care le simula să se desfășoare pe acest fond de ținută corectă. Știa că rezistența în fața anchetatorului, refuzul de

a contribui la bunul mers al anchetei - adică să denunțe pe cei cu care activase împotriva ordinii comuniste -, de a nu-și împovăra propria situație, puteau duce la bătăi și la tortură. Unul din deținuții din închisoarea "Papa Șapcă", un anume Boldureanu, "avea toracele deformat din pricina cîtorva coaste ce-i fuseseră rupte și care, fără o îngrijire medicală, se sudaseră cum dăduse Dumnezeu. La fel se întîmplase și cu articulațiile de la un umăr și un genunchi, care își recăpătaseră numai parțial mobilitatea". (106) Ori boala de inimă pe care o simula Ion Ioanid îl ferea de asemenea riscuri: cei supuși anchetei Securității, care urmau să destăinuie comploturile antiguvernamentale și pe complici, trebuiau să trăiască cu orice chit pînă ce li se storcea și ultima declarație. Sau cum arăta o veche zicală dintre pușcăriși: "Nu e voie de murit în Securitate! În pușcărie, da!".

Autorul își descrie atît viața din penitenciarul Securității sau din închisoarea din Timișoara cît și acțiunile care duseseră la anchetă și la proces. Sînt relațiile cuiva care nu prezintă doar evenimentele ci încearcă să își explice, în primul rînd pentru sine, atitudinea, comportamentul, opiniile celorlalți. Procurarea armelor de la fortul "Bragadiru" de pe lîngă București, pentru luptătorii anticomuniști din munți, înfîlînirile tinerilor care îndeplinesc această misiune, relațiile dintre ei, ies din cadrul desfășurării cronologice. Ion Ioanid le definește contururile, le interpretează acțiunile, le explică curajul sau slăbiciunile. Cîteodată se mărturisește înșelat de aparențe, alteori se bucură de justetea interpretărilor sale, pe care le arată deschis, fără complezențe de circumstanță.

La proces, aflăm că toate eforturile acuzărilor din lotul în care se afla și Ion Ioanid fuseseră inutile, deoarece un anume Petculescu, care făcuse parte din același grup, căsătorit cu fiica unui colonel de Securitate, destăinuise autorităților comuniste întreaga lor activitate.

Contrastul dintre viața lui Ion Ioanid din celulă sau din închisoare și rarele clipe petrecute sub cerul albastru, deosebirea dintre paznicii grosolani și cei cîțiva oameni liberi, înfîlîniți în acest lung itinerar - un medic cînsit, o fină avocată nepervertită de ideologia comunistă -, aceste treceri conferă un accent deosebit cărții *Inchisoarea noastră cea de toate zilele*. Ion Ioanid nu a scris-o cu intenția de a face literatură ci de a lăsa un prețios document de demnitate umană. Dar a făcut totuși înaltă literatură, destăinuind odată cu propria-i suferință, sfîșierile dramatice ale unei lumi fără speranță.

Pavel Chihaia

Păcatele limbii

de Rodica Zafiu

PRESA și cărțile din ultimii ani au adus un material lingvistic bogat dintr-o sferă pe care cenzura regimului totalitar o împiedicase, din ce în ce mai mult, să apară în scris: argoul. În special memoriile (vag literaturizate) în limbaj argotic sînt un gen prea puțin reprezentat pînă acum la noi. Literatura a folosit mai de mult lexicul argotic - de obicei în doze mici - ca semn de autenticitate, dar și ca ornament. Destul de rar acumularea lui s-a transformat într-un pur exercițiu de virtuozitate.

Memorialistica argotizantă - în care s-ar încadra cîteva cărți recente: *Confesiunile unui gardian*, de I. Chertiție (Baia Mare, Gutinul, 1991), sau *Fanfan, rechinul pușcăriilor* de M. Avasilcăi (Iasi, Boema, 1994) - oferă un material argotic interesant - dar și o combinație în grade variabile de autenticitate orală și de artificialitate voit scriitoricească. Un limbaj esențialmente oral, existînd doar prin dialog, nu poate fi cuprins

cu ușurință într-o structură de monolog scris. Literatura poate crea texte compact argotice, unitare, chiar în versuri - a căror verosimilitate e un produs artistic, nereperabil în situațiile de comunicare reală; produce, astfel, iluzia unui nou limbaj. Textele argotizante menționate nu ating asemenea performanțe - pîrînd să cultive mai mult o retorică a ornamentului și a pitorescului. Rezultatul e un exercițiu de stil în care două limbaje coexistă fără a fuziona; o polifonie involuntară - vocea interlopă fiind dublată de cea respectabilă, conformistă, uneori chiar moralizantă.

De fapt, chiar în primul text românesc care inserează pasaje compact argotice - G. Baronzii, *Misterele Bucureștilor*, 1862 - terminologia argotică pare combinată artificial și demonstrativ, în structuri sintactice livrezte: "Încă ce vrăjește Coman: el zice că a văzut cu ochii lui o grubă mare la dînsa, mă! numai zgripsori pitiți într-o purcă ce o cărauște de ochii noștri (...). Și-apoi cînd o veni gagiul cu merindele, o bună mardeală, smulge-i spală-varza și carol!" (p.131). În textele actuale adaosul argotic e semnalat adesea chiar de autor, printr-un naiv abuz de ghilimele; un fost gardian tinde astfel să

Un hibrid stilistic

păstreze o disociere între limbajul în care comunică cu deținuții și cel de narator cult: "Lovin, chiar așa proastă impresie ți-am lăsat? Tu știi că în pușcărie nu merge «blătuiala». Și chiar dacă ar fi «loc de întors», eu nu mă pretez la astfel de lucruri. Uite, ca să-ți demonstrez că sînt «domn», îi dau foc la «sută» și-am să uit ce-ai vrut să faci! (...) Cînd am auzit că mai vrea să «decarteze două bucăți», mi-am dat seama că «Pupăza» este în «filon». "(Chertiție, p.84, 86). Procedul - care poate fi interpretat în replicile naratorului-personaj ca o marcă a distanțării de cuvinte și expresii citate ironic, nu utilizează spontan - e extins (metatextual) și asupra vorbirii celorlalți: "Mormînt. Mă știți pe mine că umblu cu «jetul»? Eu n-am să vă «șifonez» niciodată, cu toate că m-am gîndit că dacă «mă dați în primire», s-ar fi putut să-mi «golească gusa»" (id., 86).

Combinarea registrelor e și mai semnificativă în cartea unui fost deținut, care etalează în fața cititorului o dublă competență: de diferențiere (argoul) și de asociere (stilul "elegant", lexicul neologic). Rezultă enunțuri de genul: "La cîteva săptămîni de la debutul meu la Poarta Albă eram deja haladit!"; "dacă-l flatai și îi băgai gargară cu

vorbe meșteșugite, îl determinai să-și schimbe radical comportamentul" (Avasilcăi, 24, 22). Neologismul nu e singura marcă a intenției de solemnitate stilistică: structuri sintactice cu infinitivul - "mecla i s-a spart și buza de jos a început a emite bulion" (p.7) -, folosirea demonstrativelor - "în acele zile friguroase" (p.25) - sau a unor conjuncții - "tu o să dormi la raft căci ești tînăr și pufan" (p.5) - sînt la fel de contrastante cu oralitatea argotică - sau cel puțin cu consecvența ei verosimilă. Hibridul stilistic poate avea drept cauză dedublarea vocii autorului pus într-o situație de comunicare în afara mediului argotic - dar, foarte probabil, și o contaminare autentică a limbajului argotic cu alte registre ale limbii.

În mod evident, texte în cauză sînt gîndite ca documente chiar mai puțin ale unei experiențe de viață, cît ale limbajului. Ele par produse de intenția clară de a completa un gol, de a demonstra existența unui limbaj argotic. În ciuda ostentației și a artificialității, chiar această opțiune le asigură interesul de lectură: curiozitatea filologică are dreptul să-și primească texte pe măsură.

Duminicile cu muzică

"În fundul curții" (Ștefan Luchian), pe vremuri în colecția lui Apostol Apostolide

"...den raunenden Beschwörer
des Imperfekts."
Thomas Mann

PE VREMEA a ceea ce numim acum eufemistic obsedantului deceniu am mers, ani în șir, să ascult muzică la Apostol Apostolide, pe strada Doctor Clinciu numărul 6, "în sus pe Uranus" și Calea 13 Septembrie, în mahalaua zisă a lui Niță Stere, undeva pe lângă biserica din Dealul Spirii și cazarma regimentului de gardă Mihai Viteazul. Eram încă student când, pentru prima oară, m-a dus acolo o colegă de facultate care n-a mai revenit, eu însă am ajuns un fervent al acestor întâlniri având loc duminică după-amiază, zi rezervată unui cerc de doctori melomani. Aceștia erau Ștefan Berceanu (Fanu), viitorul profesor de hematologie, cu Doralina - pe cale de a-i deveni a doua soție, excelentul internist Victor Lăzărescu (Toto), Ermil Nichifor (Bebe), dirijorul de mai târziu al orchestrei medicilor, d-ra Constanta Răsmăriță, anatomopatologă, Radu Voiculescu (Momoacă), bacteriolog, cu viitoarea lui soție Puși. Dar personalitatea de departe cea mai memorabilă a grupului era poetul-doctor Vasile Voiculescu, celebru postum, pe atunci mai mult taciturn și enigmatic. De fapt, la acesta vreau să ajung până la urmă și urmează să povestesc pe larg despre el; m-am gândit însă că e bine să-l așez în cadrul atât de special în care l-am cunoscut, în casa lui Apostol, el însuși un om de neuitat.

Afară de cei pomeniți mai venea, la fel de constant, și un domn în vârstă care nu era doctor ca toți ceilalți, apariție parcă din alt secol, căci avea barbeți, purta jiletcă, pantaloni cenușii reiați, ghetre albe și chealieră masivă pe deget: domnul George D. Florescu, genealogist, boier get-beget, rubedenie cu Cantacuzino-Nababul, tatăl Ancăi, cea cu vorba precipitată, telescopând silabele. Ni se alătura când și când reputatul flautist Vasile Jianu, pasionat și de meșteșugul dirijatului, aducând partituri pe care le urmărea absorbit și făcea în ele însemnări cu creionul roșu. Mai rar apărea și un adolescent cu comportament ciudat, pare-se schizo-

frenic, dar cu studii muzicale de profesionist: Nuni, fiul Alicei Voinescu.

Ascultam muzică câteva ceasuri bune, cam de pe la cinci până la nouă seara, regula casei fiind să nu vorbim deloc în acest timp. Nu apăruseră încă discurile zise "micro-sillon", azi detronate și ele de cele "compacte", ci existau numai cele cu 78 de rotații pe minut, care trebuiau înțoarse sau schimbate des. Știam că Apostol avea din acestea cea mai bogată colecție din București, după aceea a lui Miha-

il Andricu. Șterse îngrijit în prealabil cu un pământ special, cu acul schimbat prin atență înșurubare laterală la fiecare întoarcere, stăpînul lor le așeza cu gesturi măsurate, parcă oficiind, pe platoul unui patefon de lemn de mahon, marca "His Master's Voice", comandă specială, înalt cât un frigider, cu excelență acustică.

Apostol, chelner de starea lui, multă vreme la faimosul restaurant "Continental" de pe Calea Victoriei, mai la urmă la unul situat pe colțul străzilor Dr. Pasteur și Dr. Staicovici, era un bărbat de cincizeci și ceva de ani, înalt, falnic, frumos, impozant, cu priviri autoritare și "vulturești", păr bogat și buclat, cămașă totdeauna proaspătă, și la gît papillon, reminiscență profesională, sau poate semn distinctiv al naturii sale artistice. La început mă intimidă, eram de altfel și foarte tînăr, curînd însă m-am simțit admis și chiar simpatizat, căci în decursul ascultărilor noastre, la cîte un pasaj mai semnificativ, sau cînd vreun instrument de suflat spunea, în Mozart, vreo pășărească frază muzicală care îl încînta, amfitrionul nostru îmi căuta privirea, în timp ce gura îi schița un vag zîmbet topit, de desfătare recunoscătoare.

Ascultam numai muzică zisă "bună", ceea ce însemna compozitori preclasici (Vivaldi, Corelli cu *Sarabanda*, *Giga* și *Badineria*, Benedetto Marcello cu al său concert pentru oboi din filmul de mai târziu *Anonimul venețian*), Bach, Haydn, Mozart, Beethoven (mai cu seamă ultimele cvartete de coarde și sonate pentru pian), Schubert (*Der Tod und das Mädchen*, *Die Forelle*, lieduri cîntate de Lotte Lehmann), Brahms, bine-nțeles, Wagner (din acesta cîte o operă întreagă, umplînd toată după-amiaza, *Tristan*, *Amurgul Zeilor*, *Parsifal*). Cînd am pășit pentru prima oară în încăperea cu muzică și doctori, care mi s-a părut o mirifică oază de bucurie artistică, țin bine minte că răsună *Weihnachtskonzert*-ul lui Corelli. Obişnuiam în fiecare primăvară, în Duminica Floriilor, la vremea cînd ne întîmpina în curte zarzărul abia gătit cu podoaba lui efemeră și parfumată, să ascultăm *Matthaeuspassion*. De regulă,

stăpînul locului pune discul ales de el și nu ce ar fi vrut cîte unul dintre noi, cu excepția doctorului Berceanu, care o îngrijea medical pe Coana Stela, soția lui Apostol, afectată de scleroză cerebrală, și de aceea era singurul avînd privilegiul să ceară: Nene Apostole, să ne pui, te rog, cutare lucru, cel mai adesea un cvartet de Beethoven. Asculta cu mare încordare pasionată, așezat lângă Doralina, și la anume frază neașteptată, ca o întrebare bruscă, în allegretto-ul din opus 131, tresărea îngrijorat și întreba speriat ce-a fost asta? Rareori, din politețe, era poftită și retractila, hipersensibilă domnișoară Răsmăriță să-și spună vreo preferință, dar era vizibil că alegerea ei (*Concertul* al doilea de pian de Rahmaninov, sau cîte ceva din Chopin) era o concesie galantă făcută sentimentalității feminine și o excepție de la strictețea casei. Pare-se, mi s-a spus mai târziu, că Apostol ar fi avut "un faible" pentru delicata domnișoară cu gusturi prea romantice. Tot așa, Apostol nu prețuia muzica modernă și contemporană, receptivitatea lui urcînd numai pînă la Debussy și Ravel. Wagner, spuneam, era la mare preț, cîntat de glasuri celebre ale epocii ca Laurids Melchior, Alexander Kipnis, Kirsten Flagstad, și nu uit cît de copleșit m-am simțit la năvala irezistibilă a primăverii în *Walkiria* (wieder leuchtet der Lenz!) pe care doctorul Nichifor o așteptase cu înfiorare anticipativă și acum îi saluta sosirea cu ochii închiși și bucuriase încuviințări ritmice ale capului. Pianistii preferați ai lui Apostol erau marii nemți ai epocii: Giesecking, Kempf, Schnabel, Backhaus, dar și Edwin Fischer, Cortot. Dintre dirijori avea specială evlavie pentru Furtwängler, Toscanini, Bruno Walter, Klemperer, iar ca orchestre se entuziasma de Filarmonica din Philadelphia, auzită și pe viu la trecerea ei prin București. Dintre violoniști erau Menuhin, Heifetz și bine-nțeles Enescu, acesta mai ales în *Partitele* de Bach, iar ca compozitor în *Sonata* a 3-a, cea în stil popular românesc, pe care o avea în interpretarea de tinerete a lui Yehudi și Hepzibah Menuhin.

DE ALTFEL, pe pereții odăiței în care intrai din curte vedeai fotografiile mari, înrămate și cu dedicații elogioase, ale lui Casals (căruia îi ascultam cu religiozitate interpretarea *Suitelor pentru violoncel solo* de Bach), Giesecking, Weingartner, primite cu ocazia venirii lor în țară și în casa lui Apostol, aduși de Orchiș, secretarul Filarmonicii. Căci ajunsese o adevărată autoritate în materie de gust muzical, Enescu însuși îi cerea părerea și ținea seamă de impresiile lui, iar "Gogu" Georgescu, "Costi" Silvestri, frații Gheorghiu, Aldulescu și Orlov îl vizitau și-l solicitau să le pună cutare simfonie sau concert în cutare interpretare celebră, întrucît pe cele cîntate mult le găseau la el în cîte patru sau cinci versiuni. Uneori și noi le ascultam la rînd și ne pasionam să facem instructive comparații. Cînd, în 1956, am cîntat și eu la pian, împreună cu orchestra medicilor, dirijată pe atunci de recent debutantul Mircea Cristescu, *Rondoul de concert* în re major de Mozart, cadența lui Edwin Fischer mi-a transcris-o, la rugămintea mea, de pe discul lui Apostol, prietenul și compozitorul de astăzi Ștefan Niculescu.

Avea, țin bine minte, o specială pentru Schubert și pe Enescu, care socotea îndurerate din lungul andantului cu două violoncelle "p mai sublime pagini din muzică". De altfel, cita adesea de-ale lui Enescu, avea pentru cheamă un cult. Fotografia atât de bine cunoscută, în extatic, dus de pe lumea deapănă ca nimeni altu, *Poemului* de Chausson, la A văzut-o prima oară, dăru Romeo Drăghici. Privirea zîmbetului fericit, dar și durerea avea el însuși cînd asculta atât de autentic și nostalgic *Sonata în re major* de Schubert sfîrșit, la trio, cînd tema pianissimo în si major și șo printre lacrimi. Știam că lui se întîmpla să asculte muzică singur, în afara multor dăruite cu atîta generozitate grupuri (există și unul de care veneau Pallady, Velisar miram să aflu că atunci prefere care mi se părea că dovedea mare "connaissance" era - la fonii de Bruckner și Mahler - aceia rar sau chiar deloc cîntăceea necunoscute încă nouă.

O dată pe an, de ziua lui să facă o excepție răsunătoare: duiala audițiilor atât de severe, era de altfel și singura avea loc și o mică tratație, cîwichuri și un pahar cu vin, exdeamna. Atunci ascultam fleacuri ca Zaraza, Rănzavaidoc, sau pe faimosul acde odinioară, Alexander recitînd lugubru "der wilde Wind" și "Wer reitet so spät pînă și cuplete vagamente debitate de Coana Manda, actorul Iulian, actor de revistă dTănase. Asemenea evadareplină și rigoare mi se părea funcție catartice și regulatoar lentă cu licențele carnavalovremuri. De altfel, lui Apostl frumos și arătos, îi plăcuse femeile și prinsese oarece gufurile pe care protipendareșteană le făcea la "Continental" era "ober" (șef de sală). Acurlui, poate că reapăreau pentr reminiscențe ale acestui trecut

SE PUNE, desigur, încum de ajunsese un fără educație și cultată documentar, om simplu, căruia uneori i se mai întîm acorde bine subiectul cu precum asemenea statut de expert muzicu numai muzical ci și plaurmează să-l arăt numaidecealaltă ipostază a lui, de colecționar de tablouri. Răspunacela că, în tineretea lui, cînd la masă, veniți să "suzeze" dconcert, auzea ce vorbeau întorții Cantacuzino și Babeș, ntori de artă, și, minunat lucruc cu încetul chelnerul s-a contapativa clienților lui pentru culori, încît banii cîștigați, ma"remize", i s-au dus numai pe tablouri, bine-nțeles cu acorsale, Coana Stela, umilă croistarea ei și poate chiar quasian. Așa se face că a locuit toată vicasuță de tot modestă, cu dminuscule încăperi și bucătăr

la Apostol

curte, o amărită magherniță de mla, proptită încă cu "popii" rămași la ultimul mare cutremur ureștean din 1940, dar din care se epuse să facă un veritabil sanctuar umușetilor dragi sufletului său.

Cînd intrai în prima cămăruță, unde a moțăia retrasă, cu pîslari de casă picioare, lîngă un godin negru ins, Coana Stela, te întîmpina în ga un nud mare de Pallady, o liscă șezînd pe jos, cu o lungă amă străvezie coborîndu-i de pe șet, cu pielea genunchiului îndoit ioasă ca sideful. Pasionat ecționar de tablouri, Apostol strîns- oînze ale celor mai mari maeștri ttoni, astfel că delectarea audițiilor zicale se înmulțea în mod exaltant iceea a bucuriei vizuale. Am stat de ea ori, cu ceasurile, în acest paradis culori, încît mi-aduc aminte și itia precisă pe pereți a multora din- ele. Cel mai mult mă încînta un chian cu numele *În fundul curții*: va rufe intens albe puse pe frînghie scat, în plin soare, proiectate pe o mare înflorită din spatele lor, de c probabil, alb și el. Mulți ani ajuns i locuința cine știe cărui parvenit de id, acest tablou a putut fi recuperat Muzeul de Artă după Decembrie 9 și l-am revăzut cu emoție, acum o doi ani, la o expoziție de la Palat. că nicăieri lumea resemnată, ajită, a mahalalelor bucurestene de nceputul secolului (pînza e din 4), scaldată însă în baia transfigură- re a dărniceii solare, n-a fost răvită de neasemuitul meșter cu mai ltă fervoare și dragoste. Tot de chian mai admiram un pastel cu *nul de la Brebu*, gălbui, fărîmicios, dat de intemperii, înconjurat de un palid, de o incredibilă transparență terială, în ceasul de liniște al amur- ui. *Anemonele*, nelipsitele ane- ne, situate deasupra ușii scunde din- cele două odăi, am aflat mai tîrziu ar fi fost autentice. Tot așa, se e, un desen de Grigorescu cu bănaș și alt Luchian de tinerețe, un tel în care cîțiva țărani se odihnesc oc lîngă un car cu boi. Căci Apostol adînc introdus în lumea impură a ecționarilor pătimași și necruțători, e ei se făceau schimburi, trebuia să cu ochii-n patru, căci nu rareori se indeau falsuri și "fraierii" se deau". El însuși nu se da în lături să achiziții de la "strîmtorați", con- nși să vîndă repede, și mi-amintesc tocmai despre tabloul lui Luchian cu ele întinse pe frînghie la uscat, ostol povestea cum îl cumpărase intajos, dimpreună cu un *Vînat de dreescu*, după ce-l pîndise mult ip, de la Bacaloglu, profesor de dicină și mare jucător de cărți, cînd enit în fine ceasul ca o datorie de are să fie acoperită fără întîrziere. ima colecționarului ajunsese să-l obească în așa măsură încît, în rețe, cînd apuca să intre în posesia e unui tablou nou, îl atîrna provizo- undeva la picioarele divanului și aptea se trezea mereu și aprindea pa să-l mai fure odată cu privirea nte de a adormi iepurește la loc. Avea pentru arta lui Pallady o tuire aparte și parcă văd cele cinci ze ale urficiosului meșter: pe lîngă alisca de la intrare mai erau "naturi arte" cu cești de ceai, lămîie și are în pahar, flori alături de coceni porumb, bujori și rodii, o femeie în at de casă cu pieptul dezgolit, alta

citind visătoare cu mîna la tîmplă. Apostol era amic cu alți împătimiți de Pallady, într-un timp m-a dus la doc- torul Siligeanu, ginecolog cu venituri abundente de pe urma micilor inter- venții specifice meseriei lui, investite toate în "palazi" din care avea cred că vreo sută, cît să nu-i mai încapă în casă, precum și cu doctorul Mircea Iliescu, fire jovială și extrovertită, cel care l-a îngrijit cu desăvîrșit devota- ment pe ursuzul boier pînă în ultimele lui zile de viață. Nu mai îmi aduc bine aminte de tablourile lui Tonitza, Pătrașcu (parcă un interior de atelier, un vas de aramă, vreo Venetie?) sau Ciucurencu (femeie cu chitară?). Mi-au rămas însă cei cîțiva Grigorești, un tablou mic cu boul Ghiocel, altul cu Cheile Dîmbovicioarei și mai ales unul care îmi părea dulceag, cam comercial și prea în gustul burghez al epocii: un colț de cer albastru cu norișori și păsărele, luat pare-se de la o rudă a pic- torului care pretindea că păsărelele se mișcă și dau să zboare... Andreești erau doi, sobri, gravi, un vînat (rațe sălba- țice atîmate) și un tînr pletos, avîntat, cu priviri cinstite și pieptul gol.

E demnă de semnalat influența puternică avută de Institutele Cantacu- zino ("de seruri și vaccinuri") și Babeș (acesta de anatomie patologică) asupra destinului lui Apostol. Cantacuzino era, cum se știe, un colecționar avizat și un adevărat animator, îi descoperise talen- tul lui Dimitrie Ghiată încă de pe vre- mea cînd lucra la el ca laborant. Institutul care-i poartă numele a fost un focar de inteligență și cultură de un soi aparte, în care pasiunea cercetării experimentale și microscopice se alia în mod fericit cu aceea a disciplinelor zise umaniste și "culturii generale", astfel că doctorii de acolo, savanți și artiști (unii purtau lavalieră), erau parcă un fel de ultiimi descendenți ai celui "uomo universale" din Renașterea italiană. Ceva din atmosfera asta s-a putut continua și în perioada urmașului lui Cantacuzino, Ionescu-Mihăiești, - care avea grijă să se asculte la Institut, în fiecare an, *Persifal*-ul lui Wagner, în Joia Mare, - în parte și în clinica medi- cală de la Spitalul Colentina.

...Am avut parte ani de zile de asemenea după-amieze duminicale de încîntare a urechilor, în timp ce ochii se mutau cu lentă desfătare de la un tablou iubit la altul, pînă cînd, într-o zi, cred că era în 1958, anul ultimului mare val de arestări, Apostol ne-a anunțat cu întristare că deocamdată se simte obligat să suspende întîlnirile noastre, întrucît "organele" avuseseră vînt despre ele și ne expuneam cu toții. Din nefericire, nu s-au mai reluat nicio- dată, cel puțin în cercul nostru de doc- tori. După cîțiva ani el s-a îmbolnăvit de ciroză hepatică, a fost internat la Colentina și îngrijit de prietenii lui Berceanu și Lăzărescu, iar în 1965, la vîrsta de 67 de ani, a murit. L-am petrecut la cimitirul Ghencea-militar într-o zi parcă de toamnă bacoviană. Cînd i-am prezentat, lîngă sicriu, con- doleantele mele Coanei Stela, cernită și plînsă, ea a ținut să-mi spună printre lacrimi: să știi că te iubea mult Apostol, că-l scăpaseși noptile de cîr- cei. Într-adevăr, îi dădusem cîndva să ia chinină și îi trecuseră, spre marea mea satisfacție de ucenic începător în meșteșugul lui Esculap.

Mihail Constantineanu

Frază pentru Sorin

SORIN TITEL (9.XII.1935-17.I.1985)

...și, punînd acum condeiul șovăielnic pe hîrtia imaculată, pentru a evoca prietenia noastră de aproape două decenii, îmi asum întreaga iresponsabilitate a visului - depozit al dorințelor neîmplinite și întotdeauna fertile - și continuu, cu toată încrederea, să aștept telefonul tău, la începu- turile săptămîinii, și precizarea locului unde ne vom întîlni, fiindcă, asemenea ție, plăsmuirile imaginației mi se par mai adevă- rate și mai consistente decît reali- tatea însăși, care, iată, e și nu e; în fond, ne-au legănat și ne-au legat aceleași înalte, tandre fantasmе: ne prefăceam că avem nevoie de tutela lor, se numeau Thomas Mann, Faulkner, Joyce, Dome- nico Scarlatti, Bruckner, Giotto, Mondrian, inventasem povestea cu schimburile săptămîinale de discuri și albume pentru a ne vedea și a ne mărturisi unul celuilalt neliniștile, îndoielile, începuturile chinuitelor noastre proiecte, bucuriile, satisfacțiile secrete, izbînzile, aveam nevoie de tutelara lor prezență pentru a ne regăsi acolo unde ne lăsasem ultima oară, jucam frumos jocul numelor (despre care ai și scris admirabile cuvinte), invenția noastră ascundea de fapt dorința de a fi împreună și a ne simți, ziceam noi, pe același drum așezat, de pe care piciorul să nu lunece, gîndul să n-o ia razna; ne întîlneam de obicei la Perla (evi- tam Volga, cinematograful vecin), pe Edgar Quinet, schim- bam ca-n vis sacoșele cu "materi- ale", mai schimbam cîteva reviste și iarăși discuri într-un colț umbros de pe lîngă Gara de Est, treaba asta se rezolva în trei minute (pretindeam că sîntem grăbiți), apoi făceam umăr lîngă umăr cîteva pași și prelungeam plimbarea mai bine de o oră prin cartiere liniștite, preferam străzile Polonă, Tunari, Toamnei, Flo- reasca, aduceam cu noi mulțime de întîmplări la ordinea zilei, îi anexam - cu tandră insistență - pe interpreții Richter, Brendel, Gulda, Bruno Walter, Toscanini, Stocovski, Furtwängler (fanta- stică memorie a performanțelor acelora! ce nemaipomenită sigu- ranța ta în distingerea "mărcii" geniului și în așezarea la locul lor a valorilor!), aceste anexări de prieteni erau prilejuri pentru a minimaliza și pitici pînă la derizi- une înfăptuirile geniilor pereche

ale celui timp imbecil, umblam cu prietenii din sacoșe ca niște conjurați ce își pasează senin, la colț de stradă, pachetul cu dina- mită, îmi e peste putință să citez anume afirmație a ta, memoria s-a colorat de infuzia gesturilor așa- zis trecătoare, cît de adînc semni- ficative îmi apar astăzi! și, cînd te-am întrebat dacă în locul scrisului n-ai fi preferat muzica, mi-ai răspuns (cu ce sclipire în ochi și îngerească seninătate!) că, negreșit, portativul ți-ar fi dat sa- tisfacții negrăit mai mari; ai fi scris ca Mozart, m-am grăbit să-ți traduc în cuvinte gîndul; aș fi scris ca Luciano Berio, mi-ai răspuns și, n-aveam motive să mă îndoiesc că îl cunoșteai bine pe italian și că știai perfect ce ar fi urmat să faci; pentru că îți știam aplecarea pentru dramatismul descătușat de podoabele recu- rente, scrisul tău, mai frust și mai răbdător, vreau să zic mai cate- goric, își reținea, interiorizat, strigătul, sensibilitatea răsuna (iartă-mi expresia nu îndeajuns potrivită) într-o încăpere fără ieșire a sufletului; rămîn pe vecie mirat de felul firesc și niciodată zdruncinat în care traversam opere îndrăgite și foarte depărtate unele de celelalte, de parcă am fi trecut de pe un trotuar al străzii Aurel Vlaicu pe cel al stadionului de vizavi, aveai o poftă și plăcere pentru curat, frumos, nobil, ce nu ținea seama de camioanele și trac- toarele categorisirilor curente, aș spune că întîlnirile și plimbările noastre, (mereu cu relicvele în sacoșe), le-am petrecut, în acei ani de înăbușitoare caniculă ideo- logică, într-un aer cu desăvîrșire nepoluat; ai fost, după plecarea unui prieten drag (parafrzez fără intenție tulburătoarea emblemă a lui Bach), ghidul meu plin de dragoste și entuziasm în labirin- turile de cristal, îți datorez multe descoperiri, numeroase revelații, acum, cînd telefonul nu mă mai invită la "schimbul săptămînal de valori", nu-mi rămîne decît să-ți reiau cărțile, să caut în ele arti- colul enclitic al atîtor enunțuri grăbite, odată cu articularea să descifrez, rememorînd, mesajul fragmentat de mulțimea traver- sărilor și peregrinărilor noastre,

...avînd sentimentul net că ne-au legat (lucru atît de rar întîlnit) numai umbre dintre cele mai înalte.

Mircea Horia Simionescu

Dracula, o impostură

(Fragmente)

MARGINALII, cei excluși din sânul comunității pe când trăiau, erau îngropați la periferia cimitirelor sau chiar în afara lor. Excluderea se prelungea și în lumea de dincolo. La asemenea îngropăciuni se proceda adesea în grabă, și în disprețul ritualurilor și obiceiurilor. De pildă, mortul nu era îngropat destul de adânc, ceea ce putea avea drept consecință atât o descompunere inegală, cât și, uneori, ieșirea la suprafață a cadavrului de sub un strat de pământ de o insuficientă grosime. Pentru acești nefericiți, serviciul religios destinat defuncțiilor era oficiat cu aceeași pripeală, sau deloc. Ori, mai rău, era interzis.

DUPĂ SPUSELE Antigonei, Creon interzice prin edict ca Polinice să fie îngropat și plâns. Cadavrul lui trebuie abandonat fără lacrimi, fără piatră de mormânt, lăsat pradă păsărilor carnivore. Și câinilor, adaugă Creon.

Polinice a murit de moarte violentă, luptând cu fratele lui Eteocle și, pe deasupra, a murit trădător, dat fiind că a înlesnit asaltul Argienilor împotriva Tebei. Pentru această din urmă crimă în-deosebi, Creon interzice funeraliile și onorurile ce i s-ar fi cuvenit. Este legea cetății, politica. Politicianul Creon își arogă dreptul de a dispune de ceea ce aparține Morții. Dimpotrivă, Antigona se sacrifică în numele și în apărarea legii nescrise, divine, intangibile, a egalității tuturor în moarte.

Creon dorește o a doua moarte a lui Polinice. Lăsându-l neîngropat, el urmărește *dispariția memoriei despre Polinice*. Acolo unde nu există loc de odihnă veșnic, semn vizibil pentru cei vii, memoria acestora se stinge, înlocuită de o tristețe fără nume, rădăcinoasă pe pământ, tortură a conștiințelor. În tragedia lui Sofocle sunt enunțate cele două funcții ale ritualului funerar; de a face să dureze amintirea celor vii prin prezervarea identității mortului, totuna cu identitatea locului; de a întemeia astfel pacea și stabilitatea cetății.

Orbul Tiresias îl previne pe tiran: "Nu persecuta un cadavru. Nu se cuvine să ucizi a doua oară un mort." Și Tiresias prezice nenorocirile ce se vor abate asupra supușilor lui Creon: "De pe acum cetățile se răscoală, înspăimântate de câini, fiare, păsări ce, răspândind oribila miazmă, au depus pe altarele familiilor fășii de hoit."

"Oribila miazmă" și "fășiile de hoit" provin din cadavrul neîngropat al lui Polinice. Flacăra sacrificiilor nu se mai înalță către zei, aburi grași, soioși, cenuși pestilențiale murdăresc altarele. Și, continuă Tiresias: "Păsările nu mai dau glas de bun augur, căci ele s-au hrănit cu sângele încheat al unui cadavru."

Azul și mirosul suplinesc cecitatea lui Tiresias. El vestește infecția cetății, dar mai cu seamă decăderea ei, deoarece a lăsa un mort fără îngropăciune, a expune Moartea, înseamnă a ucide totodată speranța celor vii și a-i obliga să contemple spectacolul hidos al viitoarei, proprii lor descompuneri. Înseamnă a inversa semnul Morții, a converti fireasca resorbție a trupului. Absența lui, într-o putrezindă, obsedantă Prezență.

Această Prezență contaminează nu numai pe oameni, ci tot ce e viu. Păsările nu-și vor mai putea îndeplini misiunea lor de mesageri ai anotimpurilor și în aerul opacifiat de fumurile și cenușile murdare, ele nu vor mai distinge noaptea de ziua, nu vor mai avea dimineți de vestit. Se vor transforma oare păsările în lilieci care, zburând într-o noapte artificială, vor confunda lesne omul dormind cu un mort adevărat...? Insistând asupra păsărilor, nevăzătorul Tiresias vorbește de fapt despre cea mai gravă dintre orbiri: cea care împiedică re-cunoașterea lucrurilor; cea care interzice distincția între a fi și a părea. El, orbul, anunță confuzia simțurilor, totuna cu pierderea percepției a ceea ce este.

Flagelul ce se abate asupra Tebei e provocat de o contaminare rapidă, a cărei sursă e un cadavru neîngropat, putrezind la vedere. Cetate izolată înapoia celor șapte porți ale sale, constrânsă deci la endogamie, la război fratricid, la incest, Teba va pieri. Politicianul Creon, pragmaticul și raționalistul Creon, înzestrat cu luciditate exclusiv diurnă, o va conduce la dezastru, deoarece abandonând un mort, lăsându-l fără îngropăciune, el a abandonat simultan teritoriul nevăzut, *nocturn*, al legilor spirituale, a căror încălcare se răzbuună atât în planul istoriei, cât și, pe termen lung, în plan biologic. În "Antigona" lui Sofocle, scrie Jan Patocka: "Nu e vorba doar despre ritul funerar, despre un obicei tenace, ci despre chiar definirea omenescului ca atare, despre dreptul Noptii, despre stigmatul de incompletitudine cu care omul finit și muritor e veșnic însemnat. Omul nu este totul; lumea nu e lumea lui, nici sensul lui. Omul nu poate întemeia și consolida sensul zilei, (al celor vizibile, n.n.) decât clădindu-l pe sensul mai profund al Noptii." În interpretarea lui Patocka, tiranul Creon absolutizează legea umană a zilei. Raționalist, Creon e totodată părintele iraționalismului, în măsura în care el decide ("rațional") ceea ce este și ceea ce nu este de resortul rațiunii.

Împotriva voinței lor, tebanii i se supun. "Ei gândesc asemenea mie, dar își mușcă buzele", spune Antigona. Tăcere obținută prin teroare, dar în mod egal printr-un contract tacit între mulțime și tiran...

Or, în emblema Tebei era reprezentat un dragon. Cetatea fusese întemeiată pe locul unde, după ce îl biruise ucigându-l, Cadmos îngropase dinții monstrului.

VAMPIRUL este util, bun la toate. Tiranul urât de popor "se face" vampir, deoarece i s-a refuzat îngropăciunea

sau măcar îngropăciunea după cuviință. Relele adevărate sau imagine de care era acuzat în viață li se vor adăuga nenorocirile survenind în cetate după moartea lui și pentru care va fi declarat răspunzător. Tiranul vampirizat va servi astfel de justificare, de scuză pentru neputința și eșecurile comunității, cele trecute și cele repetându-se după moartea lui.

Altă eventualitate: dezaprobarea ori ura manifestată de comunitate la adresa contestatarului, opozantului solitar pot ascunde admirația pentru curajul lui. Pe când trăia, nimeni nu îndrăznește să-l ajute, să i se alăture - din lașitate, de frica de represalii din partea puterii tiranice. Opozantului mort sau asasinat, tiranul îi refuză funeralii corecte. Excluziunea "se face" vampir. El va chinui conștiința foștilor săi concetățeni și îi va împinge să-și recunoască datoriile nerespectate, dar sentimentul de culpabilitate ce se va naște astfel va fi disimulat, nemărturisit, cum era și admirația pentru exclusul viu. A-l mărturisi ar însemna acceptarea obligatorie a căinței. A unei căințe colective. Este ea oare posibilă? Chiar dacă purtători de cuvânt ai comunității fac ulterior gesturi simbolice în acest sens - îngenunchează de pildă în fața stelei comemorative a unui holocaust -, oricât de reprezentativi ar fi ei (și pe deasupra, pe timp limitat), nu pot garanta prin asemenea gesturi *reală* căință a tuturor.

Să reținem deocamdată modul dual de întrebuintare a Vampirului: justificator al eșecului și provocator al unei culpabilități de nemărturisit.

SCOPUL lui Creon era reducerea la neant a identității lui Polinice. Interzicerea îngropăciunii echivalează cu o definitivă dezrădăcinare. Locul menit să adăpostească mortul nu va avea nume. Memoria celor vii își va pierde reperele în lipsa unei adrese precise, destinată a ofrandei și regeneratoare. La rândul lor murind, viii de azi vor lua cu ei în mormânt partea de viață lăsată moștenire de predecesorii lor. Ajunge o generație de tebani pentru ca, în absența locului *numit* al mormântului, timpi succesivi ai trecutului să cadă pradă neantului. Este metoda Creon, concepută pentru un singur mort.

Cealaltă metodă are drept model Uciderea Pruncilor. Scripturile păstrează tăcere asupra modului lor de îngropăciune. Mai explicită, istoria secolului XX ne-a obișnuit cu osuarele și gropile comune. Prin mii de cadavre zvărlite clăie peste grămadă în largi excavații, s-a realizat perfecționarea învățării lui Creon. Multe arhive au fost distruse într-adins sau sunt încă sub lacăt, altele au fost scoase la iveală, dovezi incontestabile ale masacrelor și, totodată, ale orgoliului birocratic al călăilor. Se cunoaște numele cutărei sau cutărei victime a lagărelor de exterminare, fie din Germania nazistă, fie din ex-imperiul sovietic. Au fost descoperite unele gropi comune. Dar *morții nu mai pot fi identificați*.

Groapa comună înseamnă triumful magmei anonime asupra unicității ființelor omenești; mai mult, ea proclamă victoria asupra oricărei creații presupunând numirea ființelor și lucrurilor. În absența numirii, memoria se secătuește. Abolirea identităților are drept urmare confuzia sensului însuși al cuvintelor. Și în definitiv, avem de a face cu nimicirea culturii.

Moartea se colectivizează, noul ei nume este Masacru. În limba franceză "massue" (măciucă sau ciocan greu care turtește, zdrobește, reducând trup ori obiect la starea de cocă, de materie indistinctă) face parte din aceeași familie cu "masse" și "massacre", toate acestea cuvinte având rădăcină latină comună.

Groapa comună este răspunsul colectivizat la orice formă de supraviețuire a Persoanei, la orice înviere prin memorie, la durată creației. Este oglinda funebra a oricărei societăți massificate.

CE ÎNSEAMNĂ banalizarea morții? Să aplicăm și de data asta definițiile dicționarului: înseamnă a suprima caracterul ei distinctive. A o socoti drept ordinară, insignifiantă. Înseamnă, în extremis, a o înjosi, disprețui, nemernici.

Două tendințe se manifestă în această nouă atitudine față de moarte:

Pe de o parte, refuzul de a vedea în moartea naturală veriga unui reînceput, a unei continuități. Idolatria pentru confort, pentru plăcere ocultează suferința și bătrânețea, exaltând dimpotrivă tinerețea - fie ea prelungită artificial -, distracțiile, campionii, câștigătorii... Moartea naturală e condamnată la uitare, e izgonită ca o intrusă, ca o marginală, ca o maladie.

Pe de altă parte, moartea nenaturală e banalizată prin cuvânt și imagine ecranizată. Se favorizează spectacolul morții violente, al acelei morți care, chipurile, nu ne-ar concerna, deoarece ea nu și-ar alege victimele printre noi, spectatorii, nici printre vecinii, copiii, părinții noștri, ci printre necunoscuți - cadavre mai mult sau mai puțin identificabile la rapida ochire spre ecranul postului de televiziune sau deja massificate printr-o cifră pe pagina unui ziar. Toate aceste morți s-ar petrece *pe aiurea*...

Paradox: imaginea care s-ar cuveni să ne invite, cu înzecită putere, la o reflecție asupra morții, are drept efect principal *aproximarea* ei. Imaginea bimensională ne obișnuiește cu moartea altora și cu aparențele ei: cadavrul sângărând încă, mutilat, *expus*, zăcând pe sol, pradă camerei de luat vederi și de hrănit văzuri.

Fără încetare corupt de goana după "scoop", de rapiditatea și repetarea imaginilor, limbajul devine la rândul lui lacom de cantități. De câte ori n-am auzit sau citit: "Nu sunt de plins decât doi morți", ca și cum reporterii s-ar scuza de o atât de săracă recoltă...

O asemenea lăcomie a permis unor fini psihologi manipulatori să întindă ziaristilor cursa "gropii comune" de la Timișoara. Cei căzuți în capcană s-au grăbit să anunțe descoperirea a patru sau șase mii de cadavre. Abia o duzină apăreau pe micul ecran. Un "eșantion" căta să fie dovada existenței unui masacru. Odată manipularea dezvăluită, telespectatori și profesioniști ai mijloacelor de comunicare s-au "dezumflat", povestea nu era atât de "frumoasă" cum o crezuseră!

De atunci, câteva "mici", însă adevărate gropi comune au fost scoase la iveală, ici și colo, în Est sau altunde. Dar merită oare să anchetăm, să ne depășim, deci să cheltuim, doar pentru un număr redus de oseminte...?

Rodica Iulian

CAPITOLUL ZERO

Sfaturi pentru lectură:

Nu încerca să recunoști personajele. Încearcă să fii asemenea lor. Iubește animalele, cerul și marea. Iubește în plus marea. Apoi, după ce vei fi făcut toate astea, ia-ți banii, femeia-bărbatul, și-o vacanță imposibil de uitat, la mare.

Vasăzică există starea bucuriei când ziua-i prea scurtă, vrei să stai trează, să nu știi că trece timpul, să fie imobil. E simplu. Și totuși lumea nu cunoaște. E fericirea copilului tremurând de emoția Ajunului, la împodobirea bradului. Simte că se-ntîmplă ceva extraordinar, că asta nu-i tot, afară, în aer, în casă. Urmează și alte bucurii, plutește în fericirea lui, trăindu-și clipa, revărsînd mulțumirea uitată de noi. De mult. Uneori ne bîntuie, adiere, în vorba unui val, răsărit-amurg de soare, în foamea vacanței pe mal, lîngă apă, în strigătul de pescăruș, în glasul aceluiași copil, în privirea femeii. Reveniri rare, prețioase. Nu se păstrează. Aștepti repetarea sau încerci să le provoci. Merită? Nu contează. Apoi vin ploile. La urmă ninsoarea. Doar pisica. Și undeva, strigătul de pescăruș. Mi-e foame să rîzi și să te aud zicînd: "ești un copil, dar te iubesc". Și pentru că veni vorba, e clar că iubirea provoacă puteri nebănuite. Ei?, cum rezolvi cînd în loc de femeie iubești marea? Te împarți, ca pîinea, în două?! Jumate la prînz, jumate seara? O chiflă, dejunul mic. Ei?! Dar noaptea, pînă la răsărit, o iubești pe ea, pe femeie, iar

cînd primele raze trec orizontul, încălzind cortul, pleci pe dig la pescuit, stavrizi-guvizi, și dai în lucru femeii ciorba de pește. Fii calm prietene, și pregătește saltelele de plajă.

BIROUL-directorul-mobilierul tipizați prin funcție: masă mare, impunătoare, plină de hîrtii, reviste și manuale de informatică, listinguri, agende, mapă, creioane, pixuri, două telefoane, fax, terminal color, imprimantă laser, mouse și fotoliul înalt din piele. Geamul deschis îi difuzează privirea înfinit superioară, în momentele sublime ale creației informaționale, de fond îndepărtat, specific și nederanjant. Ultra-central. Prin cel de-al doilea geam, închis, se zăresc vitrinele magazinelor de peste drum: florăria, delicatesele, tutungeria etc... Pe pereți, reclame de computere. Sub fereastra închisă, pe o masă, două P.C.-uri tronează oarbe și indifferente, cu imprimante cu tot. Masa de ședințe prelungește biroul dar cu zece cm sub nivelul cristalului acestuia, diferență de altitudine suficientă exprimării superiorității depline și înțelepte a dînsului.

Iar acum personajul cu funcția de director: porecla - boss, mitocan în realitate, perfectul tip-nou, coate bronzate pînă la limita manșetei cămășii cu mîneacă scurtă și îndoite, coate, peste obiectul muncii, aflat sub revărsarea profunzimii-încrunat-intelectual-informatică, a frunții autoritare, autocrate, autoîmbuibate și fefemulțumită în sinele propriu.

Zice, fără să mă privească:

- Ce vrei?!

- Să trăiți! Iertați-mă că vă deranjez, vreau să vă rog ceva.

- Repede că am treabă.

- Vreau să-mi aprobați cererea de concediu. Permiteți-mi să specific faptul c-am terminat toate lucrările, am predat toate listingurile, am o perioadă de două săptămîni fără nici un beneficiar, nu vreau banii de concediu, vreau doar zilele.

- Miky și-a pus avizul?

E vorba de adjunct, altă abjecție libidinoasă cu aere de mare sculă, dar care ocolește sala calculatoarelor de frică să nu-și prindă urechile. Are bou' drept de semnătură?! Are.

- Nu. M-a trimis la dumneavoastră.

- Atunci n-am ce să-ți fac! Rămîi la calculator! Ce s-ar întîmpla dacă toți am pleca vara în concediu?!

- Vă rog frumos, nu vreau și banii, doar zilele, am predat tot, n-am nimic de muncă.

- Nu se aprobă. La revedere!

Mda. Bine. Îmi îndrept spina în încovoiată servil, îi întorc spatele și ies din încăpere. Nenorocitu! Nu s-a uitat nicio dată la mine, a notat în permanență în tabelele-i format a-patru cu care terorizează centru' de-ațîția ani, plesnind de satisfacție și îngîmfare. Ducă-se! În secretariat. În secretariat, șefa personalului rînjește ca tîmpita. Am în mînă cererea ratată. Fără aviz favorabil. Fără nici un fel de aviz. Jigodiile m-au lăsat în aer. Cum poate fi mai rău. Le-o

fac eu! Plec și gata. Să mă pupe! Știam c-așa va fi, dar hai s-o fac și p-asta, o umilință-n plus ce contează?! Tipesa așteaptă rînjitoare să comentez. În starea totală de draci declanșată, păru-i oxigenat, și sîinii-i decoltați pînă-n buric îmi provoacă o enormă greață. Vacă perfectă, zice: "Cum a fost?" "Cum să fie?! Ca dracu! Nu vrea!" "Imposibil! Și ce-o să faci?!" "Cum ce-o să fac?! Tu ce-ai face?" "Nimic, adică aș rămîne la serviciu." "Da, bineînțeles." Te-ai supărat. Mai scrii?" "Nu știu despre ce vorbești." "Ba știi. Nu fă pe prostu'." "Proști sînteți voi!" "Ești supărat." Nu răspund. Rup cererea, sub privirile-i aparent nedumerite, dar satisfăcute, arunc bucățile de hîrtie la coș. "Ce faci?!" "Plec la mare!" "Ai înnebunit!" "Duceți-vă dracu!", dar toți! "O abandonez, fără să închid ușa antreului unde-și tîrîie zilele de fată și curvă bătrînă.

Ce vorbesc?! Știam prea bine cum vor reacționa. Ș-apoi!... cu sau fără aprobare n-am dreptul să ratez vacanța. Nu mi-aș ierta asta niciodată. Ce-or să-mi facă?! Directorul nu-i prost, doar ticălos, știe că urăsc prostia și mitocanii. De-aia mă chinuie. Nu mă dau ei afară din republică! Și nici din centrul de calcul.

ÎNTR-UN COLȚ, ferit circulației din minister, între două fișete, la umbră-colt, fumează Coco și Mișu cel autoisălit pe listinguri Mishu. Deci Mishu: chelios, patruzeci și ceva de ani, flăcău timid, zîmbitor, îmbrăcat corect, vestă peste cămașa apretată, grijuliu în permanență să fie amabil, să nu supere, să nu deranjeze. Ne simpatizăm reciproc. Coco: prototipul femeii care te invită să-ți petreci weekend-ul și restul. Explozie șaten-roșcată, sarafan de catifea moale, cizme înalte și coapse lungi, o mulțime finită dar nenumărabilă de inele-brățări-cercei, un decolteu inconfundabil, zăpezile, doar pisica, moale. Care-i relația?! Ghici! Și undeva, în larg, strigătul de pescăruș. Cunosc chemarea. Ce-ar fi?! Nu. Clipa noastră a trecut. Totuși nu ocolesc, opresc, adulesc. Femeie frumoasă, mulțumesc, Doamne!

"A ce miroși?" "Je reviens", răspunde lasciv și soft. Intervine Mishu: "Vii de la director?" Dar cine are timp de Mishu?! Coco: "De ce nu vrea să te lase să pleci?" La locul muncii fiecare știe totul despre celălalt. În cazul concediului meu se pariase deja: pe-un ness, o bere sau chiar bani. "De nebun, d-aia!" "Mie mi-a aprobat." "Ești Coco." "Nu fi porc." "Eu sînt civilizat, draga mea, doar el e gelos." "La mine cînd vii?" "Nu știu. Niciodată." "Cum adică?" Și Mishu: "Vasăzică, voi doi!" Coco: "Da, Mișulică, vasăzică noi doi..." "Nu știam." Coco: "Ți-a scăpat, vezi, asta este..." "Dacă inoportunez, pot să plec." Intervin: "nu-i nevoie, pleacă băiatu', definitiv, stai liniștit." Femeia așteaptă răspunsul. Specia lor e ca pisicile, dacă le scuipi, te blesteamă. Și-apoi e-atît de bine să le-adormi în pat!... Și să-ți toarne cafeaua dimineața!... Și să mai pun puncte-puncte... "La noapte, dacă dai de băut, vin, că-i meci la bulgari." "Pramatie!" Mishu: "Ha!" Coco: "Da, Mișule, asta este..." Revin: "Nu." "Ce nu?" "Nu. Mai bine nu. Gata." "Bănuiam. Păcat. Păcat că n-ai reușit să mă iubești, cît de puțin. Mi-ar fi plăcut să avem multe dimineți, bucuria lor

rămîne doar a mea." "Vei supraviețui." "O, da!, voi supraviețui. Pleacă! Du-te cu Dumnezeu!" "Îmi pare rău." Mishu: "Și mie. Vă potriviți. Să trăiești și să fii fericit. Îți doresc mult noroc".

Culoarul e liber. Și eu sînt liber. Restul aiuriților să-și preseze fesierii și cotierele de-ale lor birouri, locuri mulțumitoare, funcționale, producătoare, iar pentru simplificare, vom presupune în discuția care urmează și care se află în faptul că ne permite să afirmăm, de altfel ar fi imposibil, însă putem trage și atinge scopul, scuza mijloacele, în procesele ce se însoțesc, aceeași situație este valabilă, bine-nțeles... Mă bucur că fuga din centrul de calcul are ca fundal imaginea celor doi prieteni. Portarul îmi adresează "să trăiești"-ul zilnic, prietenos și sincer, el are încredere în mine și mă respectă. Dacă pînă la colțul străzii nu-nflnesc nici un dobitoc va fi perfect, hai mai repede, nimeni pe trotuar, depășesc momentul, acum traversez, e cineva? Nu! Nu-i nimeni, ura!

Mă opresc lîngă stîlpul cu "cedează trecerea", nu cedez nimic, coșul cu hîrtii are un căluș de gunoarie, agitația străzii e o îmbrățișare vulgară, oamenii agitați și mașinile grăbite, mitocănie, ce rost au toate astea?! Oricum vor veni lăcustele. Lăcustele sînt verzi, am evadat, acasă sînt așteptat la masă, mi-e sete și foame, ce foame! Hai repede, c-a venit vacanța! A venit vacanța! A venit vacanța! Tata și-a luat-o deja pe-a lui, anu' asta n-are admitere, mergem la plajă, gata!

Stați așa, ce vă grăbiți?! De parc-ar fi greu să te-nsori, mai greu e cu benzi-na, atenție!, nu încerca să recunoști personajele, caută să fii unul din ele, iubește animalele, cerul și marea, iubește și mai tare marea, apoi, după ce vei fi făcut toate astea, ia-ți femeia-banii și-o vacanță imposibil de uitat, la mare. Grijă prostiei de mîine acoperă tîmpenia prezentă. Ațîția ani pierduți, ratări înfăptuite, așteptări-aminări nesfîrșite, dar tinerețea s-a dus cu începuturile stricate. Trăim o continuă frică, asta-i. Aștept, rugîndu-mă, sperînd, și tot așa. Visez, convins de împlinirea în realitate, că voi face aia sau ailaltă, și mă trezește invariabilă, veșnică, tot ea, realitatea trivială. Cobor în fluxul vulgarității stradale, iluzia evadării a trecut repede, prostia domină covîrșitoare și victorioasă. Încotro? Fugi!, nu contează, fugi! Nu te-ntoarce, nu privi înapoi. Se închide cercul, n-avem variante. Doar acasă, și numai acasă e singura salvare. Două-trei rude îți așteaptă, și ele, la nesfîrșit realizarea. Să revii la normal, cînd și cum?! Anii trec, prietenii s-au terminat, tinerețea n-a fost vreodată, serviciul e pușcărie, dar i-am dat dracu' cu calculatoarele lor cu tot! Nici măcar nu fug. Nu. Merg încet. Mașina trage fantastic, drumul pînă la mare, doar el, și-i o întregă aventură, apoi vacanța și restul vieții.

Lul Gabriel Vitalia

Vîntul dansează cîmpia de brîndușe

cu cinci pomi golași

*unduind riul dezghețat
aici, unde coji de zăpadă,
se izbesc de iarbă crudă a valurilor,
de jocul crud al tăierii mieilor.*

*Aici, printre ape, unde
soarele flutură*

*mișcă pe valuri norul în formă de păpuși,
este gîfîitul dintre cuvinte,
este poemul:
o pietricică de gheață ciocnindu-se
în bulboană
de o frunză boțită - bărcuța Destinului -
cu un bondar îndrăgostit
care, înainte de a muri, visează
pomi cu frunze de fluturi.*

*Dar unde este altarul de ceară albă
din scorbură
de unde o zîna - micuță ca o albină,
a plecat în zbor de nuntă
cu orfanul bondar?*

*Dar unde este ușa pomului ce da
înspre rău,
de unde un spiriduș
destupa tubul de miresme al
Primăverii?*

*S-a deșteptat riul - verdele de iarbă
al valurilor
și rîde de laptele gros al dimineții
dintre fîldeșii Vîntului sau zvicnetul
cîrdurilor de pești țîșnind
dintre valuri pînă la iarbă,
printre cizmele pomilor și murmurul,
îndepărtîndu-se al măcelarului
ce atîrnase de un ram - braț noduros
mielul înjunghiat.*

Mircea Dobrovicescu

Euromarionete '94. Este optimismul un lux?

SE SCRIE, se vorbește, se cunoaște mult prea puțin despre viața teatrelor de păpuși și marionete din țară, informația e sumară, interesul dovedit de jurnalistica (mi-e deja greu să spun critica) teatrală acestui fenomen artistic foarte viguros, cu adânci tradiții și în plină evoluție, la noi, mai degrabă precară. Lasă că nici în ce privește teatrul "cu și de actor" lucrurile nu sînt tocmai în regulă, reflectarea fenomenului fiind în totul monotona și unilaterală (de la informația simplă ori "de scandal" la ceva interviuri, plus nelipsita - cînd publicul dă năvală - cronică de două pagini jumătate), excepțiile nefăcînd decît să confirme regula unei prese de specialitate prăfoase ori depășite de fenomen. Dar, în comparație cu păpușarii, artiștii "de dramă" o duc infinit mai bine, ceea ce-i face pe cei dinții să se considere, pe bună dreptate, niște Cenușărese nedreptățite, în așteptare de zîna bună. Uluior e, însă, faptul că această constatare veche de decenii nu-i dezarmează, cum nici pe ceilalți.

EUROMARIONETE '94, desfășurat între 1 și 6 decembrie a.c. la Arad, este a doua ediție a unui festival internațional de gen. Prima, din 1992, (festivalul se reia din doi în doi ani) n-a fost reflectată de mai nimeni. La actuala, în afară de localnici și de TV Timișoara (care a transmis ceva și pentru TVR), din București au sosit doar trei critici, iar din țară nimeni, fie din pricină că, simultan, se petrecea și Gala Clujeană, fie pentru că transportul la Arad e costisitor, fie pentru cine știe ce alte motive, mai mult sau mai puțin obscure. Și asta, în condițiile în care organizatorii, Teatrul de Marionete Arad, Consiliul Județean, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Arad, au avut nemai-pomenita îndrăzneală, în vremuri atît de vi-trege, de triste și de contorsionate, să investească în această idee fertilă cîteva zeci de milioane, astfel încît desfășurarea manifestării să nu aibă cusur.

Fiindcă Aradul nu dorește să fie un loc oarecare pe harta artistică a țării. El tînde, cu orgoliu și curaj, să își definească personalitatea, profitînd de faptul că, în sînul său, conviețuiesc în armonie un impozant teatru dramatic, o deja cunoscută trupă de marionetiști, o filarmonică și alte instituții de cultură. În vară, să nu uităm, Teatrul de Marionete și Teatrul de Stat (în cadrul unui program ce s-a născut dintr-o idee locală și e coordonat de UNITER, *Alternative*), l-au invitat pe Andrei Șerban să conducă un workshop pentru tinerii actori; și întîmplarea a avut multiple ecouri, ba, aș îndrăzni să spun, consecințe de durată. În plus, Primăria a avut excepționala eleganță de a-l declara pe marele regizor, în cadrul unei ceremonii al cărei unic precedent data din 1921 și-l avușese ca subiect pe marele Enescu, *Cetățean de Onoare* al Aradului.

Cum se vede, în oraș se petrece ceva. De această dată, s-a petrecut EUROMARIONETE, dar sînt speranțe evidente că lucrurile nu se opresc la asta. Festivalul a invitat un mare număr de trupe de păpușari din țară și cîteva trupe străine: Teatrul de păpuși din Plovdiv, Bulgaria, Teatrul de păpuși "Guguță" din Chișinău, celebrul marionetist catalan Pep Bou pe aeroportul din Barcelona pentru mai bine de o săptămînă, ceea ce l-a obligat pe artistul catalan să se reîntoarcă în patrie fără să fi jucat pe scena arădeană, nu înainte de a promite că se va reîntoarce într-un mai amplu turneu în primăvară.

Nedoritul accident nu a umbrît, însă, foarte mult starea de jubilație a unui festival-sărbătoare, nedotat cu premii (adică oarecum mai occidental decît sîntem noi obișnuți), al cărui program de, în medie, trei

spectacole pe zi a fost urmărit de un public frenetic, de toate vîrstele, demonstrativ pentru teza (susținută și de organizatori), că teatrul "cu obiect animat" nu e doar o sub-specie dedicată copiilor, ci *teatru*, în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. Ambitioși, arădenii au ținut să deschidă manifestarea cu o premieră, *Amor*, fantezie pe o canava de commedia dell'arte, în regia lui Tudor Petruț, și să o încheie tot cu o premieră, *Tinerete fără bătrînețe*, scenariul și regia Ion Minzatu, scenografia ambelor spectacole aparținînd Zoei Eisele Szűcs. Dacă cea dintîi dintre montări, în pofida coerenței stilistice a echipei de actori (deja cunoscută și în evidentă creștere de formă), e o improvizație subțirică, așt din punctul de vedere al gîndirii regizorale (pe structură de teatru nonverbal, adică necesită multă fantezie și minuție în articularea ideilor scenice), cît și din punctul de vedere al mizei de... "mesaj", cea de-a doua este o mare

biruință, pentru întreaga trupă. Direcțiile deja jalonate de anterioarele spectacole (dintre care *Trufaldino*, premiat astă vară la Constanța) se dezvoltă și se adîncesc. *Tinerete fără bătrînețe* este, în același timp, o variantă narativă hipercondensată - în distilări esențiale - a basmului, dar și un eseu bijuterie, de numai patruzeci de minute, asupra aspirației arhetipale a ființei către cîștigarea unui destin atemporal. Un univers plastic și muzical a cărui omogenitate se naște, paradoxal, din rapida succesiune și/sau suprapunere de elemente eclectice, ia ființă în fața spectatorului, în clarobscur, din trupuri, vâluri, enorme și minuscule păpuși mînuite într-o diversitate amețitoare de maniere, măști clasice și măști africane, siluete giacomettiene trase pe roțile, abia vizibile păsări și flori săgeată. Sunete metalice, tamburine, voci singulare sau coruri, cînd transparente, cînd ațîțitoare (totul live), o excepțională plastică a mișcării, de la actorul singur la dansurile rituale, însoțesc drumul delicatului prinț al tristeții; el se iveauă dintr-un ou uriaș și se reîntoarce din tragica-i călătorie inițială să dispară în coaja aceluiași ou; o fermecătoare provocare la reflecție asupra transgresiunii timpului în spațiu, această recădere în ou, asupra căruia ninge, cu abia simțit ecou eminescian, praf de frunze uscate.

Biruința este, nu mai puțin și nu în ultimul rînd, a acestei echipe incredibile de actori, pentru care teatrul cu obiect este o des-limitare permanentă, o echipă deja foarte solid înrădăcinată în estetica ei și care are, alături de privilegiul de a ști că e bună, de clasă, luciditatea de a înțelege (cine înțelege asta, azi, aici, acum?) că succesul e mereu primejduit de instalarea în succes. Ei sînt, respectînd ordinea alfabetică a afișului: Ovidiu Calbău, Alexandru Csizmas, Lenuța Danci, Adina Doba, Zina Fedorov, Carmen Mărginean, Anca Miculiț, Dani Șargu.

În stiluri și în modalități diverse de expresie scenică, cu spectru mai larg de adresare sau optînd exclusiv pentru "marele public" al grădinițelor, s-au reunit la Arad trupe de păpușari de vîrste și ideologii de tot felul, s-au văzut unele pe altele au schimbat opinii, și-au confruntat pozițiile. În genere, din această bogată paletă de oferte s-a putut observa o grijă constantă pentru calitate, a desenului scenografic, a interpretării actoricești, a raporturilor de comunicare cu publicul, indiferent de tipul de eșantionare a acestuia. Am văzut spectacole foarte frumoase, cum a fost *Urișul Periferigerilermi* (regia Maria Mierlău, scenografia Jozsef Haller), al Teatrului "Ariel" din Tîrgu Mureș; antrenantul Hârșob al păpușarilor de la "Guguță" din Chișinău (o fantezie pe snoave populare, cu pronunțată marcă etnofolclorică în scenografie); *Punguța cu doi bani* a păpușarilor timișoreni; Oradea a sosit cu două spectacole ale ambelor secții, *Capra cu trei iezi* (în variantă maghiară) și *Tigrișorul Petre* (în cea română); Teatrul de păpuși "Vasilache" din Botoșani a adus o proaspătă premieră, *Jurnalul lui Apollodor* (regia Marius Rogojinschi, scenografia Mihai Pastramagi), "Puck" din Cluj a sosit la întîlnire cu *Motanul încălțat*, sibienii cu *Croitorașul cel isteț*. Una din marile bucurii ale festivalului a fost întîlnirea cu trupa din Plovdiv, cu *Don Quijote* (regia Petar Pasov, scenografia Silva Bacvarova), altă reprezentare pe scena Teatrului de Stat a deja celebrei *Adunări a păsărilor* de la Tîndărică (regia și scenografia Cristian Pepino), îndelung ovaționate, ambele, de publicul care a luat sările cu asalt.

Au fost și nereușite, cel puțin două despre care merită scris, pentru că reprezintă două probleme distincte și egal de primejdioase. Mai întîi prezența unei înscenări submediocre din punct de vedere regizoral, dar și din punctul de vedere al interpretării, *Nuie-lușă de alun*, o "piesă" cu autorul nedecarat, al cărei scenariu stupid pînă la grotesc a stîr-

nit involuntare hohote de rîs. Mostră: "Cip, cip, cip/ și fil, fil, fil/ Pe lupoaică-o facem mîl"! Ce-i poate face pe păpușari să opteze pentru asemenea maculatură nu-i de înțeles, slaba ofertă de texte a momentului nepuținînd fi o scuză suficientă (regia Nicolae Bănică). Apoi o producție a unui renumit teatru de păpuși, "Arlechino" din Brașov, trupă cu o excepțională carte de vizită, și nu de azi de ieri, atît în țară cît și în străinătate: *Mistreful cu colți de argint*. Început în stradă, prin apariția unui grup de patru actori îmbrăcați și machiați în elegante jocuri de alb-negru, mînuind mari păpuși identice lor, spectacolul se dovedește mai apoi, în sală, o înșiruire de (nu mai puțin) patru "recitări" succesive ale celebrului poem de Șt. Aug. Doinaș, într-o combinație nereușită de design expresionist, clișee gestuale, diletantism actoricesc, dizarmonie în pasajele "muzicale" improvizate, redundanță sofisticată a ideilor scenice, (dintre care momentul ultimei ilustrări a uciderii prințului strălucește prin involuntarul ridicol al unei măști-coroaie-colți de carton staniolat). Dacă montarea tînarului Theodor Smeu Stermin s-a dorit construită într-un soi de coral muzical de extracție gregoriană, (tinerețea regizorului mă provoacă, poate, să-i atribui foarte complexe intenții), atunci rezultatul ar fi acela că, vai ce truisim!, simplitatea este extracția ultimă a unei îndelungi elaborări; or, spectacolul său se dovedește a fi tocmai reversul. Dacă nu, atunci, în afară de faptul că (orice inovație fiind permisă) teatralitatea este orice numai demonstrație nu, i-aș mai spune doar că e mare primejdie să-ți consideri spectatorul ori foarte prost, ori foarte deștept. Cum n-am putut învăța, prin repetiții, poemul (fiindcă îl știam deja), m-am plictisit pînă la exasperare. (Eleganta sugestie scenografică îi aparține lui Cristian Rusu).

Să revenim; cutezător și deloc dispus să cedeze panicii blazate care pare să se instaleze în iarna aceasta peste teatrele noastre, Aradul este, de mai multe ori, un oraș privilegiat. Știe și poate să inventeze și să întrețină sărbători artistice pentru cetățenii săi, își onorează oaspeții își prețuiește, sper, artiștii. Iar Teatrul de Marionete, în care tehnicienii, artiștii, administrația au funcționat, simultan, și ca birou de primire generos, amabil, la orice oră prezent, e un model în ce privește dăruirea. Directorul festivalului (Ion Minzatu, în același timp conducător al trupei), directorul său artistic (Tudor Petruț) și autoritățile urbei, merită felicitări pentru puterea lor de a fi împreună, într-un gînd.

Miruna Runcan

Amendament la legile lui Murphy

NE-AM AMUZAT, de multe ori zîmbind amar, de aplicabilitatea verificată a "legilor lui Murphy". Numai că acest Murphy este un occidental. Neîrînd niciodată în România, e firesc ca unele lucruri autohtone să-i fi scăpat, sîrăcindu-i într-un fel colecția. Nici proverbele sau zicalele noastre proprii nu mai corespund realității actuale. De exemplu: "Omul potrivit, la locul potrivit" se transformă prin tratamentul unor așa-zisi "Murphy" ai noștri din Ministerul Culturii în: "Omul potrivit, niciodată la locul potrivit" (sau variante pe aceeași temă: "Omul potrivit, grabnic și mîrșav izgonit de la locul potrivit" etc.). Este o nouă lege nescrisă, care se transmite însă, de o bună și sîcîitoare bucată de vreme, cu viteza luminii pe cale orală, adică din om în omuleț la Ministerul Culturii, pe la Inspectoratele de Cultură, oarecum sufocate fără oxigenul H.G.442, "oxigen" suspendat în urma procesului cîștigat de primarul general al Capitalei.

Așadar, cu alte cuvinte, criza morală din teatrul românesc continuă, determinată de același stil tovarășesc. Cînd se uită dumnealor pe harta teatrelor și mai vîd încă pe ici, pe colea că lucrurile merg bine și că mai există directori de valoare, îi izbește drept în moalele capului sentimentul muncii neîmplinite. Și, ca în *Albă ca zăpada*, se privesc în oglindă și se întrebă: "Cum, după Andrei Șerban, Silviu Purcărete, Alexandru Dabija, Vlad Rădescu, Victor Ioan Frunză mai există oameni de valoare nealungați din teatre și de la conducerea lor?" - "Da, și unul dintre ei ar fi Ion Minzatu de la Teatrul de Marionete din Arad!" - "Și ce mai așteptați? Eliminarea!"

Și uite așa, s-a pus în mișcare neobosită mașină infernală: "Jos Ion... Minzatu!" Păi, unde-i ordin, nu-i tocmeală! Lui Ion Minzatu, regizor cu indemnizație de director, angajat la Teatrul de Marionete Arad, îi expira la începutul lui ianuarie delegația provizorie. Nu era nici o dificultate, nici legală și nici morală, ca această delegație să se transforme într-un contract permanent, care să-i dea posibilitatea lui Ion Minzatu să-și continue extraordinarele proiecte legate de acest teatru și de mișcarea teatrală din România. Deja Aradul este recunoscut ca oraș important, teatral vorbind, și asta datorită lui Minzatu și a echipei lui. Dar cum să mai accepți un om ca el? L-a adus acolo pe Andrei Șerban pentru un workshop cu tinerii actori, a modificat conceptul teatrului de marionete și păpuși, a organizat festivalul internațional Euro-

marionete, a făcut turnee cu spectacolele teatrului, a luat premii... Și cine știe ce năzbitii ar mai fi urmat! Drept urmare: s-a scos la concurs, de către Inspectoratul pentru Cultură local, un post de secretar literar (deci o funcție executivă!) cu indemnizație de director. În ziua cu pricina se anunță că pică chestiunea cu indemnizația și chiar și bibliografia anunțată. Este aleasă candidata care, deși nu avea studii superioare, avea o derogare de studii semnata de însuși ministrul Marin Sorescu. Cam acesta este nivelul de care avem nevoie, nu?

Totuși, în urma grevei de protest a 23 din cei 29 de angajați ai teatrului începută în 15 ianuarie, datorită faptului că H.G.442 este suspendată și că, în consecință, Ministerul cu ale sale Inspectorate n-ar mai trebui să se amestece, Consiliul județean a pus capăt jocurilor oculte și periculoase: Teatrul de Marionete Arad este în subordinea și finanțarea acestuia și nu a Inspectoratului. Începînd cu 24 ianuarie, greva a încetat. Urmează ca, în mod firesc, legea, valoarea și ordinea să-și spună cuvîntul. Succes, Ion Minzatu!

Se mai întîmplă, uneori, ca felia de piine să nu cadă cu untul pe covor! Amendament la legea lui Murphy...

Marina Constantinescu

Povești de (și cu) Sharon Stone

PE ECRANELE noastre rulează, de curînd, *Specialistul*. Povestea unei femei - în plină splendoare - care angajează un "ucigaș cu simbric" ca să-și răzbune familia asasinată - cu mulți ani în urmă - de gangsteri - Killer-ul e Sylvester Stallone, fost CIA-ist, trecut în lumea interlopă. Femeia e Sharon Stone (desemnata recent de un conclave compus din 50 de celebrități masculine drept "femeia cea mai sexy din lume").

Așadar, înțînirea (nu pe o masă de disecție, ci în speță sub duș) "dintre un specialist în explozive și o bombă sexuală". O înțînire din care, contrar tuturor așteptărilor, nu sare nici o scînteie. Un film de serie, plat și trenant, care, fără îndoială, nu merită o "cronică", mai ales că nu dintre cititorii "României literare" se vor recruta marii amatori de spălare a creierului cu detergenții Stallone-Stone. Mult mai amuzante decît filmul sînt părerile lui Sharon Stone despre el, dar și despre alte titluri din filmografia ei. Iată cîteva mici fragmente din "gîndirea lui Sharon Stone":

● *Stardust Memories* (1980) de și cu Woody Allen :

"Am înlocuit o figurantă care fusese angajată și care nu se prezentase. Încarnam frumoasa blondă din visele lui Woody, zărită la fereastra unui tren care trece. Woody mi-a cerut să îmbrățișez geamul ca și cînd ar fi fost el. Era primul meu film și era ocazia de a lucra cu Woody Allen. O experiență minunată. Comparabilă, în materie de sex, cu pierderea virginității".

Specialistul (prod. S.U.A., 1994) - regia: Luis Llosa; cu: Sylvester Stallone, Sharon Stone, James Woods, Eric Roberts, Rod Steiger.

● *Allan Quatermain și minele regelui Solomon* (1985), *Allan Quatermain și Cetatea aurului pierdut* (1986):

"Unsprezece luni petrecute în Africa pentru a filma aceste două porcării. A fost, pentru mine, o bună lecție de umilință. Eram prizonieră într-o țară din lumea a treia, lucrînd un film care le era absolut indiferent tuturor, mai ales celor care-l făceau. Nu erau restaurante, nu erau magazine, nu era șampon, nu era mîncare. Erau numai maimuțe. Fiind vegetariană, nu puteam să mă hrănesc cu carne de crocodil. Am părăsit Africa serios atinsă de malnutriție".

● *Blod and Sand* (1989), de Javier Elorietta:

"Eram atît de deprimată în anul care a urmat divorțului meu, încît am acceptat tot ce mi s-a propus. De altfel, un an de zile nici n-am pus piciorul pe acasă. După Anglia și Canada, m-am trezit în Spania, plătită cu 250.000 dolari, ceea ce era enorm pentru mine. Era vorba de un remake al unui film al idolului meu absolut, Rita Hayworth. (...) N-am văzut filmul decît mult mai tîrziu, rîzînd cu lacrimi. Era atît de prost, încît părea genial! Am luat caseta și am făcut-o bucățele cu un ciocan..."

● *Total Recall* (1990) de Paul Verhoeven:

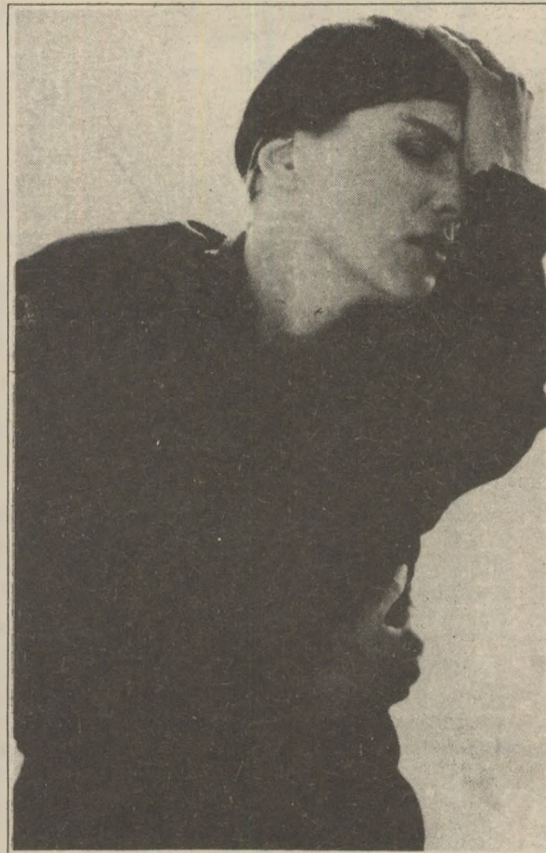
"... Respectul lui Paul pentru mine m-a făcut să reușesc să mă respect și eu însămi! Am progresat enorm. Turnînd, pînă atunci, atîtea mizerii, doar ca să supraviețuiesc, ajunsesem să mă degradez total ca artist. Ajunsesem chiar să nu-mi mai gîndesc meseria în termenii creativității..."

● *He Said, She Said* (1991) de Ken Kwapis și Marisa Silver:

"Aveam un rol comic, foarte amuzant de jucat - o blondă frumoasă, dementă și periculoasă. Comedia e registrul în care mă simt cel mai în largul meu. Cu timpul, sînt convinsă, aspectul de sex-simbol va dispărea și comicul va cîștiga supremația..."

● *Basic Instinct* (1992) de Paul Verhoeven:

"...Am dat probe timp de cinci luni și jumătate. Paul îmi spunea cît de greu îi era să-i convingă pe ceilalți că eu eram alegerea cea bună. Michael Douglas a refuzat să dea probe cu mine pentru că, sînt sigură, mă considera complet idioată. Pînă la urmă a acceptat. (...) În timp ce dădeam probele cu Michael, cineva a deschis ușa ca să ne anunțe că tocmai s-a declanșat războiul din Golf. Tot ceea ce înainte avea atîta importanță pentru mine mi s-a părut, brusc, insignifiant și ridicol. Iar faptul că îmi păsa mai puțin de probe m-a făcut mult mai vulnerabilă și mai disponibilă. Cînd proba s-a reluat, am devenit mai bună. (...) Cînd au început filmările, în prima zi am fost incapabilă să pronunț vreun cuvînt. Nu mi-am putut juca scena. Paul m-a luat deoparte, s-a așezat și mi-a vorbit de harul meu, spunîndu-mi că, observîndu-mă la lucru, vedea un înger, care mă stăpînea și mă conducea. Paul m-a convins că tot ce aveam de făcut era să nu mă opun îngerului. Munca mea se returna la oficiul de "intermediariat" înger-operă. Mi-a

Sharon Stone, un sex-simbol al anilor '90, într-o fotografie atipică

făcut un imens cadou explicîndu-mi asta. Nu mi-a mai fost frică de nimic..."

În fine, iată ce declară Sharon Stone despre premiera noastră, *Specialistul* (în care a jucat înconjurată de masculi feroci, aflați în eternă competiție de epatare reciprocă - Stallone, Rod Steiger, James Woods și "cea mai mare densitate de fum de țigară pe care am văzut-o în viața mea"):

"Nu există nici o subtilitate în filmul ăsta. Criticii care încearcă să-l analizeze la modul serios m-au distrat din plin. Sincer! Mulțumiți-vă cu o pungă de floricel și destindeți-vă cîteva minute".

Mai aflăm dintr-un interviu, apărut în *Première*, că Sharon Stone - în perioadele ei de depresiune, sau doar de proastă dispoziție - se aruncă asupra paginii albe de hîrtie și scrie cu frenezie tot felul de "povești" (deocamdată secrete). Scrisul, susține ea, îi dă o puternică senzație de libertate regăsită.

Fii politicoș cu vecinul tău

FILMELE americane ne-au oferit din plin ocazia de a observa sistemul de confecționare pe bandă rulantă a marilor lovituri de box-office. Cu reguli și rețete exacte, cu posibilități tehnice nelimitate, cu nume sonore ce reprezintă o garanție a succesului precum anumite etichete de whisky constituie garanția calității, producțiile hollywoodiene apelează la mici excepții de la propriile coduri numai pentru a reliefa și mai limpede *schema*. Minimele diferențe (afectînd în special subiectele și aria lor geografică de desfășurare) întretin în chip eficient curiozitatea publicului. În vreme ce sfînta respectare a tiparelor se pliază pe nivelul de așteptare al spectatorilor. Nivel cu grijă educat spre a nu depăși anumite limite. Întocmai precum copiii ce adoră poveștile știute pe dinafară, dorindu-și să le asculte la nesfîrșit, spectatorul tip al zilelor noastre nu așteaptă, intrînd în sala de cinema, decît să vadă mereu aceleași povești. Altfel ambalate de fiecare dată, dar cu conflicte rezolvate într-un singur fel. Filmul american combină așadar curiozitatea maturității cu nostalgia copilăriei după o singură POVEȘTE.

Cădere liberă (SUA, 1993) - distribuit de Guild Film Romania; regia: Joel Schumacher; cu: Michael Douglas, Robert Duvall, Barbara Hershey, Rachel Ticotin

Puține sînt peliculele ce depășesc asemenea bariere, puțini sînt și regizorii care se mai încumetă să distrugă confortul spectatorului, agreabil instalat în postura copilului etern. Categoriei de excepții semnificative îi aparține *Cădere liberă*. Cu atît mai mult cu cît în apa-

Michael Douglas în *Cădere liberă*

rență regula jocului impusă de o întreagă industrie este respectată (v. finalul - omului rău împușcat de polițistul aflat, clasic, în ultima sa zi de muncă). Devierea de la normă nu devine însă vizibilă decît în context. Detașarea de tipare pre-existente se observă numai în îmbinarea elementelor ce ordonează epic și vizual discursul cinematografic.

Există așadar în pelicula lui Joel Schumacher trei paliere urmărite concomitent: eroul principal, polițistul, orașul. Există totodată cîte o poveste distinctă a fiecăruia dintre acestea. Narațiunea este centrată pe evoluția unui individ oarecare - omul comun, banal al secolului XX. Prins într-un embouteillage pe autostradă, acesta își abandonează mașina și pleacă... acasă. Dar omul, aflăm treptat, nu mai avea o casă. Divorțat, despărțit de fetița sa, șomer, eroul se transformă pas cu pas într-un *terminator*, ce se simte îndreptățit să-și facă singur dreptate. Colindînd orașul pe jos, D-FENSE ajunge numai într-o singură zi un distrugător de tip Rambo, aflat în conflict cu societatea în care crezuse și care îl dezamăgise. Cu diferența (fața de "celebrul" model citat) că eroul din *Cădere liberă* are un traseu infinit mai nuanțat și o evoluție credibilă.

Simultan cu dezlănțuirea furiei lui D-FENSE, dobîndesc consistență atît

imaginea polițistului (ca opus al primului în termeni de reacții la mizeria cotidiană), cît și cea a orașului (spațiu agresiv, transformat pe cale epică și plastică în element decisiv din perspectivă dramatică). Dincolo de manipularea inteligentă a structurii narative tripartite, esențial din punct de vedere artistic rămîne discursul extrem de echilibrat și lipsit de intenții moralizatoare, pendularea permanentă între dramă și ironie, între violență și cvasi-comedie. Menționarea ambiguității privind adevărata motivație a actelor eroului - nebun sau înnebunit?! - ferește pelicula de judecăți și concluzii identificabile cu vocea auctorială.

Un final aparent convențional (v. mai sus), aparent previzibil devine total atipic, de vreme ce publicul nu atinge nici pe departe satisfacția happy-end-urilor prin care omul legii reinstalează ordinea în filmele de duzină. Aceleași fapte capătă în pelicula lui Joel Schumacher semnificații opuse celor cu care sîntem obișnuiți în rutina noastră de a vedea filme.

Regizorul sintetizează mesajul *Căderii libere* astfel: "Fii politicoș cu vecinul tău; poate fi un nebun în devenire": Evident, Joel Schumacher a reușit de astă dată mult mai mult decît portretul unui nebun în devenire.

Miruna Barbu

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Exilatul din Chile

PAUZA silită în apariția revistei m-a pus în situația de telespectator pur și simplu. M-am uitat la diverse emisiuni, fără să-mi mai notez nimic și am trecut de pe un program pe altul împins doar de plictiseală. N-am televiziune prin cablu, nu mai prind bulgarii. La mine în bloc sînt printre puținii care nu și-au tras cablu, ceea ce-i face pe vecinii mei să mă întrebe ce nu-mi plăcea pînă în '89, cînd vorbeam pe la colțuri de izolare, dacă acum nu mă conectez la Europa, în varianta ei t.v. În '89, mă uitam la bulgari și-i invidiam pe cei care aveau programe prin cablu dintr-un motiv strict personal. N-aveam ce vedea la televiziunea mea de-acasă. Și știam că fără o schimbare voi rămîne în aceeași condiție, de privitor peste gard, în ograda altora. M-am simțit umilit la culme cînd, ca să văd un campionat mondial sau european de fotbal a trebuit să-mi răsucesc antena spre bulgari. I-aș întreba acum pe cei care-l plîng pe Ceaușescu dacă și mai amintesc de programul unic de televiziune din '89? Cu ce era ocupată luna ianuarie la TVR pe atunci? Era emisiune care, într-un fel sau altul, să nu fi fost consacrată personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu? Zbirnăia televizorul de versurile lui CVTudor, crainicii nu mai știau ce gravitate suplimentară să arboreze vorbind de emisiunea următoare, în care tot despre Ceaușescu avea să fie vorba. La începutul lunii, era aniversarea tovarășei, cu tot tacîmul de omagii, în care scripea tînrul poet Corneliu Vadim Tudor. Acesta nu mai ostenea ridicîndu-i osanale "mamei mult iubite", "savantei de renume" și de țară iubitoarei așa și pe dincolo. Asta în vreme ce "mama, savanta și iubitoarea de țară" ne cataloga drept șobolani care stau la cozi. Asta n-o spun eu, ci aparține, în citat, unui fost șofer al distinsei tovarășe.

Am aflat, în această perioadă, că s-a pus la cale un pact între partidul de guvernămînt și căteii care-l susțin. Ba chiar că un oarecare fost procuror Dan Ioan Mirescu urma să devină director în Ministerul de Interne. Despre propusul Mirescu am aflat după aceea că s-ar fi recuzat el singur. Pactul însă a rămas în picioare. Adică partidul de guvernămînt s-a înhăitat pe față cu puii lui Ceaușescu.

N-am ieșit în stradă, că n-am avut cu cine, dar această alianță cu miros de Ghencea are ceva din filmele cu *Frankenstein*. Deosebirea e că, acum, lucru-

rile se petrec sub zodia desenului animat, nu a filmului de groază. Partide care nu mai știu cum să-i bage la idei pe români, că e groasă, au căzut la pace ca niște amărîți jucători de babaroase. Speriați de miză, pesemiștii și peremiștii au intrat în horă cu partidul de guvernămînt, după exemplul PUNR-ului, care a făcut-o mai devreme și mai cu folos.

Mă gîndeam ce-ar fi fost dacă după semnarea pactului dintre cele patru partide care ne conduc, am fi avut, acolo, niscăi programe t.v., ca pe vremuri. Asta ca să-și reamintească lumea de binefacerile gen Păunescu, Vadim și alții pe care le aveam pînă în '90.

Căci altfel, pe programele t.v. care se prind în București, unde te întorci dai peste critici nimicitoare ale Occidentului. Scot din discuție Canalul 31 și Tele 7 abc. Acestea din urmă par să nu-și fi dat mîna cu așa-zisa internațională socialistă a filmului în care Occidentul e un soi de lume a tuturor păcatelor din care idealul socialist răzbate, mititelul, ca Hopa-Mitică.

Așa am ajuns la ceea ce mă plictisea, uitîndu-mă la programele pe care le prind. Într-o sumedenie de filme americane am descoperit un soi de mesaj secret care în două cuvinte ar putea suna drept: Go Est! De acord, dacă așa au gîndit realizatorii filmelor cu pricina. Dar cum se face că nici măcar figuranții acelor filme n-au venit să ne împărtaşească destinul nostru estic? De ce, mai departe, din Vestul corupt, nu s-au rupt măcar cîțiva idealști care să-și petreacă viața în puritatea estică? De ce lucrurile s-au petrecut numai pe dos? Din lupta de clasă din țările capitaliste, esticii n-au înțeles decît că acolo e mai bine decît aici. În vreme ce raiul politic din țările socialiste nu i-a atras decît pe exilații de frică din țările lor. Pe unul dintre ei l-am cunoscut. Era un chilian care nu obosea numindu-ne, după '89, țară de borfași și de firfe. Era sărac, singur și dezorientat. Ceva mă face să cred că voia să fie executat fiindcă fugise de la el de-acasă unde nu trebuia.

Toată povestea asta îmi provoacă o imensă repulsie față de plictiseala mea de telespectator. Fiindcă eu nu le pot cere alor mei să fie ceea ce nu sînt, dar am fost încîntat cînd am văzut că cineva l-a zgduit zdravăn pe exilatul din Chile, pînă l-a făcut să-și retragă cuvintele.

Sistematica înnoirii

INTR-UN moment sau altul al zilei, întîmplărilor mari și mici ale vieții, lucrurilor ce ne ies în cale, faptelor despre care auzim sau citim, ori pe care le vedem ni se întîmplă să le găsim semnificații noi. În cîteva clipe ne luăm atunci revanșa pentru nesfîrșitele ore în care, sub avalanșa de imagini și de știri, zăcem inerți, pasivi, capabili doar de reacția reflexă a batracianului disecat. Pînă și semnificațiile descoperite de alții, intermediare, împrumutate ne dau o anumită satisfacție: sentimentul participării la un moment privilegiat. Nici nu ne dăm, de fapt, seama cît datorăm înțeleșurilor „pătrunse” de noi sau noimelor revelate de alții, în ce măsură ne ducem viața printre semnificații, în ce uriașă măsură atribuim semnificații chiar și cînd sîntem convingiți că nu facem decît să decodăm corect mesaje. Dacă lumea ar fi lămurită de cît de aproximativă este transmiterea acestora și cît îi revine destinatarului în receptare, nu s-ar mai cheltui energie în efortul de identificare și ne-am deda, fără reticențe, îndeletnicirii plăcute a multiplicării, a îmbogățirii, în deplină libertate, a mesajului, cu înțeleșurile noastre. Ori, ca să fim rezonabili, am încerca să decodăm cît mai corect numai pe acelea care asigură stabilitatea relațiilor umane și numai atît cît e nevoie. Ar fi o chestiune de voință să ne decidem să considerăm fiecare produs uman, fiecare obiect și fenomen natural, ca pe un așteptat pretext pentru provocarea unor noi semnificații. Neluînd în seamă contextul, locul și momentul în care au fost alcătuite sau gîndite, în care se manifestă și ființează, ignorînd voit intenționalitatea - cîtă și cînd există - ca și limitele precise ale domeniului căruia îi aparțin, am putea exploata consecințele acestei inadecvări, acestei antipertinente fecunde.

Experiențele reușite ale interpreților profesioniști (critici, esești, dirijori, regizori etc) ori ale specialiștilor obligați să interpreteze (istorici, medici, filozofi, biologi etc) din care, în numărul trecut, am dedus cîteva principii și proceduri repetabile ne pot ajuta să dăm un caracter metodic înclinației noastre naturale de a specula, de a intelectualiza subiectul, de a-l culturaliza prin analogii, raportări, actualizări, schimbări de grile și de unghiuri perceptive.

Să luăm sub observație, de pildă, procedeul eliberării obiectului din limitele lui spațiale, temporale, categoriale, de curent, de specie etc și perceperea lor într-o cheie adecvată altui domeniu, altui timp, altei specii, altei categorii decît celei în care e plasat de regulă. Consecințe importante a avut mai ales prezența activă, formatoare și reformatoare - a literaturii în sistemul de așteptări al unor esești și istorici literari din ultimele două decenii, care, cu un oarecare curaj, s-au eliberat de prejudecata autonomiei domeniului lor, citind consecvent în cheie literară textele bisericesti (cazani,

molitve, slăvoslovii etc), textele istorice (cronici), arhondologiile, indicațiile protocolare, textele cu caracter didactic, politic, administrativ-juridic, cărțile de prevestiri, scrisorile particulare, rapoartele diplomatice. Această deturare a intenției inițiale a redactării textului, combinată cu mișcarea pe verticală de aducere a lor, prin ștafeta intertextualității, spre orizontul nostru de așteptare au fost suficiente pentru a ne închipui altfel lucrurile.

Cu alte cuvinte, simpla, în aparență, decizie de a „citi”, de a percepe „obiectul” ca și cum ar avea intenție literară, ca și cum ar fi alcătuit astăzi și dăruit nouă, ne pune în situația favorabilă descoperirii unor efecte insolite. O decizie care a dat naștere singurelor contribuții înnoitoare din cercetarea literară românească a ultimei jumătăți de secol. Acest *als ob* înțeles și folosit ca procedeu a făcut ca efecte de tip literar - și existînd, evident, numai în plan noematic - să poată fi percepute plecînd de la numeroase bucăți muzicale și de la nu puține manifestări plastice. Nu vorbea Baudelaire de calitatea esențial literară a picturii lui Delacroix și nu sînt narative și confesive pînă la nuanță piesele lui Chopin?

A fost de-ajuns o simplă deplasare a interpretării spre *psihologic* pentru ca arta, literatura, religia, politica, științele chiar să ni se pară altfel. Lectura în cheie filozofică a dat noblețe produselor artei și ale literaturii, soliditate și căi neabătute științelor, accepții noi creațiilor etnofolclorice și religioase. Nuanțări demne de interes a adus domeniilor artistice, literare, științifice, politice, istorice, etnofolclorice perspectiva mitic-religioasă a abordării, a unei abordări care trădează proiectul inițial și intenția. Spiritul creator, excitat de abatere, de abila inconsecvență pe care și-o permite, prosperă, căci sesizează că îi stă în puteri performanța modificării mentalității.

Întrucît pentru cel ce vrea să înnoiască nu contează decît ceea ce favorizează altă perspectivă, grilele pot fi împrumutate metodic, de la un domeniu la altul, de la o categorie la alta, pe toată scala compartimentărilor, dar și, cînd e cazul, de la un moment istoric la altul, pornind dinspre prezent.

În acest joc caleidoscopic al mașinii de efecte își găsește locul și elementul natural care poate primi semnificații din direcția tuturor produselor umane și, la rîndul lui, poate oferi o bază de analogii.

O *sistematică a înnoirii* nu ar rămîne o idee cu totul utopică dacă am izbuti să privim, în chip egal, produsele naturale și umane, manifestările verbale și obiectuale, întregi sau în stare de fragment, ca pe tot aștepta prețuri pentru stîmirea de noi și noi semnificații.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

ESTE TITLUL unui articol arghezian apărut în toamna lui 1932, articol de a cărui existență aproape uitasem și numai răsfoirea întîmplătoare a unor vechi cărți m-a îndemnat să-l recitesc. Lectură dintre cele mai folositoare, căci multe dintre observațiile poetului și-au păstrat o neclătinată actualitate. Argezezi pornește de la o situație concretă, cea a selecției valorice drastice pe care radiofonia a reușit să o promoveze după patru ani de existență. Domeniul este cel muzical. „Pînă la ivirea microfonului, toată muzica era suportată, toate ferestrele participau cu pneurile lor la concertul cacofonic al cartierului. Microfonul le-a suprimat pe toate”. Căci el „oricît s-ar sili unele administrații să-l diminueze, refuză cu cruzime mediocritatea și nu acceptă profesional decît individualitățile. Meșteșugul s-a ameliorat,

publicul a cîștigat”. Tocmai acest „cîștig” îl interesează pe Tudor Arghezi, observînd cum calitatea învinge cu precizie, luciditate și îndreptățire. „Informația exactă, pilda demonstrativă, impresia virginală, sensul muzical, deviat de trîncăneala amatorismului și de vulgaritatea executanților, a venit la obîrșii. Muzica bună și mare, posibilă în trecut numai în ansambluri scumpe și cu deplasări costisitoare, rezervată cîtorva oameni de gust, e la îndemîna oricui, la domiciliu. Copilul crește în atmosfera muzicală a meșterilor și capătă un rafinament și un înțeles vremelnic de universalitate”. Realitățile programului muzical radiofonic de atunci îi sugerează lui Tudor Arghezi atacarea unei alte chestiuni, încă mai gingașă: programul școlar radiofonic. Iluziile erau mari și încă intacte: „Microfonul va contribui la precipitarea reformelor esențiale de

Radio-școlar

învățămînt și nu e departe timpul cînd cel mai sintetic și mai artist dintre matematicieni sau stenografi își va face cursul pentru cîteva sute de mii de ascultători, așezați, nu într-o bancă strîmtă dintr-o clasă rigidă a unei școli cu buget și matricolă, ci comod, acasă, în familie, lingă mamă și pisică”. Nu numai în teorie, ci și în practica vieții de la 1932, Argezezi descoperă semne încurajatoare: „Se pare că d. ministru Gusti, al Instrucției Publice, ține să obișnuiască școala cu microfonul, introducînd aparatul de recepție pretutindeni”. Deschid „Panoramicul” de azi. În afara orelor de limbi străine și a ciclului *Universitatea radio* (de marți pînă vineri, 1, 21.00), puține emisiuni însoțesc expres programa de la primară, gimnaziu, liceu, universitate. Mi se va replica, și un simbul de adevăr există, că prin diferite rubrici (de istorie, filosofie, filologie etc.) radioul

îndeplinește o astfel de acțiune. Dar, mai ales acum, cînd tranziția de la vechi la nou (sau, mai exact, de la mentalitatea didactică a trecutului la cea a viitorului care, din păcate, nu se arată a fi, întotdeauna, atașată principiilor noului) atacă puternic învățămîntul românesc în toate aspectele lui de fond (programă, statutul cadrului didactic, manuale, opțiuni metodologice), destinul unui *Radio-școlar* ar merita, poate, să fie pus în discuție. Este un proiect al cănui grad de dificultate sperie, incontestabil, căci trecerea de pe hîrtie pe banda magnetică necesită un enorm volum de muncă, multă dăruire și, cum observa Tudor Arghezi, exigență, profesionalism. Este un proiect care va deveni vreodată realitate?

PRIVIREA LUI ORFEU

de Dan
Laurentiu

Epoche

CUM să te trezești, în această dimineață de iarnă, în această casă friguroasă, albă, doliu al Orientului galben, unde *yin* și *yang*, despre care nu am vrut să știu niciodată nimic, fiindcă nu am spus niciodată nimic în această limbă în care nu am visat niciodată nimic, bogăția mea instinctuală, inconștientul meu, comoara fără de preț a iubirii, bolii și artei, la căpâțuiul căreia stă la pîndă, din totdeauna și pentru totdeauna, moartea? Cum să mă scol, oare, mereu și mereu, în aceste dimineți albe de gerul solitudinii, altfel decît cu dorința de a mă culca la loc și să nu mă mai trezesc niciodată, să-mi fie patul imaculat "mormînt fără noroc și fără prieteni", cînd eu nu-mi aduc aminte să fi fost nici *yin*, nici *yang*, dar totdeauna *Hermes* la umbra *Afroditei*, omul lui Platon dîndu-și ultima suflare citind o carte veche de filosofie ocultă, *anamnesis*!, adu-ți aminte de unde vii și unde vei pleca!, din lumea ideilor! de pe muntele Ararat!, dintre arhetipuri și paradigme!

Disperat că va răsări nu soarele la fereastră ta înghețată, ci că va suna telefonul din neant și o voce îți va porunci cu glas sardonice: scrie o "încercare asupra intelectului uman în stare pură" și te vei mîntui! despre sciziunea iremediabilă dintre pasiune și rațiune, dintre intuiție și concept (amantă intuiția mi-a fost/ și conceptul slugă devotată?), dintre femeie și bărbat; dar nu despre sciziunea hermafroditului, androginului care-ai fost și-ai murit într-o vară de demult, la țărnuț mării negre unde bat valuri alegra, ci numai despre singurătatea absolută a lui *Hermes*, care nici nu-și mai aduce aminte de *Afrodita*, despre ideea de bărbat indiferentă la ideea de femeie, despre dangătul *yang*, care n-a sîngerat la clinchetul argintiu de *yin*: cele două jumătăți ale omului primordial care s-au cicatrizat de atîta singurătate și care nici nu-și mai amintesc că au fost cîndva unul, că a existat pe fața pămîntului un astfel de monstru sacru: *Androginul*!

Să te scoli dis de dimineață în patul tău, în mormîntul tău, și la căpâțui, sub crucea de piatră, să-ți zbmîie, să auzi cum latră telefonul cu porunca mefistofelică a vocii neantului: să scrii un eseu cu privire la privirea lui Orfeu, că nu o să-i strice nici lui Euridice dacă-i dai la fund o sută de bice, fiindcă așa a propovăduit Nietzsche!

Întîi a fost focul universal care a pîrjolit rănile tale, urma însîngerată pe care a lăsat-o ruptura de jumătatea ta, de femeia ta prăbușită în haosul dinții, în fum și scrum, apoi a venit frigul zăpezilor veșnice și iată că

acum, la sfîrșitul drumului, la hotarul țării morților, o voce de corb se aude la telefonul bransat la gura neantului: scrie o încercare asupra intelectului omenesc în stare pură! *in statu nascendi! in statu moriendi!*

Despre "abolirea memoriei" și "conceptul de stupoare", la care am visat dintotdeauna, din prima tinerețe de care nici nu-mi aduc aminte, fiindcă eu n-am fost niciodată tînar! ci totdeauna o parte jupuită dintr-un întreg bănuir ca fericit cîndva, o vreme cu visul și nostalgia celebrului monstru shakespearian, cel cu două spinări: neantul în stare pură, fără conștiința vinovăției, a încălcării unui jurămint, a interdicției de a-ți întoarce capul, de a-ți arunca privirea peste umăr, ochi asasin, scrumul și fumul s-au ales de femeia ta, de opera ta divină: neantul pulsînd în sine și pentru sine!

Astfel că trebuie să-ți aduci aminte, să-l chemi din viitor pe Meister Eckhart și să uiți de sciziunea dintre trup și suflet, dintre bărbat și femeie: să scrii un eseu despre stupoare, despre cunoașterea tautologică extatică la care ai visat întotdeauna ca identificarea subiectului cu obiectul! să scrii despre stupoare ca despre fericirea ultimă în care fenomenologul își duce degetul la buze, ca pe un semnal și un sigiliu al absolutului, mîrînd răgușit: *silentium, pueri! epoche!* Dincolo și dincoace de cercul hermeneutic nu știm și nu vom ști niciodată nimic!

Nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensu!

Dar sciziunea dintre *yin* și *yang*, dintre bărbat și femeie, dintre *Hermes* și *Afrodita*, ruptura sîngerată a unicului în două jumătăți urlînd de durere, rătăcind în noaptea universală, pîrjolite la flăcările iadului și încet, încet acoperite de ploaie, frig și zăpadă, amnezia polară, nemișcarea eleată, definitivă și totală a paradigmatelor pe muntele Ararat: moartea prințului *Heraclit*, hidropicului, prin care și din care nu se mai scurgeau apele (*panta rhei?*), acolo, în piața publică din Efes, printre ruinele aristocrate pe care le-ai pipăit astă-toamnă, cu ochii închiși, cu ochii duși pe ceea lume, paradigme și arhetipuri: și trupul despărțit de suflet, bărbatul de femeie, și vocea neantului cînd ridici telefonul, poruncindu-ți pe un ton sarcastic, sfîșietor, fără milă, fără îndurare: să scrii un eseu cu privire la privirea lui Orfeu, că nu o să-i strice nici lui Euridice dacă-i dai la fund o sută de bice, fiindcă așa a propovăduit Nietzsche!

Nec plus ultra!

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Femeia pe la 1600 și ceva...(3)

UN AUTOR comic își șarjează personajele, un poet își exagerează descrierile, pictorul lucrînd după natură forțează și întărește o patimă, un contrast, înfățișările modelului; iar cel ce copiază, dacă nu măsoară cu compasul dimensiunile și proporțiile, își îngroașă figurile, dînd părților ce intră în alcătuirea tabloului său mai mult volum decît ale originalului; la fel și prefăcătorii care este o imitație a înțelepciunii.

Există o falsă modestie care-i vanitatea, o falsă glorie, care-i ușurința, o falsă grandoare, care-i micime, o falsă virtute, fiind ipocrizie, o falsă înțelepciune, fiind prefăcătorie.

O femeie prefăcută se impune prin aparențe și vorbe, o femeie înțeleaptă prin conduită; prima se ia după capriciile și firea ei, a doua după rațiune și inimă; una este serioasă și austeră, cealaltă e în felurile împrejurări tocmai ceea ce se cuvine să fie; prima își ascunde slăbiciunile sub înfățișări admisibile, a doua își acoperă fondul bogat, avînd un aer liber și firesc; prefăcătorii constringe spiritul, neascunzînd nici vârsta nici urătenia, ades presupunîndu-le; înțelepciunea, dimpotrivă, atenuează cusururile trupului, înobilează spiritul, face tinerețea și mai pîcantă iar frumusețea și mai primejdioasă.

De ce să te superi pe bărbați că femeile nu sunt savante. Ce legi, ce edicte, ce hotărări le-au oprit să-și deschidă ochii și să citească, să țină minte ce au citit, și să dea seama de lecturile lor, fie în conversații, fie în lucrările lor? Oare nu s-au pus, din contră, ele singure, în situația de a nu ști nimic, sau prin slăbiciunea constituției lor, sau de lene, sau îngrijindu-se doar de frumusețea lor, sau printr-o anumită superficialitate ce le împiedică să se apuce de un studiu mai lung, sau din pricina talentului și priceperii ce le au numai pentru lucrul de mînă, sau pentru că amănuntele auzite din gura servitorilor le distrag atenția, sau fiindcă în mod natural se îndepărtează de treburile grele și serioase, sau din cauza unei curiozități cu totul diferită de aceea ce satisface spiritul,

sau printr-un cu totul alt gust decît cel de a-și exersa memoria? Dar ignoranța aceasta a femeilor, bărbaților le prinde bine, întrucît ei sunt fericiti că femeile, ce îi domină prin atâtea altele, au astfel asupra lor un avantaj mai puțin.

La o femeie savantă te uiți cum te uiți la o armă frumoasă; una cu meșteșug cizelat, admirabil lustruit și făcută într-un fel foarte căutat; e o piesă de cabinet, pe care o arăți curioșilor, și care nu are întrebuintare, nu slujește nici la război, nici la vînatore, nu mai mult decît un cal de manej, cel mai instruit din lume.

Dacă știința și înțelepciunea se află reunite într-una și aceeași persoană, nu mă interesează sexul, - admir; și dacă îmi spunei că o femeie înțeleaptă nu prea-și dorește să fie savantă, sau că o femeie savantă nu prea e înțeleaptă, ați și uitat ceea ce abia citirăți, anume că pe femei nu le îndepărtează de științe decît anumite lipsuri; așadar trageți dumneavoastră înșivă încheierea că ele, cu cît ar avea mai puține din lipsurile acestea, cu atît ar fi mai înțelepte; și că astfel o femeie înțeleaptă nu ar fi decît cu atît mai mult îndrituită să devină savantă, sau că o femeie savantă, nefiind astfel decît pentru că și-ar fi biruit multe din lipsurile ei, e cu atît mai înțeleaptă.

Neutralitatea unor femei ce ne sunt în egală măsură prietene, deși ele s-au certat între ele din motive ce ne sunt complet străine, e un punct dificil: adesea ori alegi una din ele, ori le pierzi pe amîndouă.

E căte o femeie ce-și iubește banul mai mult decît prietenii, iar pe amanți mai mult decît banul...

Este uimitor să vezi în inima anumitor femei ceva mai viu și mai puternic decît iubirea pentru bărbați, vreau să spun ambiția și jocul; asemenea femei îi fac pe bărbați caști, neavînd ca sex decît veșmintele.

Femeile sunt la extreme; fiind mai bune sau mai rele decît bărbații.

(La Bruyère, *Les caractères, capit. Des femmes, fragmente*, ediția 1696)

În românește de C.Ț.

PRIMIM:

Stimată Redacție,

Sunt o cititoare asiduă a *României literare*, revistă reprezentativă pentru cultura noastră, bine așezată într-însa, prin atitudinea sa consecventă de apărare a valorilor, unitară prin ținuta sa intelectuală și morală, prin probitatea sa.

Calitățile revistei ce ne-au susținut și în trecutele momente de grea cumpănă ne sunt necesare și în prezent cînd economia de piață (afita cită este) are un caracter sălbatic, ostil și disprețuitor față de reala cultură, iar puterea se comportă straniu (ca să folosesc un cuvînt blînd) în materie de politică culturală, promovînd mediocritatea și chiar impostura, cu suficiența și nepăsarea vechilor activiști.

Nu sunt cituși de puțin partizana retragerii intelectualilor din viața politică, nu accept indiferența lor în fața problemelor Cetății. Ba chiar mi s-ar părea potrivită o contraofensivă mai puternică, mai generală și organizată a acestora împotriva restaurației în cultură care se ia locul manifestărilor sporadice și destul de timide de pînă acum.

Nu pot confunda, desigur, cerința implicării mai active a intelectualilor cu promovarea unor atitudini pătimașe, lipsite de ținută academică, de obiectivitate și rigurozitate. În această direcție părerea lui Mannheim referitoare la capacitatea intelectualului de a "transcende diverse poziții" mi se pare benefică. Articolele de fond ale directorului *României literare*, ca și majoritatea celorlalte materiale sunt din acest punct de vedere edificatoare;

(menționez în acest context că deși am înțeles rațiunile renunțării la rubrica "Ochiul magic", dispariția ei am resimțit-o ca pe o mare pierdere).

În cele ce urmează mă voi referi, ținînd seama de considerentele generale expuse mai sus, la rubrica "Contrafort", semnată de dl. Mircea Mihăieș, cu reale calități legate de axarea, de regulă, pe problemele majore ale societății noastre. Autorul urmărește să mărească spiritul critic al cititorilor, să lupte cu inerția, blazarea și lehamitea ce cuprind simțul comun, dar și pe intelectualul care, prin spiritul său critic ar trebui să fie potrivnic acestuia, prin manifestări.

Nu pe ultimul plan și în strînsă legătură cu cele de mai sus se înscrie și pledoaria d-lui Mihăieș împotriva kitsch-ului, boală puternică, cu caracter universal dar cu mari șanse de dezvoltare acum, la noi.

Cu toate însușirile sus menționate, cu toată necesitatea ca intelectualul să-și spună răspicat cuvîntul în apărarea valorilor - argument ce poate fi un punct de reper în susținerea obiectivității - după opinia mea, articolele d-sale, prin modul CUM scrie: vehementă, nestăpînire a afectelor (poziție ușor de înțeles pe plan omenesc căci prea multe din jurul nostru ne conduc la disperare, pierderea măsurii și a controlului) aduc un deserviciu ținutei spirituale a revistei și umbresc conținutul pozitiv ce există într-însa.

Pentru exemplificare mă refer la cîteva aspecte din articolul *Gușa trădătoare* (R.I. nr. 48/1994). De fapt tocmai titlul articolului m-a determinat să scriu rîndurile de față, pe care de altfel le-am gîndit și discutat cu un număr de

prieteni.

Înt-adevăr, însuși titlul articolului mi s-a părut cu totul neinspirat, frizînd trivialitatea. Nu neg faptul că el conține numeroase idei corecte; nu poți să nu subscrii la cea principală legată de revolta față de schimbarea la față a profitorilor vechiului regim, de lipsa lor de comandamente morale. E ușor de înțeles că dl. Mihăieș nu-i poate ierta lui Păunescu revolta bruscă din 25 decembrie 1989 împotriva "Cîrmaciului", dar răfuilele drepte de astăzi nu ne pot face să acceptăm că "Ceaușescu, în raport cu Păunescu ar mai avea o scuză, nefiind decît un analfabet impus de valurile istoriei în fruntea unei țări". O asemenea afirmație e chiar periculoasă prin superficialitatea și nesăbuița ei.

Constatarea conform căreia "România post-decembristă e probabil singurul loc din lume în care minciuna, grosolană și fără imaginație își face de fiecare dată efectul" mi se pare de asemenea exagerată, identică în sens contrar cu cea a ultranaționalismului care relevă fațeta neapărat pozitivă a unicității noastre; cît despre minciuna în politică, aceasta nu suportă nici ierarhizări, nici afirmații absolutizante făcute în fuga condeiului.

Sunt pe deplin de acord cu combaterea imposturii mondene a foștilor tovarăși cu repulsia față de transformarea lor în oameni de lume ce deschid baluri, prezidează tombole și "ne proiectează pe toți într-o lume a Kitsch-ului".

Folosirea la propriu și chiar la figurat a expresiei de "guși comuniste", ce "plesnind de osînză trădează la nesfîrșit nomenclatura bolșevică" "mi se pare de prost gust, chiar dacă

autorul a vrut să ilustreze tendința generală de îmbuibare a celor incriminați. O asemenea afirmație, luată cu bătaie lungă, poate fi chiar dăunătoare. Cîți oameni onești, fie ei politicieni, nu au acest defect fizic? După părerea mea, într-o lume civilizată nu avem voie nici să facem generalizări pripite și nici să ne batem joc de o țară fizică sau să ridicăm la rang de esență un aspect minor; nu acesta a fost raul cel mai mare al nomenclaturii și nici nu e un criteriu relevant.

Nu contest că dl. Mihăieș este, pe bună dreptate, un revoltat, iar multe din opiniile lui sunt juste. Înverșunarea, pozițiile absolutizante, lipsa de rigoare, afirmațiile exagerate, deseori necontrolabile, fac însă uneori ca rubrica pe care o deține să contrasteze cu ținuta generală a *României literare* și e păcat!

Cu stimă,

Dr. Rodica Topor

Nota redacției. Îi mulțumim d-nei Rodica Topor pentru observațiile pe care ni le comunică și în genere pentru lectura atentă a revistei noastre. În judecarea rubricii "Contrafort" credem totuși că trebuie să se țină seama de particularitățile de gen ale pamfletului. Acesta cultivă, prin natura lui, violențele de limbaj, retorica descalificării etc., o recuzită din care face parte și referirea la "gușă" din textul lui Mircea Mihăieș, într-o accepție de altfel "clasicizată". Nu despre gușa cuiva anume, ca defect fizic, era vorba acolo ci de o gușă simbolică, dacă ne putem exprima astfel, vizînd într-adevăr, cum nota chiar cititoarea noastră, „tendința generală de îmbuibare”.

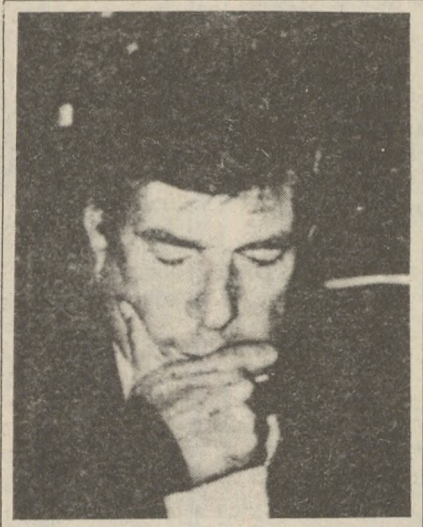
Repere ale prozei spaniole actuale

Recent, în cursul unei călătorii de studii la Madrid, am avut revelația scrierilor unor tineri prozatori deja consolidați în peisajul literelor spaniole prin vizlune originală sau experiment insolit, cum sînt: Jesús Torbado, Alvaro Pombo, Antonio Muñoz Molina, Javier Marías, Julio Llamazares, Arturo Pérez Reverte, Juan José Millás, Luis Landero, Félix de Azúa etc. Traducerea unor romane și volume de povestiri ale acestor scriitori - încă necunoscuți în spațiul intelectual românesc - ar stabili noi și interesante conexiuni valorice, întregind astfel în chip fericit imaginea de ansamblu a prozei spaniole de astăzi, cunoscută în România îndeosebi prin marile nume ale lui Camilo José Cela, Gonzalo Torrente Ballester, Miguel Delibes, Juan Goytisolo, Carmen Martín Gaité, Ana María Matute etc.

Cu certitudinea că o incursiune în panorama narativă spaniolă actuală poate atrage interesul cititorilor români, prezentăm astăzi, în paralel, câteva opinii - uneori divergente, dar nu mai puțin interesante - a trei prozatori, doi aparținînd generației tinere: Javier Marías și Julio Llamazares, iar Antonio Prieto generației mature, așa cum s-au desprins din convorbiri pe teme literare axate pe următoarele șapte întrebări:

1. "De ce scrieți?" a fost întrebat Paul Valéry. "Din slăbiciune" a răspuns acesta. De ce scrieți? Ce înseamnă pentru dumneavoastră actul de a scrie?
2. Ați putea face câteva considerații asupra narativă spaniolă actuală, mai ales din anii '80 și '90?
3. Cum apreciați impactul literaturii în viața omului de la acest sfîrșit de veac?
4. Adolfo Bioy Casares spunea: "Dacă aș privi cărțile mele ca pe niște case, cea în care m-aș simți cel mai bine ar fi *Dormind la soare*." Care este "casa" dumneavoastră preferată?
5. Cunoașteți cîte ceva despre literatura română, despre România? Mă refer, desigur, la experiența dumneavoastră personală.
6. V-ar plăcea să fiți tradus în limba română?
7. Ce părere aveți despre acest citat din Cioran: "Tirania distruge sau întărește ființa umană, libertatea o moleșește și face din ea o fantomă. Omul are mai multe șanse de a se salva prin Infern decît prin Paradis."?

ANTONIO PRIETO. Născut în 1931. Îmbină scrisul - este romancier și eseist - cu docența și investigația literară - este profesor de literatură spaniolă la Universitatea Complutense din Madrid și autor al unor lucrări ca: *Ensayo semiológico de sistemas literarios* ("Eseu semiologic asupra sistemelor literare"), *Morfología de la novela* ("Morfologia romanului"), *Cohe-*

rencia y relevancia textual ("Coerență și relevanță textuală") ș.a. Este membru corespondent al Academiei de Litere din Barcelona și director general al sucursalei din Madrid a prestigioasei edituri barceloneze Planeta. În 1955 primul său roman, *Tres pisadas de hombre* ("Trei urme de pași de bărbat") a fost distins cu Premiul Planeta. Au urmat apoi romanele *Buenas Noches* ("Noapte bună"), *Argüelles*, *Vuelve atrás* ("Întoarce-te înapoi"), *Lázaro*, *Encuentro con Ilija* ("Întîlnire cu Ilija"), *Prólogo a una muerte* ("Prolog la o moarte"), *Elegía por una esperanza* ("Elegie pentru o speranță"), *Carta sin tiempo* ("Scrisoare fără dată"), *Secretum* și *El embajador* ("Ambasadorul").

1. Așa cum există "plăcerea lecturii", pentru mine este o realitate "plăcerea scrisului", chiar dacă actul de a scrie comportă o anume trudă și o anume suferință. Ca motivație mai profundă, scriu pentru ca timpul să nu steargă prin uitare ceea ce îmi este viu în memorie.

2. Narativa spaniolă contemporană este complexă și stîmtește, se pare, o anumită descumpănire printre critici. Cred că astăzi se pot distinge romancierii care

domină aspectul tehnic al scriiturii și alții care practică un realism cu proiecție spre actualitate.

3. Nu cred că literatura, față de alte mijloace de comunicare ca bunăoară televiziunea, poate avea o mare influență asupra oamenilor. Socotesc însă că, așa cum demonstrează istoria, cea literatură care înțelege în profunzime că omul ajunge la propria-i cunoaștere prin cuvînt este într-adevăr receptată de o minoritate care apoi o proiectează și dezvoltă în mediul amplu social.

4. "Casa" mea preferată este romanul pe care sunt gata să-l termin, poate fiindcă strînge laolaltă toate "casele" în care am locuit prin virtutea cuvîntului. Este posibil ca acest roman să se intituleze *Locul memoriei*.

5. Da, bineînțeles că îmi sunt cunoscute unele aspecte din literatura română. Primul meu contact a fost prin intermediul scriitorului Vintilă Horia, cu mulți ani în urmă. Mai tîrziu, diferiți colegi români m-au ajutat să cunosc cîte ceva din istoria și cultura română. M-a interesat mult cărturarul umanist Dimitrie Cantemir și latiniștii care au susținut originea latină a poporului și limbii române. Dintre scriitori, am citit povestirile lui Ion Creangă și, mai recent, versuri de Tudor Arghezi, cărți ale unor reprezentanți ai realismului socialist și bineînțeles opera lui Eliade, Ionescu, Cioran.

6. Aș fi foarte fericit.

7. Aș putea comenta îndelung cuvintele lui Cioran. Cum timpul nu ne îngăduie, aș spune doar că libertatea îl moleșește pe cel care nu știe să se bucure de ea, și că Dante a scris *Divina Comedie* coplesit de un sentiment de libertate devoratoare.

JAVIER MARIAS. Născut în 1951, la Madrid. Studiază Filosofie și Litere la Universitatea Complutense de aici. Bogata sa producție narativă este configurată în principal de romanele: *Los dominios del lobo* ("Domeniile lupului"), *Travesía del horizonte* ("Străbătarea orizontului"), *El monarca del tiempo* ("Monarhul vremii"), *El siglo* ("Veacul"), *El hombre sentimental* ("Omul sentimental") - Premiul Herralde pe 1986), *Todas las almas* ("Toate sufletele") - Premiul Orașului Barcelona, 1989, *Corazón tan blanco* ("Inimă atît de albă") - Premiul Criticii, 1993) și recentul *Mañana en la batalla piensa en mí* ("Mîine pe cîmpul de luptă gîndește-te la mine"). A scris de asemenea volumul de povestiri *Mientras ellas duermen* ("Pe cînd ele dorm") și mai multe cule-

geri de eseuri, articole, biografii literare. Profesor de literatură spaniolă la Oxford, în diferite universități din Statele Unite, apoi la Universitatea Complutense din Madrid. Romanele sale, traduse și publicate în Franța, Anglia, Germania, Olanda, Italia, Austria, Portugalia, Grecia au înregistrat un entuziast succes de public și critică.

1. Scriu ca să nu fiu nevoit să mă scol în zori. A fi scriitor a devenit cu timpul motivul real ca să nu am șefi, să nu depind de un orar fix. În plus, în prezent nici nu prea știu să mai fac altceva în afara scrisului - înainte am fost traducător, profesor. Nu sînt de acord cu ideea că scriitorul suferă. Cred că a scrie este o desfătare, chiar în momentele dificile - este vorba atunci de un fel de vibrație, de emoție lipsită de durere, filtrată în demersul literar.

2. Anii '50 pînă în '76 au fost marcați în proza spaniolă de realismul social, care s-a manifestat prin tendințe excesive, dominatoare. Decada anilor '70 a mai cunoscut și unele forme de experimentalism. După moartea lui Franco a început marea schimbare care avea să se desăvîrșească în anii '80 și '90, constînd în eliberarea de orice tip de dictatură literară. Astăzi există la noi o producție narativă extrem de variată ce se dezvoltă nestîmțit și, ca urmare, este greu destăbilat delimitări tematice și stilistice.

3. Nu cred că este foarte diferit față de cel din alte epoci. Mă refer la lumea occidentală, pe care o cunosc. Se spune mereu că televiziunea a făcut ca numărul cititorilor să scadă simțitor, dar nu este așa. În fond, acum cincizeci de ani cei care voiau să citească se dedicau lecturii, ca și astăzi, iar alții - jocului de domino sau altor modalități de a-și petrece timpul, întocmai ca amatorii de televiziune de astăzi. Eu cred că literatura este un fenomen minoritar. Deși în zilele noastre se publică mai mult ca oricînd și se cumpără cărți mai mult ca oricînd, impactul literaturii este neschimbat. Cu diferența că cititorii din secolul trecut erau atrași de operele de ficțiune, iar cei contemporani preferă romanul. Căci astăzi caracter de ficțiune au emisiunile de televiziune, ziarele, revistele, filmele. Romanul are acum o funcție diferită, nu mai este suficient să inventeze și relateze istorii pasionante: cititorul cere altceva, teme de reflecție, de cunoaștere mai profundă a propriei lumi interioare.

4. N-aș putea spune, nu am preferințe foarte clare. Poate cartea cea mai recentă, fiind pentru mine cea mai vie, deci romanul *Mañana en la batalla piensa en mí*. Consider însă că romanul *Todas las almas* îmi este foarte "la suflet", fiind plămuit în mare măsură din experiența mea de viață - anii petrecuți ca profesor în Anglia -, iar reacțiile stîmte de publicarea sa în această țară au fost foarte amuzante.

5. Îmi sînt cunoscuți doar Cioran, Ionescu, Eliade și Fondane.

6. Da. Eu însumi am fost traducător așa că mi-e familiară și plăcerea de a traduce, și cea de a fi tradus, căci acestea înseamnă o recunoaștere.

7. Cred că are oarecum dreptate. Dacă am stabili paralelismul Libertate-Paradis am putea considera că dictaturile sînt un fel de Purgatoriu, fiindcă pentru multă lume ele sînt comode. De pildă Spania anilor '40, unde dictatura franchistă îngăduia oamenilor să nu facă un efort prea mare de gîndire. Este mai comod ca cineva să decidă pentru tine. Ca urmare cărțile din ultimii ani ai franchismului cînd dictatura nu mai era atît de puternică, sînt mai interesante decît cele din primii ani. Nu cred însă că talentul literar are o legătură directă cu situația politică a unei țări, căci dacă el există răzbește în orice condiții, iese oricum la iveală. Ambianța politică este ceva secundar. A se bucura de libertate îl ajută pe scriitor să se simtă neîngrădit, dar nu-i suplinește harul.

JULIO LLAMAZARES. Născut în 1955 într-un sat din provincia León. Studii la Facultatea de Drept din Madrid, la care renunță pentru a se dedica exclusiv scrisului într-o dublă ipostază: cea de ziarist - colaborează în presa scrisă, la radio și televiziune - și cea de autor original. A publicat două volume de poezii: *La lentitud de los bueyes* ("Încetineala boilor") și

Memoria de la nieve ("Memoria zăpezii"), eseul narativ *El entierro de Genarín* ("Înmormîntarea lui Genarín") și romanele *Luna de lobos* ("Luna lupilor"), *La lluvia amarilla* ("Ploaia galbenă"), *El río del olvido* ("Rîul uitării") și *Escenas del cine mudo* ("Scene de cinematograf mut").

1. Simplu, pentru că îmi place.

2. Este dificil să fii în același timp și judecător și judecat. Dar cred în linii mari că se face prea mult zgomot vorbindu-se de proza actuală, pe de o parte, și, pe de alta, că scriitorii, editorii și unii critici, în dorința de a pune totul la bătaie, adesea ies în pierdere. Literatura nu poate fi niciodată o modă și cu atît mai puțin un spectacol. Literatura este, de bună seamă ceva intim.

3. Cred că acest impact este tot mai mare, deși în chip indirect: cinematograful și televiziunea sunt de fapt creații ale literaturii.

4. Nici una. Un scriitor este un apatrid, nu are o țară, o "casă", și mai ales nu își aparține.

5. Puțin. Cred că din vina "războiului rece".

6. Desigur. Eu nu scriu pentru spanioli. Scriu pentru toată lumea. În tot cazul cred că la Fundația Culturală Română mi se traduce romanul *Luna de lobos*.

7. Cu siguranță are dreptate, eu însă prefer tiraniei libertatea.

Prezentare și interviuri de
Tudora Șandru Olteanu

Viena între raze laser

SCHUBERTIADA. Nimeni nu știe de ce simfonia în *si minor* de Schubert are doar două părți. În fiecare an, la *Schubertiada* (anul acesta, a 12-a), dar nu numai, *Neterminata*, dirijată de un maestru (anul acesta - Bruno Weil, urmașul lui Hans Swarowsky și Franco Ferrara) umple sala mare de la *Musikverein*. Parcă nici frunzele nu pot să cadă fără Schubert. Drogații la intrarea în tunel / fantome sprijinind pereții cu afișe stins-aurii / par gravuri de epocă: „*In der Tiefe wohnt das Licht*”. Numai câțiva pași despart, prin tunelul de la Karlsplatz, bezna parcului umed-tomnatec de lumina sălilor de concert. *Sala Brahms* pentru muzică de cameră (în decor *Jugendstil*, *Arpeggione* primește alt înțeles), sala mare, „aurită”, pentru concertele simfonice. „Partea leului” îi revine aici orchestrei *Wiener Symphoniker*, creată acum aproape 100 de ani ca alternativă la *Wiener Philharmoniker* - care nu mai făcea singură față solicitărilor vieții muzicale vieneze. La pupitrul „simfonilor” au trecut pe aici, între alții, Bruno Walter, Wilhelm Furtwängler, Herbert von Karajan, Wolfgang Sawallisch, Leonard Bernstein, Lorin Maazel, Zubin Mehta, Claudio Abbado... Ca viitor dirijor *en titre* - începând cu 1997 - e anunțat Vladimir Fedosejew.

Drumul prin parcul cu frunze umede (ca printr-o mare rană - Trakl: *Sankt Thomas taucht die Hand ins Wundenmal*), apoi prin tunel, pare anume făcut pentru a oferi câteva clipe de meditație celui ce se îndreaptă spre *Musikverein*. De ce nu și-a dus Schubert la capăt simfonia? A vrut să rămână un *summum* al romantismului? Perfectă ca o iubire neîmplinită? A existat o perioadă, după terminarea Conservatorului, când nu mai puteam asculta capodoperele clasice sau romantice, pentru că la extemporalele de istoria muzicii trebuia să notăm din memorie temele principale. De pildă, tema a doua din partea a treia a simfoniei a cincea de Beethoven etc. Însă frazele *Neterminatei*, deși le-am scris la examene, deși le-am „tocit” la orchestră, nu și-au pierdut niciodată misterul. Desăvârșire inexplicabilă. Ar fi oare de ajuns să ne oprim la timp pentru a face din viață altceva decât un plicticos serial? Romanticii au încercat. Oare au dreptate astrologii, care prevăd că ne îndreptăm spre un nou romantism?

TANTUM ERGO. În afară de cele șase messe, de câteva părți disperate și de celebra *Messă germană* (*Wohin soll ich mich wenden*), Schubert a scris și câteva mici piese liturgice, gândite pentru slujbele obișnuite. Între ele, cea consacrată săptămânii patimilor, *Tantum ergo*. Ritmuri punctate, atmosferă majestuoasă, acompaniament opulent, crescendo echilibrat: toate acestea amintesc mai degrabă de Haydn. Cu totul alt personaj decât autorul *Neterminatei* se ascunde în spatele acestei convingătoare lucrări. Convingătoare prin repetiții, prin sublinierea reluată a textului: *praestet fides supplementum/sensuum defectui*. Credința să adauge cunoașterea celor ce simțurile nu pot cunoaște. În biserică, prin urmare, neliniștitul Schubert dobânda echilibru, carură severă. Exaltările romantice se aco-

pereau de zăpada neîntinatei credințe. Să fii echilibrat, curat, măsurat. Ca să ți se dea vederea nevăzutele, să fii tu însuși credibil.

*

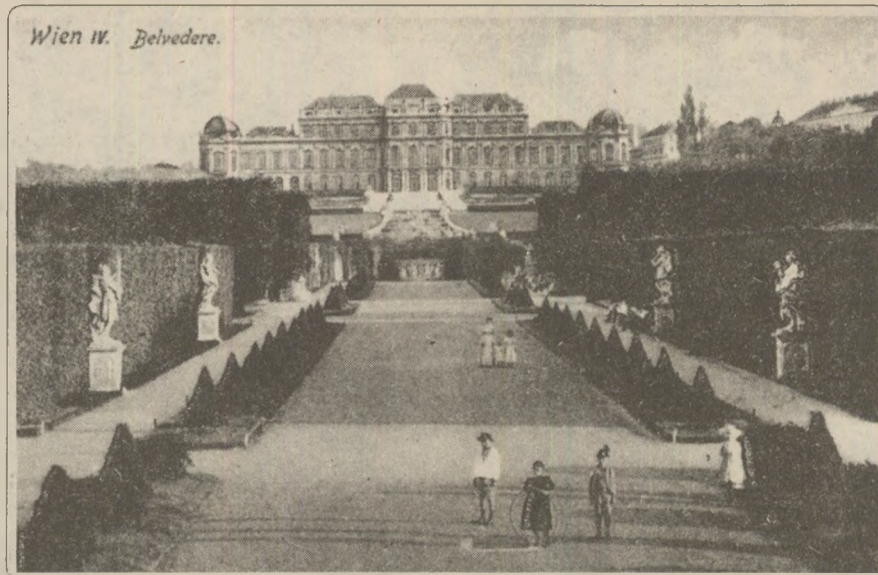
ROSAMUNDE. În toamna lui 1823 Viena fremăta la apariția unei doamne din ambianța lui Carl Maria von Weber: Helmina von Chézy. Poetă din familia cavalerilor von Klencke, frumoasă și talentată, dar „lipsită de experiență dramatică” (spun cronicarii) a fost aleasă de Weber pentru scrierea libretului la *Euryanthe*. Hotărâre de care s-a căit mai târziu (insuccesul operei a fost fără echivoc). Nici Schubert, alegând aceeași libretistă pentru *Rosamunde*, *principeasa Ciprului*, n-a avut mai mult noroc. *Rosamunde* s-a cântat o singură dată. Diversi anonimi au făcut în jurnale, la vremea respectivă, cu ou și cu oțet poeta și compozitorul. Azi, corurile *Rosamunde* sunt socotite capodopere. De pildă, *corul duhurilor* - unul dintre cele mai noptatec-schubertiene, cu un text a cărui traducere nu poate fi decât o palidă mască:

„În adânc lumina sta, / care-aprinde, scânteiază, / cine află-a razei rază / știința vană n-o mai vrea. / Cel lumini ce lasă-n spate / noaptea iute-l înconjoară, / ea îi dă răsplată rară / a puterii-ntunecate. / Lucră, țese, strânge, -nvârte, / străduiește, oame, gata / să nu-ți fie pânza scurtă, / după faptă nu răsplată.”

Și mai profund schubertiană. *Romanta* suferinței sub clar de lună: *Im Leben fern, im Tode dein*. Unde sunt criticii suficienți de acum aproape două secole să-i vadă pe vienezii de astăzi lăcrimând, închipuindu-și iubiri cu care nu și-ar mai pierde nimeni, în realitate, timpul?

*

STELE. Mă amuză să pun în seama astrologilor nu numai predicțiunea unui nou romantism, ci și a unui nou...matriarhat. Că, în ultimii ani, diverse doamne s-au afirmat temeinic pe plan politic (chiar și în Orient), nu mai vorbim cultural și în alte domenii mai accesibile, nu e un secret pentru nimeni. În fond, și reabilitarea Helminei von Chézy ar putea fi pusă de răuvoitori în seama acestei *Venus* care urcă”tare și cu forță”. Oricum, muzicienii de astăzi, de cu totul altă factură decât contemporanii lui Schubert, acceptă emergența feminină cu naturalețe. Destul de multe instrumentiste în orchestrele unde secole la rând prezența lor a fost interzisă, dar mai ales, destul de multe compozitoare - fenomen altă dată inimaginabil! - care, pe deasupra, mai au și succes. Îngrozitor: femei cu succes datorită minții, nu frumuseții sau...relațiilor”, ca să folosim eufemisme. Muzica românească, de pildă, e cunoscută în acest an la Viena mai ales prin compozitoare: Carmen Cărneci, Violeta Dinescu, Adriana Hölsky, Myriam Marbé, Doina Rotaru (enumerare alfabetică). Conducătorul celebrei formații *Klangforum*, Dr. Peter Oswald, recunoștea cu uimire că o foarte mare parte din programul lor - exclusiv muzică a zilelor noastre - cuprinde creații feminine. Deși am „pornit” de la Schubert, ar fi poate locul aici să amintesc extraordinarul succes pe care l-a avut Myriam Marbé în 2 decembrie, la Sala Radio, cu un

până acum necântat *Recviem*, dirijat de Peter Burwik (*Ensemble 20. Jahrhundert*) și Constantin Răpă (corul *Antifonia*, al Academiei de Muzică din Cluj Napoca). Sala a ovaționat minute în șir. Aproape de necrezut într-un oraș al muzicii, unde nota 10 nu o primesc decât cei mai buni dintre cei mai buni.

*

ZIUA UȘILOR DESCHISE LA OPERĂ. Trei săli adună, seară de seară, toată suflarea culturală vieneză, într-o înghesuială care lasă, de departe, în umbră restul multelor și măruntelor concerte, spectacole, expoziții: *Musikverein*, *Konzerthaus* și, desigur, *Opera*. Cum aceasta din urmă a fost închisă cinci luni pentru înnoiri tehnice, redeschiderea ei a semănat cu un fel de manifestatie: mii de împătimiti au stat cu câteva zile înainte la coadă ca să obțină bilete de ordine, iar în „Ziua ușilor deschise” - o duminică - s-a intrat în trei „ture” de câte trei ore - în funcție de acele bilete. Asemenea „vizionare” nu s-a mai organizat de 50 de ani și trebuie spus că ideea „ușilor deschise” - care la Viena funcționează anual pentru foarte multe instituții - e o excelentă formă de reclamă. Odată ajuns înăuntru, există posibilitatea să cercetezi expoziția de fotografii și partituri, expoziția costumelor purtate, de-a lungul anilor, de vedetele internaționale (mi s-a părut o galerie de idoli în fața cărora se prosternau admiratorii: ah, ce talie subțire are Agnes Baltsa, uite că Fernando Araizo, deși mic de statură, nu poartă tocure, ah, astă-iarnă l-am văzut pe Domingo în mantia asta), să asisti la repetiții în sălile de balet, în sala de cor etc., dar mai ales să privești „baletul tehnic” din sala de spectacol: demonstrația fragmentelor de scenă care urcă și coboară, a barelor de susținere care, luminate în toate culorile curcubeului, păreau portative pentru mișcarea decorurilor, a tunetelor, fulgerelor, valurilor de ceață, norilor și zăpezilor etc. Ca wagneriană convinsă, am fost măgulită că aproape toate „vrăjitoriile” erau necesare pentru Wagner: apariția corăbiei *Olandezului*, punțile înălțate pentru *Götterdämmerung* ș.a. Chiar și în sala corului, exemplificarea unei repetiții s-a făcut pe fragmente din *Lohengrin*, începând cu acea cutremurătoare vestire a sosirii - *Ruhm deiner Fahrt, Preis deiner Art*... În sala corului, cu 150 de locuri, peste o sută fuseseră rezervate spectatorilor, care, dacă nu sprijineau pereții, aveau prilejul să stea în bănci, la rând cu adorații lor cântăreți, sub bagheta dirijorului, sorbindu-i precizările. Co-risții, care pe scenă sunt îndeobște „oșteni, slujitori, popor”, deveniseră vedete și se simțeau grozav, așa, admirati de aproape. Se desfășurau cu foc și sentiment. Bătrâni (tipologii franz-josefiene) sau tineri (o pereche își luase copilul de 5 ani cu ei, neavând unde să-l lase duminică...) - străluceau de bună dispoziție, păreau

foarte mândri de meseria lor, realizați. Și ușierii erau foarte mândri, plini de importanță. Mi-am amintit că, elevi fiind, visul nostru era să fim... plasa-tori de bilete la Bayreuth. Aștia erau selectați numai dintre studenți la Conservator și aveau dreptul să vadă gratuit toate spectacolele. Dar câte vise se împlinesc vreodată?

*

ÎNTRE RAZE LASER. La fel de importante ca momentele de concert efectiv sunt, la Viena, ieșirile de la concerte. Spre deosebire de București, unde toată lumea gonește ca din pușcă să ajungă la o oră rezonabilă acasă - din diverse motive - aici spectatorii degustă îndelung aplauzele, bisurile, conversațiile pe scări și în foayere, comentariile care mai de care mai atotștiutoare. Vienzii se pricep toți la muzică, așa cum toți românii se pricep la literatură. Grupuri-grupuri se opresc pe scările de la intrare, cum vedeam în copilărie, de Paști și de Crăciun, pe treptele Bisericii Luterane. Nici tata, îndeosebi preocupat de respectarea orei mesei, nu se grăbea atunci. Eram totți îmbrăcați frumos, curat, ne bucuram de acel scurt răgaz în care comunicam, în adevăratul sens al cuvântului.

Ieșind de la *Musikverein* - *Wiener Sinfonietta* cu muzică de Crăciun dirijată de Kurt Rapf (Purcell, Corette, J.Chr.Bach, Reger, Respighi ș.a. - îndeobște lucrări necântate) - iată motiv în plus să ne oprim pe trepte: raza laser care pornește de pe acoperișul muzeului de vis-à-vis (unde acum e o expoziție de egiptologie) și se oprește pe crucea de la *Stephansdom*. Altă rază pleacă de la *Kunst-historisches Museum* (și-acolo egiptologie... dacă ar fi să facem speculații...) tot către *Stephansdom*. Mai sunt, probabil, două surse undeva spre *Donaukanal* - și toate aceste bare de un albastru material, palpabil, converg în vârful celui mai înalt turn din oraș. Am văzut planșe cu domul în diferite faze de reconstrucție - chiar și în timpul războiului, sub cel mai aprig bombardament, turnul nu a căzut. Acum, dacă ai privi de undeva din cer, ai spune că razele laser pornesc dinspre turn spre oraș. Atât de mari, uriașe, încât goticul devine mic, uman. Dimensiunii gotice i s-a adăugat aceea cosmică.

Privim cutremurați sculptura de raze. Cu cât mai tradițională Viena, cu atât mai impresionantă această cruce neomenească. Nu e decât o realizare tehnică, îmi spun. Dar, așa cum stau cu fața spre cer, sub primii fulgi, urmărind barele gigantice cruci albastre (oare nu face rău păsărilor? Păsările nu zboară noaptea!), ascultând flecăreala împlăniților care, abia ieșiți din sălile aurii și calde, bîrfesc una din soprane, mă întreb dacă autorul acestei metafore New Age nu și-a propus un semnal pentru cei care, sus, ieșiți din altfel de săli, undeva, pe trepte...

Grete Tartler

Dickens în America

● Călătoria în America și consemnarea ei a fost o experiență ce i-a atras pe mulți scriitori de pe bătrânul continent, între care Chateaubriand, Tocqueville, Knut Hamsun... Nici Charles Dickens n-a scăpat tentației: la 3 ianuarie 1842 se îmbarcă, împreună cu soția, la Liverpool și după 15 zile de călătorie pe mare, descoperă marile orașe

ale Lumii Noi, la început încântat, apoi, tot mai decepționat de lipsa de gust, grosolănia și contrastele sociale americane, de persecuția negrilor și indienilor. Bun observator și povestitor, capabil de indignare și compasiune, Dickens este în *Călătorie în America*, text mai puțin cunoscut, mai pasionant chiar decât în celebrele sale romane.

Istoria Festivalului Wagner

● Ți se pare că stai cu moartea în bezna unui mormînt, - aceasta a fost reacția lui Mark Twain cu privire la Festivalul Wagner de la Bayreuth. Cu toate acestea, Bruckner, Grieg, Ceaikovski, Saint-Saëns și Liszt au făcut pelerinaje acolo. Capete încoronate europene l-au omagiat. Numeroși artiști au cunoscut ascensiunea pe scena acestui festival, fără onorarii mari; dirijorii au lucrat din pură pasiune, totul în slujba unei întreprinderi unice în lume: un teatru de operă proiectat și construit de către Richard Wagner special pentru spectacole cu *Inelul Nibelungilor*. Recent, Frederic Spotts, profesor asociat la centrul pentru Studii Europene al Universității Harvard și un fidel spectator al festivalului, începînd din 1955, a publicat la Yale University Press, o carte consacrată Festivalului de la Bayreuth.

Torero

● Editura Verdier publică și o serie de texte dedicate tauro-machie și amatorilor ei. Cea mai recentă apariție e semnată de celebrul toreador Dominguin și cuprinde pagini scrise de acesta la insistența nu mai puțin celebrului său prieten, Picasso (de altfel, volumul se intitulează *Pentru Pablo*). Temele reflecțiilor toreadorului sînt Spania, sărbătoarea, demnitatea umană, lupta cu taurii, prietenia și arta.

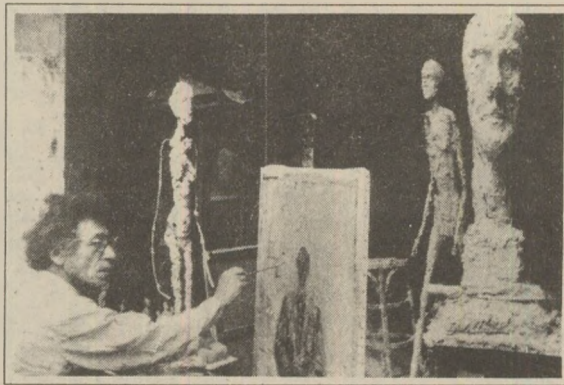
Arendt - viața și opera

● Hannah Arendt (în imagine) s-a impus cititorilor din întreaga lume printr-o complexă operă de politolog-filosof-sociolog-istoric. Despre această strălucită intelectuală iudeo-germană, atipică și inclasabilă, s-au scris mai multe lucrări de refe-

rință, între care o monumentală biografie datorată americancei Elisabeth Young-Bruehl și o prezentare critică a teoriilor sale politice, făcută de André Enegren. Cea mai recentă carte, o sinteză prezentînd parcursul vieții și gândirii Hannei Arendt, a apărut în decembrie la Belfond și e semnată de Sylvie Courtine-Denamy.

Alberto Giacometti

● Pînă la sfîrșitul lui ianuarie, la Konsthall din Malmö, a fost deschisă expoziția Alberto Giacometti. Piese de rezistență le-au constituit atît de caracteristicele statuete alungite și subțiri, lucrate în bronz, ca și o serie de sculpturi de mici dimensiuni, fascinante prin expresivitate și putere de sugestie. Au fost prezentate de asemenea

picturi și desene în creion ale artistului, precum și cîteva sculpturi din perioada sa cubistă și supra-realistă. Operele expuse aparțin mai multor muzee și galerii: Kunsthau Zurich, Louisiana Museum, Galerie Beyeler din Basel, dar majoritatea provin de la Asociația „Alberto și Annette Giacometti” din Paris.

O baladă modernă

● Volumul *Baladă despre regele Henric VIII și Sir Thomas Wyatt* de Priscila Napier este o carte neobișnuită care explorează imaginea sexuală și morală a lui Henric VIII. Scrisă în versuri și publicată pe cheltuiala autoarei în vîrstă de 86 de ani (în imagine), cartea aceasta este considerată un eveniment de către poetul Ted Hughes.

Perenul Bizanț

● Sub semnătura lui Sture Linér a apărut, în Suedia, o *Istorie a culturii bizantine*, menită să umple un gol în bibliografia de specialitate. E de așteptat ca respectiva sinteză, atît de documentată și de asemenea porțioasă, să devină, în curînd, o carte de referință nu doar în perimetrul cultural nordic. Foarte cu-

prinzător este capitolul dedicat literaturii bizantine, dezvăluind o lume necunoscută, plină de dinamism și culoare. Un alt merit al lucrării îl constituie faptul că arta și cultura nu sunt cercetate izolat, ci sunt așezate, așa cum e și firesc, în contextul religios și politic în care acestea au apărut.

Serios

● Richard Gere va fi Lancelot du Lac iar Sean Connery, regele Arthur într-un film „serios” de Jerry Zucker, realizatorul seriei comice *A fost odată un polițist*.

Villa Vailima

● *Vailima*, casa din Samoa unde a locuit R.L. Stevenson, a fost cumpărată de un miliardar american, ce a trăit un timp pe insulă ca misionar mormon, același care a cumpărat și ferma din serialul *Dallas*, transformînd-o într-un obiectiv turistic foarte profitabil. Se pare că el voia să aplice aceeași rețetă și la Vailima, restaurată și transformată în muzeu Stevenson, dar deocamdată inițiativa i-a fost temperată.

O istorie muzicală a științei

● Ce a făcut ca Antonio Stradivari să fie mai cunoscut decît Isaac Newton? Această întrebare îl frămîntă pe Thomas Levenson în volumul său *Măsură pentru măsură* (editura *Simon and Schuster*), o istorie familiară dintr-un punct de vedere nefamiliar - dialogul între muzică și știință, desfășurat din Grecia antică pînă în prezentul nostru electronic.

Herta Müller în Suedia

● A fost tradusă în suedeză cartea Hertei Müller despre *Ultima toamnă cu Ceaușescu*. Autoarea este cunoscută și apreciată de publicul suedez, dovadă și promptitudinea cu care a fost tradus și acest nou roman al ei. Cu mijloace sobre, adecvate subiectului tratat, Herta Müller reușește să transmită cititorilor atmosfera sumbră, apăsătoare din Timișoara, sentimentul de clausturare, de imposibilitate a oricărei comunicări de care sunt copleșiți locuitorii orașului în toamna ce a premers revoltei din decembrie 1989.

Ocean

Bariera

O BARIERĂ de cale ferată, în Dobrogea. De cum te apropii și-ți pregătești oasele pentru zdruncinul inevitabil, se și închide. Stai la rînd, milogindu-te la salcîmii de pe marginea șoselei să-și scuture numai puțin frunzele grele de praf, să-ți dea măcar fiorul prevestind răcoarea. Privești înapoi: ce coadă lungă! Și, oarecum, te mîndrești. Uite cîți sîntem adunați: camioane, autoturisme, tractoare, motociclete, ba și cîteva căruțe cu cai, surprinse aici în ilegalitate de obstacolul feroviar. Vehiculele cu motor se cutremură în ritmul lor obișnuit, ameninșînd la fiecare tact că se vor desface din încheieturi. Scot fum pe întrecute; zgomotul lor e însoțit de valuri de sudalme, trimise spre un ceferist care, impasibil, lîngă o manivelă, se ține cu amîndouă mîinile de un steguleț ponosit de mersul trenurilor sau, poate, și de statul lor.

S-a oprit un tren militar. Roțile ultimului vagon mai cuprind o porțiune mică din șosea. „Doi metri, domnule, și ar fi eliberat traseul”, explică doct cineva. „Aștia își fac armata aici. Nu mai pleacă ei doi ani”, începe un altul să cobească. O discuție în contradictoriu asupra duratei serviciului militar și mai cu seamă asupra necesității acestuia se aprinde instantaneu. Pentru că unii au întrecut măsura și au exprimat opinii

extremiste, periculoase, ca de exemplu îndemnuri la dezertare sau chiar pacifism, se face deodată tăcere. Doar motoarele mai toacă regulat curgerea timpului. Cei ce au păcătuit se retrag cu prudență în carcasa mijlocului propriu de transport, mimînd indiferență. Peste puțin însă, vorbăria reîncepe. Un străin vrea să știe cîți kilometri mai sînt pînă la Brăila și se adresează cu o întrebare adecvată unui moșneguț îmbrăcat în haine negre. Acesta, bucuros de a intra în vorbă, îl lămurește: „Eu mă duc la Buzău, la o nuntă.” - „Bine, bine, dar Brăila, cîți kilometri mai sînt?” - „La o nepoată... Adică un fel de nepoată. Se mărită cu un ofițer. Vrei să vezi ce-i aduc?” Cu degete pricepute desface un sul de hîrtie. E o litografie turcească, un harem cu languroase cadîne, Bosforul cu sprintene caice. „L-am cumpărat direct de la Istanbul. A costat ceva. Îți place?” - „Arată foarte frumos, dar... vă întrebam de Brăila.” - „Lasă, bre, Brăila. Vino cu mine la Buzău. Ești tînăr, pari om simpatic, ce-ți trebuie Brăila? O să fie o nuntă - cum să-ți expun - ca-n povești!”

Intervine un auditor: „Nu te-ai sfătui să iei bacul. E prăpăd. Stai cîte șapte-opt ore. Mai repede ajungi peste pod.” - „Dar nu mă duc la Brăila.” Sfîtuitorul se

simte direct ofensat. „Atunci de ce încurci lumea cu Brăila dumitale?”

Cîțiva soldați coboară din tren, doritori de o „țigară bună”. Sînt alimentați de mîini binevoitoare. Și aici conversația se anunță captivantă: „De la Focșani, Țici că ești? Îl știi pe unu' Baraboi din Finărie? Un băiat înalt ca dumneata, tot așa cu musteață.”

Pe marginea șoselei, o grupă de moldoveni sapă fără convingere un șanț. Bucuroși de divertismentul oferit de Căile ferate aruncă sculele și se strîng lîngă un *truck-trailer* mai arătos. „Ce marfă cărați acolo? Da' unde mergeți?” - „Nici o marfă. Pește. La București. Pește congelat.” - „L-ați prins cu Dunăre cu tot?” - „Cum adică?” - „La uitați, cum se scurge apa din frigider!” - „Ei, se mai dezgheață. Doar e vară, nu?”

Ideea că e vară, că, prin urmare, iarna e departe încă, îi apropie, îi înșeninează. Fumează împreună, rîd și iar fumează. Pe lîngă tren pășește marșial un funcționar care se oprește lîngă colegul său, acela cu stegulețul. „Curva de locomotivă?” - „Da.” - „Ce are? Ce are?”, poftesc să afle cei de după barieră. Funcționarul trădează sentențios secretul: „Are ea ce are!” Asistența, dumerită, își continuă sporovăiala. Din vacarm se desprinde duios glasul unui săpător: „Văleu, măi frate, ce rău o să-mi pară cînd s-o deschide bariera asta, că așa ne-am împrietenit!”

Paul Miron

"Rimbaud în românește"

● La Lyon apare prestigioasa revistă anuală de studii rimbaldiene "Parade sauvage" dedicată specialiștilor, cercetătorilor și bibliotecilor. Revista este condusă de Steve Murphy, cunosător al operei poetului, autor a două cărți: *Rimbaud et la ménagerie impériale* și *Le premier Rimbaud ou l'apprentissage de la subversion*. În numărul 1 pe 1994 este publicat articolul Georgetei Horodincă "Rimbaud în românește". Autoarea prezintă traducerea operei lui Rimbaud în românește, semnată de poetul Petre Solomon. "Strădanie de o viață, traducerea este însoțită de note cât se poate de folositoare (...) Petre Solomon știa tot ce se putea ști până la data aceea despre cel pe care îl numea «geniul grăbit al poeziei franceze». Datorită notelor, cititorul află esențialul din controversele celor mai autorizați cercetători ai operei rimbaldiene având și posibilitatea de a urmări legăturile dintre această poezie unică și literatura română..." Numele traducătorului Petre Solomon, dispărut subit în 1991, după ce predase manuscrisul editurii, nu este total necunoscut cititorilor francezi. În 1990 editura CLIMATS a tipărit volumul de amintiri despre poetul Paul Celan, cu care fusese bun prieten, *L'Adolescence d'un adieu*.

Obsesie falimentară

● Tom Clancy (în imagine), autor de succes în anii Reagan, cu 30 milioane de exemplare vândute în toată lumea, și-a văzut sursa de inspirație, războiul rece, topindu-se. Încă îi bănuiește pe ruși, cărora le spune tot sovietici, că vor să domine planeta, dar ipotezele sale nu mai trezesc interes, astfel încât îl paște șomajul. După (sau înainte de) ruși, altă obsesie a lui Clancy sînt banii: "Ceea ce mă interesează nu e renumele ci banii. Nu-mi pasă că volumele mele nu vor mai fi citite peste o sută de ani. Ce-ți mai trebuie să câștigi bani când ești mort?". Deocamdată "afacerea" sa e falimentară, subiectele „cu sovietici” fiind o marfă expirată.

Recurs post-mortem

● În legătură cu Mata Hari, dicționarul Robert e de o remarcabilă prudență, încheindu-și notița biografică astfel: "Acuzată de spionaj în favoarea Germaniei, a fost împușcată în 1917". Prudență justificată, după cum demonstrează pasiionanta și erudita biografie scrisă de Léon Schirrmann (*Afacerea Mata*

Hari. Anchetă asupra unei mașinații, ed Tallandier) în care sînt desființate cu argumente nenumăratele prostii debitate despre celebra aventurieră olandeză, fie pentru a-i justifica uciderea, fie pentru a-i accentua senzaționalul vieții. Autorul propune chiar o repunere în justiție a condamnării nedrepte.

Interes extraliterar

● Cînd a apărut, în 1991, romanul lui Bao Ninh *Tristețea războiului* nu a stîrnit prea mare vîlvă în mediile literare de la Hanoi: o carte curajoasă, desigur, dar care spune ceea ce toată lumea gîndește, știe și chiar scrie (firește fără să publice). Abia cînd a fost acuzat de organele politice și culturale că a trădat cauza națională și comunismul, el a stîrnit interesul afit al vietnamezilor cît și al Occidentului, astfel că romanul i-a fost recent tradus la Paris, iar prestigioasa "La Quinzaine littéraire" i-a luat un interviu pe o pagină întreagă.

Album Joyce

● *Imagini Joyce* - album publicat de Greg Vitello la ed. Norton - cuprinde portrete ale autorului lui *Ulyse*, realizate de Man Ray, Joseph Breiten-

bach, Berenice Abbott, Gisèle Freund ș.a., desene inspirate de opera lui, precum și un eseu despre viața și opera lui Joyce de Anthony Burgess.

Scrisoare din Balt Orient Expres

ÎN NOAPTEA de Ajun am fost singura persoană dintr-o pensiune de mîna a doua din Madrid care a ascultat cu maximă atenție mesajul regelui Juan Carlos. Ceilalți depăneau amintiri despre războiul civil și perioada lui Franco: un mexican de 84 de ani, care venise pentru a-și încasa pensia de război anuală împreună cu familia, o nevastă protestantă, un fiu alcoolic și două fete care locuiau în Boston, gazdele de loc din Albacete, unde era pe vremuri garnizoana "roșie", și fiicele lor recent licențiate în drept și fizică, dar fără vreo perspectivă de angajare, un neamț serafic care putea descrie cu maximă exactitate "la ruta de Dracula", dar credea că Budapesta e capitala României; și mai erau cîțiva copii care știau deja poveștile mai bine decît povestitorii și care așteptau miezul nopții ca să vadă colții vampirului transilvan.

Regele a vorbit - ca întotdeauna, mi-au spus prietenii mei spaniolo-alemano-mexicani - despre normalitate, echilibru și Europa Unită. Apoi despre dezorientarea tinerilor spanioli, viața politică din peninsula, cu deschidere spre închisoare și despre "Spania eternă" (de ce mi-o fi amintit atunci subit de vorba lui De Gaulle despre Europa patriilor?).

În acest timp auditoriul hipoacuzic trecea din mîna în mîna o fotografie cu Regele Mihai și Regina Ana, despre care gazdele mă întrebaseră în primele zile dacă sînt părinții mei. Fotografia o aveau la mine poate și pentru că plecarea mea în Spania a coincis cu ultima încercare a Regelui de a vizita România, despre care presa spaniolă a discutat pe larg, ca și despre motivul "În România nu s-a schimbat nimic", în preajma Crăciunului.

A doua zi dimineața uitasem cu desăvîrșire și mirarea mexicanului că o ființă încă tină poate fi afit de orbită de idealisme obscurantiste ca figura regelui, care - spunea el - nu se poate întoarce decît cu permisiunea oficinei americane numită Rusia; uitasem și tăcerile profesioniste ale gazdelor și dezamăgirea copiilor că la miezul nopții caninii mei nu crescuseră nici măcar un centimetru. M-am dus ca orice bun ortodox la prima biserică catolică care mi-a ieșit în cale, am ascultat slujba de 20 de minute și m-am plimbat prin Retiro ca prin "Bucureștiul care-ar fi putut să fie fără cei 50 de ani de comunism" (referințele bibliografice îmi par inutile într-o scrisoare); apoi am luat metroul de la stația Velázquez, la care ajunsesem căutînd o stradă cu rezonanțe maure unde eram invitată la prînz. Pentru că prînzul oricum trecuse, iar după codul spaniol actualizat al bunelor maniere scuzele se prezintă numai după cina aceleiași zile, am luat metroul în direcția bună, dar pe o linie (cea maro) greșită, care putea fi schimbată la un moment dat.

Mă gîndeam (ca să fiu sinceră, cum numai în falsele scrisori poți fi) că voi avea probleme la aeroport din cauza greutateii fotocopiilor și cărților cumpărate, că drumul de la Madrid la București va fi floare la ureche pe lîngă cel de la București la Deva în rapidul 33, supranumit Balt-Orient Expres. Eram, într-un cuvînt, acasă cînd am auzit o voce tremurătoare, aproape timidă șoptindu-mi ceva la urechea dreaptă. Era un băiat de cel mult 18 ani, care vorbea extrem de repede.

Tînrul îmi spunea - în vagonul de metrou care se golise între timp aproape cu totul - să scot urgent toți banii și mai ales să nu discut, pentru că, indiferent de proximitatea stațiilor liniei 4 maro (culoarea anului), dacă îl oblig să folosească cuțitul o va face cu un regret pe care eu n-o să-l înțeleg decît prea tîrziu. Și cum colegul său, mult mai bătrîn, pe care abia atunci îl vedeam și fata care părea a fi cu ei nu se clintea, am început să-i explic că n-am bani și-i pot

ceda doar biletul de metrou de zece călătorii. Omul, văzînd că iese cu totul din sistemul meu de așteptări universalist, a început să simuleze o criză ce distona perfect cu stăpînirea euțitului foarte aproape de reverul drept al hainei mele roșii. Moment în care eu i-am spus (cer scuze Catedrei de limba și literatura spaniolă de la Universitatea București) că nu înțeleg limba spaniolă. Iar el, înțelegîndu-mi afazia, doar în spaniolă conversasem pînă atunci, a încetat brusc criza și mi-a spus că-mi dă rest dacă nu am decît bancnote mari.

Atunci am intrat în stația Bilbao, unde, din păcate - pentru că pe peron era mai multă lume decît aș fi visat vreodată, venind probabil de la "Café Comercial", cafenea literară la fel de celebră ca Gijon, unde a filmat Cela *Stupul* - eu am intrat, din corectitudine ardelenească, în sistemul de așteptări al puștii. Adică am luat-o la goană spre ușă, gîndindu-mă simultan la cuțit, la maică-mea și la eventualele formalități de la aeroport. Dar cum în Ardeal povestea cu reacțiile întîrziate și întotdeauna pe dos este de-o exactitate fără cusur, am ajuns (cu noul meu amic) la ușă după fluieratul care însemna că ușa nu se mai deschide decît la următoarea stație. Și zicîndu-mi, ca în celebrul banc cu acul de gămălie, no, dacă-i musai..., am improvizat un spectacol al cărui diagnostic exact l-ar putea pune doar domnul Ion Vianu. Poate și pentru că toată lumea (literară) de la stația Bilbao privea scena cu o plictiseală infinită și-și continua discuția despre ultimul roman premiat al lui Cela, scris cu niscaiva negri de la editura *Planeta* și pe care autorul oficial nu l-a putut rezuma la primirea premiului.

Am plecat apoi și din stația Bilbao, zona nu mai era oricum aristocratică, așa încît intervalele între stații începuseră să se lungească; starea mea (fiindcă asimilasem organic ceea ce începusem să simulez din instinct de conservare) semăna cu a celuiualt "agresor", care nu se clintise de pe scaun, care n-avea nimic de simulat pentru că era în alte sfere și pe care l-am numit într-o ultimă povestire a evenimentelor (căci despre ce să povestești, despre congresele de *Mundos ficticios*, bibliografii și proiecte sau despre bizareriile universităților "înroșite" artificial după moartea lui Franco?) "Spectral".

Acum, nu știu ce-o fi fost în capul băiatului cu cuțitul; m-am întrebât mereu de ce nu mi-a luat - profesionist - geanta, unde putea găsi chiar și bani. O prietenă m-a întrebant de ce n-am luat cele cinci mii de pesete pe care mi le oferea isterizat pe peronul de la Argüelles. Și n-am știut ce să-i răspund, cu toate că, îmi dau seama acum, aș fi putut cumpăra cu ele o ediție critică din *Izvorul vieții* de Gabirol, noua ediție din *Teoria* lui Berrio, sau un parfum franțuzesc *L'air du temps*. Îmi dau seama prea tîrziu, în ziua de 6 ianuarie, cînd viza mea de 90 de zile expiră, cînd în Spania e sărbătoarea Regilor Magi și cînd m-am apucat - pentru că mi s-a spus - să scriu această scrisoare vag patetică. Îmi mai amintesc că în Madrid la toate stațiile de metrou erau imense panouri cu cei trei regi magi pe care scria "Pide lo que quieras". Și (reflex) îmi amintesc că, într-o după-amiază liniștită, căutîndu-l pe Carlos Bousoño la o adresă care se schimbase de 12 ani, pe strada Los Reyes Magos, am descoperit într-un anticariat o antologie de poezie românească, care fusese în mare parte topită la prima editare. Și nu s-a mai reeditat. Dar întîmplarea cu Bousoño (care stă acum pe strada Circe) este o altă poveste, pe care-o voi povesti (aici ar urma mulțumiri adresate Ministerului Învățămîntului, Centrului cultural spaniol și Fundației Soros personal) după o altă întoarcere din Spania lui Quevedo.

Simona Sora

Revista revistelor

Scriitor: om cu mister

DILEMA 106 anunță pe copertă atrăgătoarea temă *“Crîșme și cafenele de ieri, de azi și de aiurea iar numărul (coordonat de Bogdan Ghiu) e în întregime plăcut de citit. Cea mai bună mi s-a părut ideea Titei Chipere de a sta de vorbă în temă cu vestita Doamna Candrea (acum aflăm că o cheamă și Maria, ceea ce puțini știau). Nume-prenumele ei, într-un fel ca la regine, a desemnat între '52 și '77 restaurantul Casei Scriitorilor - “mergem la Doamna Candrea” - și chiar la dînsa se venea, anume. De ce? Ne explică în acest interviu: “Ce eram eu? Cineva care se purta ca o gazdă, nu ospătară, nu chelneriță, o femeie cu casă mare, unde vin în toate serile invitați. Poate de asta nu m-am simțit niciodată umilă, că-i credeam pe toți oamenii aceia deosebiți - scriitori, pictori, actori - musafirii mei. Ei stăteau la mese, mîncau, beau - dar vorbeau despre lucruri importante, de cultură. (...) La nivelul meu mă simțeam și eu foarte legată de ei și de problemele lor: îi vedeam amărîți cînd se oprea vreo carte, ori petrecînd la «corectura a doua» sau la «semnal»”. Știa cine și cînd se însoară, unora le cunoștea și copiii, îi vedea crescînd, știa cine era trist și de ce, cînd voiajau unii îi trimiteau ilustrate, i se ofereau cărți cu dedicație... Nu încapă îndoială că era iubită de scriitori și că-i iubea la rîndul ei dar, mai presus de toate, lucru rar!, avea - are - un respect inteligent pentru profesia “musafirilor” săi. De mult n-a mai citit Cronicarul ceva atît de frumos: “Și celui mai tînăr, tot cu dvs. i-am vorbit. Era scriitor. Indiferent ce făcea el - poate se mai amețea cîte unul - dar era scriitor: om cu mister (s.n.)*

Eu și cînd scriu o scrisoare pun de trei ori un cuvînt și tot nu reiese ce-am vrut să spun. Pe cînd un scriitor... Cel mai mult mă uimea dl Preda; cum scria? Altfel vorbea simplu, cînta «lăncrăjan la oi m-aș duce», îmi cerea «brînză albă de mesteacăn»” ● Doamna Candrea este, în felul său, un personaj neverosimil de “pozitiv”: bun simț, inteligentă, modestie, bunătate - deși a trecut prin multe. Aflăm din acest unic interviu ce i s-a luat vreodată că, înainte de '44: „Soțul meu a avut firmă pe Calea Victoriei - Ion Candrea, furnizor al Casei Regale, era anticar; prăvălia noastră - vis à vis de Casa Monteoru, a familiei Catargi. Vindeam mai ales mobilă - Biedermayer, Empire, baroc austriac, piese autentice găsite prin Ardeal, și icoane - ori din cele pe sticlă, ori vechi, rusești, aduse de lipoveni din Tulcea, aveam și tablouri”. Apoi, după venirea comuniștilor, a fost nevoită “să treacă strada” și să se angajeze la restaurant. “Candrea fusese luat «pentru niște declarații» într-o noapte și dus în Calea Rahovei, copiii treii! - n-aveau drept la cartelă de pîine și-i trimiseseam la mama la țară, lucrurile din magazin s-au confiscat, casa a intrat într-un decret de expropriere special: «pentru utilitate publică» - așa-i spune. Vindeam ce puteam să-i trimit pachete soțului meu, în lagăr la Mihăilești, ori la Cernavodă unde ajunsese”. ● Pensionara de acum ar avea multe de povestit, a cunoscut îndeaproape artiștii unui sfert de secol, dar nu poate scrie o carte de memorii, mărturisește, pur și simplu fiindcă nu are darul scrisului (“cărțile se scriu greu, n-am văzut eu într-aștia ani trăiți între scriitori?”). De dorul celor pe care i-a cunoscut, stă acum seara tîrziu să-i vadă în emisiunile literare de la TV: “nu scap nici o emisiune cu scrii-

Umor involuntar

“Premiile Uniunii Scriitorilor din Moldova pe anul 1994.(...) Critică și istorie literară: Eugen Simion, pentru volumele “Întoarcerea autorului” și “Convorbiri cu Petru Dumitriu”(...) N.R. După cum se vede, premiile nu au fost acordate după criterii partinice, cum se întâmplă la Uniunea soră de pe Dâmbovița, ci ținându-se seamă în exclusivitate de valoarea cărților”.

Text apărut la 13 ian. 1995 în *Literatorul*, revistă din al cărei comitet director face parte Eugen Simion

“Criteriul literar axat pe aportul la dăinuirea ființei naționale admite laolaltă atît scriitori apropiați regimului comunist pro-sovietic, cît și scriitori care au activat fătîș pentru afirmarea spiritualității românești.”

Andrei Grigor,
despre literatura română din Basarabia, în aceeași revistă.

“De multe decenii așteptăm o nouă capodoperă a literaturii române.(...) Și iată că un scriitor contemporan ne face această surpriză. El este Alecu Ivan Ghilia, iar romanul său care va schimba fața prozei contemporane pe plan european (s.n.) se cheamă Piramida.”

Romul Munteanu, idem

tori, oricît de tîrziu ar fi. Poate că nu nteleg, nici n-am pregătire pentru asta: dar, cînd mi-amintesc eu, stăteau uneori la chiar aceeași masă cei care acum nu se mai suferă cu alții, și ăilalți păreau prieteni cu primii. Aștia ani să fi fost prefăcuți ei unii față de alții? Păreau apropiați”. Pagina în care pot fi citite acestea poartă titlul *Amintiri din Atlantida*, poate fiindcă insula cu mese și mesenii de pe vremea Doamnei Candrea au fost înghițiți de timp și n-au rămas din ei decît legende. Și cărțile. *T.C.* Cînd vedeți în casa cuiva o bibliotecă mare, povești vreodată că ați cunoscut pe majoritatea autorilor din rafturi? - *Maria Candrea*: Nu - de ce? Oricît aș spune, pentru alții cărțile rămîn numai cărți; pentru mine o bibliotecă e o aglomerare de voci, de fețe, de rîsete, totul plutind în fum”.

Pactul, protocolul și Europa

Ca și *România literară*, mai multe reviste săptămînaie n-au putut apărea din pricina așa-zisei crize de hîrtie. Asta în vreme ce publicații de teapa *României mari* s-au răsfațat sfidător pe tarabe, dovedind - dacă mai era nevoie - pentru cine a fost pregătită criza hîrtiei. ● În nr.106 al *DILEMEI*, comentînd apariția într-o nouă formulă a faimosului cotidian *Le Monde*, Mircea Iorgulescu afirmă că la această oră jurnalismul se află în criză, indiferent de natura mijloacelor pe care le întrebunțează. “Jurnalistul, scrie Mircea Iorgulescu, s-a transformat într-un producător și totodată un negustor de informație, abandonîndu-și ori fiind silit să-și abandoneze rolul critic, rolul de “comentator”(…) Noutatea cea mai șocantă a noului *Le Monde* este dispariția editorialului din partea stîngă a primei pagini. Era o instituție: a fost demolată. I-a luat locul o coloană de știri, iar editorialele, deși s-au înmulțit, au fost exilate în interiorul ziarului. Semn al timpului, dar și al cedării în fața unei presiuni a contextului ce nu anunță nimic bun pentru presă.” ● Într-o declarație referitoare la semnarea protocolului dintre PDSR, PUNR, PSM și PRM, Oliviu Gherman spune că “acest protocol nu implică PDSR cu nimic.” Dacă nu-l implică, de ce a mai fost semnat? Să fie protocolul o formă fără fond sau să fi descoperit partidul de guvernămînt că se face de rîs și pe față cu acest protocol despre care mai toată presa afirmă că a fost o gafă de proporții a partidului de guvernămînt. ● Cu prilejul semnării aceluiași protocol, infatigabilul stilist care e Ioan Gavra și-a dat cu părerea către ziariști zicîndu-le că *pactul e un*

protocol. Nu e prima oară cînd Ioan Gavra debitează ineptii în presă, folosind cuvintele aiurea, dar cum și el și-a pus semnătura pe hîrțile cu pricina, rezultă că distinsul deputat habar n-are ce-a negociat timp de aproape două săptămîni. ● Cu prilejul premierei de la Sala Palatului a noului său film, *Senatorul Melcilor*, regizorul Mircea Daneliuc a propus ca acestei săli să i se spună de aici încolo *Sala Spalatlui*. Tot atunci, așa-zisul rege Cioabă s-a suit și el pe scenă, după proiecția filmului, paraponisit fiind de imaginea romilor din filmul lui Daneliuc. Sfîșiat de griji internaționale, Cioabă s-a adresat sălii cu întrebarea “Ce-o să zică Consiliul Europei?”, apoi l-a înfierat pe regizor cu un “Să-i fie rușine” de-a înlemnit Consiliul Europei. Oricum, *TINERETUL LIBER* s-a amuzat copios în ediția sa de luna trecută de intervenția lui Cioabă. ● Din mai multe publicații aflăm că secretarul de stat Mihai Ungheanu, prezent la una dintre manifestările comemorative “Eminescu”, uitînd unde se află, a început să împartă indicații prețioase, amestecîndu-se pînă și în hotărîrile unui juriu din care nu făcea parte. Pesemne că Mihai Ungheanu își închipuie că funcția de secretar de stat l-a transformat într-un vechil al culturii române, cu puteri discreționare. El e liber să-și închipuie orice, întrebarea e ce caută Mihai Ungheanu la Ministerul Culturii?

Cronicar

SPORT

Filosofia în fotbal

M-AM UITAT, în ultimele săptămîni, la fotbalul care se joacă în Anglia. Stilul echipelor de club din această țară nu mai poartă marca insulei. Mînea stă mai mult la firul ierbii și englezii par a fi descoperit că mijlocul terenului nu e o simplă zonă de trecere, ci un loc de unde începe cîștigarea meciului. Iar driblingul, o corvoadă de care englezii scăpau prin pase lungi, și-a căpătat un preț tot mai mare în fotbalul insular. O să spuneți că de aceste schimbări sînt vinovați jucătorii importati, mari valori care dau tonul în mișcarea echipelor lor. Așa e, dar acest argument nu ajunge. Fotbalul conține și o filosofie. O filosofie care, adeseori, intră în conflict cu mentalitatea locului. *Lacătul* lui Herrera i-a călcat pe nervi pe italieni, dar această grijă teribilă pentru ceea ce se petrece în propria ogradă, cu spaima de a nu fi surprinși la ei acasă, le-a venit, cred, italienilor încă din timpul războiului. Atunci, toți puștii care auzeau de la părinții lor că Ducele face și drege, cucerind teritorii, au descoperit ce înseamnă teroarea bombardamentelor. Ajunși la maturitate, ei s-au simțit perfect în lacătul lui Herrera în care cuvîntul de ordine era, ca să zic așa, *să nu fim bombardati*. Nu discut aici despre echipele sud-americane. Ele reprezintă cu totul alte mentalități. La Campionatul Mondial din '54, într-un meci faimos, Ungaria pierde în fața Germaniei Federale un meci pe care-l avusese în mînă. Spiritul avîntat al ungurilor s-a pierdut atunci în fața metodicilor jucători germani. Dar, doi ani mai tîrziu, același avînt avea să fie spulberat de invazia tancurilor rusești în Ungaria. Să le fi venit teama din repriza a doua coechipierilor lui Albert de la ultima parte a războiului, cînd Ungaria s-a văzut ocupată în pofida spiritului ei ofensiv? Interesant e că echipele care au cucerit Cupa Mondială cel mai des au fost cele din America de Sud, cu o istorie mai lipsită de complexe decît cele din Europa. Dar, întorcîndu-ne la englezi, jocul lor de azi dovedește că *insula* nu mai e rampă de lansare pentru atacuri peste mare, ci o parte a Europei, cu toate cele ale bătrînului continent.

Tușier

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86;
650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 500 lei